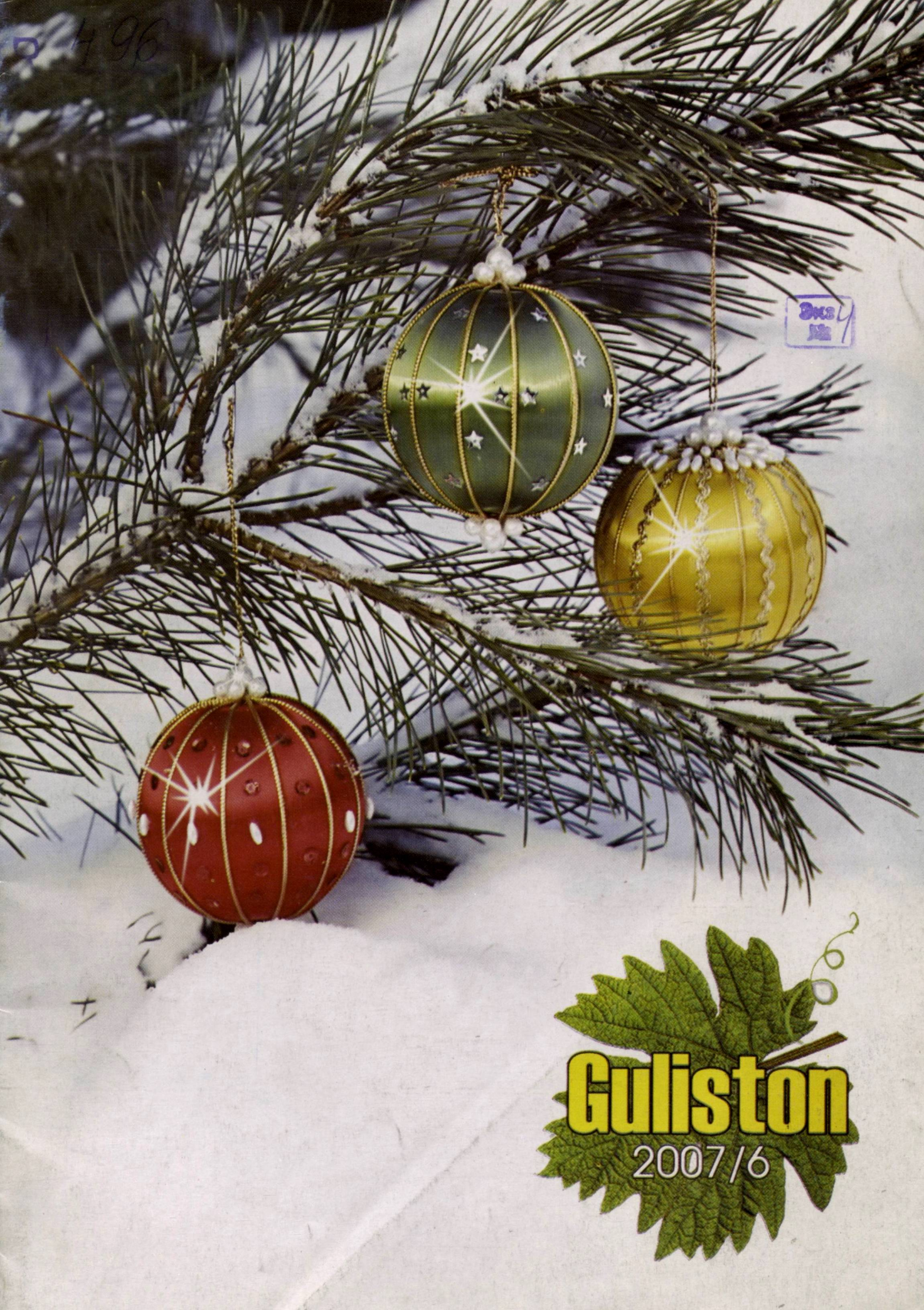

2007/6

Guliston

2007/6

С НОВЫМ ГОДОМ!

Компания "ALFA REKORDS" представляет всевозможные и новые Услуги с наступающим Новым 2008 годом! Компания сделает все для здоровья, счастья, успеха, благополучия и процветания!

ALFA-REKORDS

АУДИО-ВИДЕО РОЛИКИ
КОМПЬЮТЕРНАЯ ГРАФИКА
 (2 D и 3 D графика, FLASH 5)
РАЗМЕЩЕНИЕ РЕКЛАМЫ
 на TV (республиканское, региональное и кабельное)
 на радио
 в СМИ
 на билбордах, перетяжках
ФОТО УСЛУГИ
ДИЗАЙН
ПОЛИГРАФИЯ
НАРУЖНАЯ РЕКЛАМА
ТВОРЧЕСКАЯ И ТЕХНИЧЕСКАЯ
ПОДДЕРЖКА и многое другое

Наш профессионализм
гарантия успеха
Вашего бизнеса!

ALFA-REKORDS

продюсерский центр,
 агентство рекламы,
 издательства и печати

Узбекистон
 Ул.Фаргона йули 23
 Тел: (99871) 299-56-39
 Факс: (99871) 299-56-15
 Www.alfarekords.com
 e-mail:alfa-rekords@mail.ru

ALFA-REKORDS

представляет Вам
 услуги элитного клуба

"OAZIS ASAKA"

расположеного
 в уютном районе
 г.Ташкента

УЮТНАЯ ГОСТИНИЦА

10 номеров,
 2 VIP апартаментов,
 все номера оснащены
 телефоном,
 многоканальным TV,
 минибар или холодильник,
 системой кондиционирования.
 В цену номера включены:
 завтрак, бассейн
 и охраняемая автостоянка

КОНФЕРЕНЦ-ЗАЛ

на 80 человек,
 оснащенный современным
 информационно -
 коммуникационным
 оборудованием, оргтехникой,
 системой синхро-перевода
 и др.

САУНА

Сауна - это место, где можно
 по-настоящему отдохнуть,
 расслабиться и просто
 приятно провести время
 с друзьями.

БАССЕЙН

ТРЕНАЖЕРНЫЙ ЗАЛ

Фитнес-центр оборудован
 полным комплектом
 тренажеров.
 Занятия шейпингом
 под контролем
 высококвалифицированных
 специалистов.

БАР-РЕСТОРАН

В меню ресторана Вы найдете
 большое разнообразие блюд
 как европейской,
 так и восточной кухни.

Плавательный бассейн (крытый)
 25 м длиной с фильтрацией и
 подогревом воды до +28°C

ТУРАГЕНТСТВО

предлагает услуги по
 приему и обслуживанию
 иностранных/местных туристов
 и другие услуги

Донишмандларнинг айтишига қараганда, одамзод фаришта ҳамда ҳайвон хусусиятлари жамланган мавжудот экан. Яъни, нафсини муайян даражада тийса, жиловласа, фаришта мақомига кўтарилади, тан эҳтиёлларини қондиришга ружу қўйса, ҳайвон қаторига тушиб қолади. Ҳайвонийлик бориб турган жаҳолатнинг ўзидир. Шу сабабдан ҳам буюк шахслар инсонни ҳайвоний нафсоният гирдобидан қутқариш тўғрисида астойдил бош қотирганлар.

ниҳоясида ҳам гўзалликни кўрган.

Бу ёруғ дунё инсон иштирокисиз яратилган. Шу боис воқелик манзараларини чуқур таҳлил қилишга, ҳодисотлар “тағқатлами”гача кириб боришга банданинг ҳақи йўқ. Бироқ одам нафсини бошқара билса, кўп ютуқларга эришмоғи мумкин.

“Инсонда ақл бўлгани учун ақл нафсни идора қилиб туради”, — деб ёзади таниқли олим Алибек Рустамов, — “Ҳайвон-

ҲАЁ — ИНСОН ЗИЙНАТИ

Жумладан, ҳазрат Алишер Навоий гўзалликни ўзликдан кечишда деб билади:

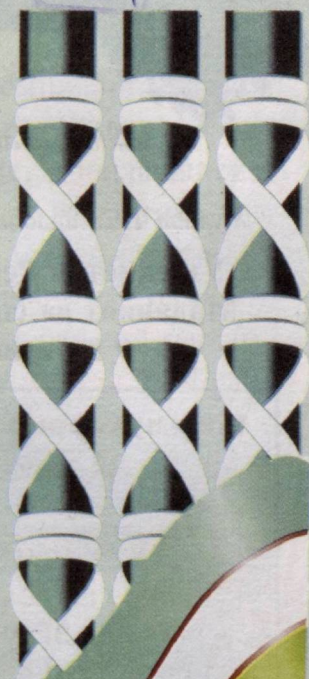
**Тухм ерга кириб чечак бўлди,
Қурт жондин кечиб ипак бўлди.**

**Лола тухмича ғайратинг йўқму?!
Пилла қуртича ҳимматинг йўқму?!**

Гул уруғи тупроқ қаватига тушиб озиқланади. Ипак қурти тутяпроқларини еб нафсини қондиради. Лекин гул гўзаллиги-ю атлас жилоси ана ўша ўзликдан кечиш жараёнининг интиҳоси ҳисобланади. Қаранг-ки, Мир Алишер Навоий нафсни тийиш

да ақл бўлмагани учун унинг нафсини ғариза, яъни инстинкт бошқаради. Шунинг учун ҳайвон нафсоний талабларни тажовуз йўли билан ҳам қондиради. Бу жиҳатдан инсоннинг ҳайвондан фарқ қиладиган ери унинг ақл ёрдамида нафсини тия олишидир. Нафсини тия олган шахснинг инсонлиги, тиёлмаганининг ҳайвонлиги ортиқ бўлади. Кишида ҳайвоний сифатларнинг устун келиши уни турли балоларга гирифтор қилади”.

Яқин тарихимиздан маълумки, минтақамизда етмиш йил ҳукм сурган тоталитар тузум фу-

Журнал 1925 йилдан чиқа бошлаган

Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт ишлари
вазирлиги

Бош муҳаррир
Азим СУЮН

Тахрир хайъати:

Бахтиёр ГЕНЖАМУРОД
Хуршид ДАВРОН
Ўткир ЖЎРАЕВ
Жалолбек ЙЎЛДОШБЕКОВ
(бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари)

Гулистон МАТЁҚУБОВА
Сувон НАЖБИДДИНОВ
Абдулла ОРИПОВ
Давлатмурод САЪДУЛЛАЕВ
(бош муҳаррир ўринбосари)

Рустамбек ШАМСУТДИНОВ
Азамат ҲАЙДАРОВ

Масъул котиб:

Нодирбек АҲМЕДОВ

Бўлим муҳаррирлари:

Абдурауф РАҲИМҚУЛОВ
Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

Фотомуҳбир

Шавкат ҚАҲҲОР

Саҳифалаш ва дизайн

Нигина ҚОДИРОВА

Навбатчи муҳаррир

Б.Рўзимуҳаммад

Ушбу сонда:

Аъзамжон ОБИДОВ

*Дунийни улмон ортида
билитадини?*

Давлатмурод САЪДУЛЛАЕВ

Актёр — давр фарзанди

Бардамбек САЪДУЛЛАЕВ

Қўтиқнинг ватани қалбадир

Маҳкам МАХМУД

*Чарли Чарли —
комедия қироли*

Насиба ТУРСУНБОЕВА

Бирлаштирувчи куч

Расул ҲАМЗАТОВ

Менинг Дошistonим

Босишга 17.12.2007 йилда топширилди. Офсет қоғози.
Бичими: 60x84 1/8. Ҳажми 6,0. Адади: 2407

Буюртма № 166

Таҳририят манзили: Тошкент — 700029, Буюк Турон
кўчаси, 41 уй. Телефонлар: Қабулхона: 136-56-01.

Бош муҳаррир ўринбосари: 136-78-90.

Масъул котиб: 133-07-94. Факс: 133-08-57.

Адишер Навоий номидаги Ўзбекистон

Миллий кутубхонаси босмахонасида chop этилди.

Манзил: Тошкент шаҳри, Х.Сулаймонова кўчаси, 33-уй.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида

— 091 — ракам билан рўйхатта олинган

**Муҳтарам муштарий, сизни янги йил билан муборакбод этамиз! Барча яхши
ниятларингиз янги йилда, албатта, ушласин! Янги йил давомида мунтазам
дийдорлашиб туришимизга умид қиламиз. Ёдингизда бўлсин, журналитимизга обуна йил
бўйи давом этади.**

қароларнинг нафсини тазйиқ, қўрқитув, жисмонан йўқ қилиш ваҳимаси остида тийиб, жиловлаб келган. Бой-бадавлат кишиларнинг мол-мулки тортиб олинди, ўзлари қамалди, баъзида отиб ташланди. Ахлоқ масаласи ҳам ҳамиша назоратда турди. Аммо, шу билан ҳам ҳаёт фаровонлашиб кетгани йўқ. Тузумнинг ўзи йиртқич ҳайвон — оғзи очиқ юҳо алфозини тутди. Оқибатда, маънавиятдан ранг қочди.

Бугуннинг тамойиллари бутунлай бошқача.

Бугун биз ҳуқуқий давлат, демократия сари илдам қадам ташламоқдамиз.

Бугун инсон куч-қувватини ишга солиб бойиб кетиши мумкин. Унинг ҳуқуқлари, бурчлари Конституция асосида муҳофаза қилинади. Бировнинг ҳамёнига кўз ташлашга, ҳаётига аралашिशга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ.

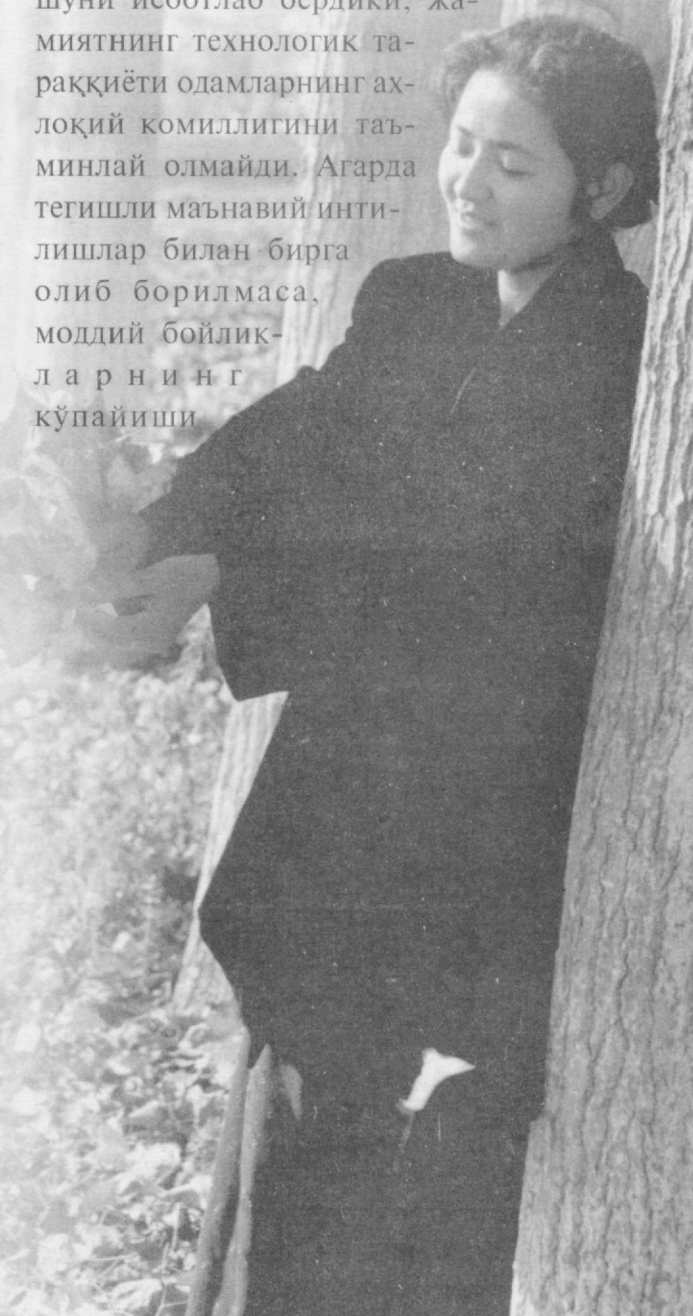
Бир қарашда, ҳаммаси рисоладагидай: йўлини топиб бойидингми, қандингни уравер! Аммо, масаланинг бошқа жиҳатлари ҳам бор: бойликка кўз қадаб ПУЛ ҚУЛИга айланиб қолмаймизми? Маънавият тамоман издан чиқиб кетса нима бўлади?

Маънавият — адаб дегани. “Гар йўқтур адаб, не суд олтун унидин” дейди Мир Алишер Навоий.

Адаб, маънавият бўлмаса олтин жарангидан не фойда?

Оталаримизга оналари “Болам, ўқитувчи бўл” дея насиҳат қилишган. Бугун баъзида “Болам, бозорга чиқ — бизнесмен бўл! Юрист бўл! Кўп пул топ!” қабилдаги гаплар қулоққа чалинади. Оталаримиз қишнинг узун тунларида “Ўткан кунлар” романини йиглаб ўқишган. Бугун болаларимиз “сарик матбуот”га ўч — кўча газеталарини, олди-қочдиларни кўпроқ ўқишади: жувон эрини ташлаб, жазман орттирган, қайнотаси келинни оғушига тортган, кувв қайнонасига кўз тиккан... Ахир бу ҳаёсиз-

лик эмасми? Гоҳида ўсмирларга “Шарқ юлдузи” ўқи, “Гулистон”, “Жаҳон адабиёти”ни ўқи, десангиз “Ие, ҳазиллашяпсизми? Булар бўлмаган гап-ку. Романтика” дея ҳиринг-ҳиринг кулишади. Албатта, бу қабилдаги ҳолатлар оммавий тус олмаган. Лекин китоб дўконларида шеърий тўпламлар чанг босиб ётгани ҳам бор гап. Француз файласуфи, Нобел мукофоти совриндори Анри Бергсон “Тарихий тажриба шуни исботлаб бердики, жамиятнинг технологик тараққиёти одамларнинг ахлоқий комиллигини таъминлай олмайди. Агарда тегишли маънавий интилишлар билан бирга олиб борилмаса, моддий бойликларнинг кўпайиши

хатто, хатарли оқибатларга олиб келиши мумкин” - деб ёзган эди.

Бойлик ва хатарли оқибатлар... Бу нима дегани?

Бой одам маънавиятли бўлмаса, бой одам маънавиятга қарши турса, китоб ўқимаса, санъатга мутлақо қизиқмаса, маънавиятли кишиларни масхараласа, таҳқирласа — шунинг ўзи кони зарар. Шунинг ўзи инсон - инсоннинг кушандаси, демак. Бу янглиғ хатарли амалларни Европа бир вақтлар бошдан кечирган: ноёб истеъдод эгалари, мусиқачилар, рассомлар, шоиру ёзувчилар кўчада қолган. Очликдан силласи куриб, оламдан кўз юмишган. Ана ўша сабабдан ҳам Европа кеч бўлса-да, хатосини тузатди. Бойлар тасвирий санъат намуналарини катта баҳоларга сотиб олишади. Кутубхоналар тирбанд, яхши китоблар қўлмақўл бўлиб кетади. Ҳозирги кунда маънавият қатъий тизимга тушди. Бизнинг минтақада ҳам шу ҳолатга эришмоққа бутун диққат-эътибор қаратилмоқда.

Достоевский “Дунёни гўзаллик қутқаради” деган.

Мэтью Арнелд “Бизни поэзия қутқаради” деган.

Бродский “Гўзаллик — ахлоқнинг онаси” дейди.

Моҳир таржимон, зукко олим Иброҳим Фафуров навбатдаги китобини “Ҳаё — халоскор” дея номлабди.

Юқоридаги ҳикматли сўзлар бир-бирига тўлдиради. Дарҳақиқат, гўзаллик ва ҳаё — халоскор куч. Ҳаё — инсон зийнати. Биз дунёни доимо гўзаллик воситасида ҳайратга солиб келганмиз. “Ўткан кунлар” бадиий фильмини эсланг. Кумушнинг суврати ҳам, сийрати ҳам гўзал. У доимо ўзига пардоз беради. Ички дунёсини назардан соқит қилмайди: нафис шеърларни топиб ўқийди. Соҳибжамол сийратидаги ҳаё — туғма хусуси-

ят. Ҳаттоки, у ўлим тўшагида ётган чоғда ҳам қайнотаси рўпарасига келганда, уялиб бир кўзғалиб кўяди. Мана, сизга шарқона ҳаёнинг, ибонинг яққол намунаси.

Аксари ҳолларда биз Европанинг супердавлатларига ҳавас қиламиз. Лекин уларнинг ҳам бизга ҳавас қиладиган томони бор экан. Улар миллатимизга хос бўлган ҳаё, ибоба ҳавас қилишади. Тан олиш жоизки, европача очиқлик ўзини оқламади. “Кўнгилли иттифоқ” (никоҳсиз, норасмий равишда бирга яшаш) каби қоидалар оилаларни омонат қилиб қўйди. Бизда, қиз бола — палахмон тоши, дейишади. Борган уйингда тошдек қот, дейдилар. Европа кўнгил майлига қараб кўп нарсаларни ютқизди. Бокираликка беэътиборлик, қизларнинг юқори синфга кўчиши биланоқ “тан маҳрам” танлаши инсоний ҳаёга путур етказди. Оқибатда кўпгина ёшлар барвақт “қаришмоқда”.

Инсон табиати қизиқ: доимо цивилизация билан ҳамқадам бўлишга интилади. Аммо нимадандир ютсанг, нимадандир ютқизасан, деган гап ҳам бор. Айни вақтда аёлларнинг сочларини калта қирқтириб, сариқ, оқ рангларга бўяши, шим кийиб юриши модага айланган. Бу — ўткинчи ҳолат. Ҳали аёлларимиз миллийликка қайтишади. Миллий либослар афзаллигини, табиий гўзаллик қадр-қимматини тушуниб етишади.

Европанинг кўп мамлакатларида, қитъамизнинг баъзи минтақаларида ўзбекона турмуш тарзига қизиқиш кучайиб бормоқда. Бунинг замирида ҳаёга иштиёқмандлик юз очади. Энг асосийси, бизда маънавият ва моддий бойлик баб-баробар олиб борилиши жоизлигини кўпчилик тушунмоқда.

Дунёдаги устивор қадрият — қалб гўзаллиги. Қалб гўзаллиги эса маънавият, ҳаё, ибоба орқали бўлади. Бу исбот талаб қилинмайдиган ҳақиқат.

БАҲРЎЗ

ОТАХОН

нашрлардан бири

Шу йилнинг май ойида, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов Пойарикдаги Накурт қишлоғида аҳоли билан самимий учрашув ўтказди. Фурсатдан фойдаланиб, атоқли шоиримиздан «Зарафшон» газетасига муносабатини билиб олдик.

— **Абдулла ака, айтишларича, Сиз талабалингизда матбуот тарихи билан ҳам шуғулланган экансиз. . .**

— Тўғри гап. Аслида, дипломда ёзилган мутахассислигимга кўра мен журналистман. ТошДУ (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети)да журналистика ихтисоси бўйича тахсил олганман. Диплом ишимнинг мавзуси ўтган асрнинг бошларидаги ўзбек матбуоти тарихи эди.

Шу муносабат билан Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонасида, университет зиёхонасида жуда кўп газета, журнал тахламларини варақлаб, уларнинг мундарижаси, эътиборли мақолалар мазмунини билан танишганман. Хусусан, бир пайтлар «Самарқанд», «Хуррият», «Камбағаллар товуши», «Меҳнаткашлар ўқи», «Ленин йўли» номи билан чиққан «Зарафшон» тахламларини ҳам кўздан кечирганман. Бу — республикадаги тўнғич нашрлардан бири. Бу жойда энг улуғ маърифатпарварлар, жаҳид боболаримиз — Маҳмудхўжа Беҳбудий, Саидризо Ализода, Сиддиқхўжа Ажзий, Фитрат каби устозлар фаолият кўрсатишган, ижод қилишган. Самарқанд журналистика мактабига асос солганлар.

Одилона айтиш лозимки, Самарқанд адабий муҳити маданиятимизнинг, ижтимоий ҳаётимизнинг маркази бўлиб келди. Бу ерда ўзбек адабиётида ўчмас из қолдирган кўплаб ёзувчи, шоирлар ижод қилдилар. Табиийки, улар илк машқларидан тортиб йирик асарларигача — барчасини дастлаб «Зарафшон»да чоп этганлар. Нашр тахламлари бунини исботлаб турибди.

— **XX асрнинг кейинги ўн йилликларида ҳам газета ижод аҳли ўртасида яхшигина қадр топган. Шундай эмасми?**

— Пойдевори мустақкам адабий муҳит узоқ йиллар акс-садо беради. Садриддин Айний бобомиздан тортиб Ҳамид Олимжон, Ғафур Ғулом, Назармат ижодига бешик бўлган, уларни дунёга танитган минбар ҳам мана шу отахон газетадир, дейиш мумкин. Академик Иброҳим Муминов, Воҳид Абдулло, Ботирхон Валихўжаев илк илмий хулосаларини, кашфиётларини энг аввало,

«Зарафшон» муштарийларига тақдим этишган. Умуман, бу газетанинг мақоми, нуфузи жуда баланд.

— **«Зарафшон»нинг мустақиллик йилларидаги фаолиятига қандай муносабат билдирасиз?**

— Ҳозир газета чиқариш имконияти кенгайди. Вазирлик, йирик ташкилотлар ҳам ўз нашрига эга.

Кўнгулочар, тармоқ газеталари пайдо бўлди.

Лекин шунинг унутмаслик лозимки, ҳар бир соҳада бўлганидек, матбуотда ҳам ўзининг пир-у авлиёлари мавжуд. Матбуотчилик тарихида муҳташам ўринга, катта обрўга эга «Зарафшон»га ана шундай мақом бериш мумкин.

Ҳар йили пойтахтга Самарқанддан кўплаб ижодкорлар муқим ишлаш учун боришарди. Ижодларига ҳавас қиламан. Айримлари шу ерда туриб бутун Ўзбекистонга ибратли нарсалар ёзишарди. Шубҳасиз, бунда «Зарафшон»нинг катта ўрни бор.

— **Абдулла ака, газетага шахсий муносабатингиз қандай?**

— Қадрлайман бу газетани. Ҳар гал ижодий сафарга келганимда таҳририятга албатта, янги асарларимни тақдим этаман. Ҳатто, уйимда унинг жуда кўп сонлари сақланади. Чунки уларда менинг шеърларим, интервьюларим ёки Сайдулла Мирзаев, Нуриддин Шукуров, Ориф Икромов, Исроил Мирзаев, Ҳотам Умуров каби адабиётшуносларнинг ижодим ҳақидаги мақолалари босилган. Бу ерда турли йилларда ишлаган таниқли журналистлар, бош муҳаррирлар билан яқиндан муносабатда бўлганман. Қадимий юртда яшовчи қариндошларим «Зарафшон»да шеърингиз чиқаяпти ёки Сиз ҳақда мақола босилаяпти, дея хушхабар айтганда қалбдан қувонаман.

Бундан ташқари, ушбу газета давр, мустақиллик талабларини теран англаб, миллий режа ва ғояларимизни аҳолига ишонарли, эҳтиросли, маънили тарғиб қилаётгани ибратлидир. Республика нашрлари билан бахслашайтган, турли танловларда ғолиб чиқаётган таҳририят ходимларига ҳавас қиламан. ОАВни қўллаб-қувватлаш жамғармаси томонидан Журналистлар маҳорат мактабининг айнан «Зарафшон» қошида очилиши таҳририят салоҳиятининг эътирофидир.

— **Ниятларингиз. . .**

— Газетанинг биринчи сони чиққанлигининг 90 йиллиги Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллиги билан бир вақтга тўғри келиши бежиз эмас. Чунки қутлуғ йилларда газетанинг ўз ўрни бор. Мен «Зарафшон» ижодий жамоасини, кўп минг сонли муштарийларини табаррук саналар билан табриклайман, уларга ижодий муваффақиятлар тилайман. Қалам аҳлига, хусусан, мухбирларга адолат, ижодий жўшқинлик ва жасорат ҳамиша ёр бўлсин.

Сўхбатдош: Абдурашул АШУР

"ТАСАННО"

кашф этган юлдузлар

Янги куй ва кўшиқ ҳар қандай кўнгилга олам-олам қувонч, завқ-шавқ, илҳому шижоат бағишлайди. Ва ҳатто, қалбларни тўлқинлантириб, меҳрни товлайди, кўнгилни яйратади. Халқимиз — кўшиқ ва куй шайдоси. Уларга ошно бўлган қалб ҳамиша маънавий завқ топиб, бахтиёр яшайди.

Яқинда Алишер Навоий номидаги Давлат академик катта театрида бўлиб ўтган "Тасанно" тақдмоти ҳам юқорида айтган сўзимизга далилдир. Ушбу муҳташам бинода 2005-2007 йилларда халқаро ва республика танловлари, фестивалларида юқори натижаларга эришган, санъат соҳасида янгича ижобий услубларни намоён этган, ўзбек маданиятини дунё миқёсида тарғиб этишга хизмат қилган ёш ижрочиларга мукофотлар топширилди. Анжуманни очар экан, Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазир Рустам Қурбонов бу тадбирнинг асосий мақсади ёш ижрочиларни қўллаб-қувватлаш, улар ижодини кенг тарғиб этиш, моддий ва маънавий жиҳатдан ёрдам кўрсатишдан иборат эканлигини алоҳида таъкидлаб ўтди. Буни қарангки, ўтган икки йил ичида халқаро танлов ва фестиваллар ғолиблари сони 136 нафарни, республика танловлари ғолиблари эса 195 нафарни ташкил этди. Булар бари "Тасанно" кашф этган юлдузлардир. Қолаверса, мустақил мамлакатимиз истиқболини яратувчи ёшлардир.

Муҳбиримиз ғолиб ёшларни мукофотлашга бағишланган ушбу тантанали оқшомда бўлиб, анжуман қатнашчилари билан суҳбатлашди.

Фаррух КАМОЛОВ,
Ҳамза номидаги республика
муסיқа коллежи талабаси

— Мен бу коллежда чанг мутахассислиги бўйича таҳсил олаяпман. Бунда менга устозим Дилшод Акмалов яқиндан ёрдам кўрсатмоқда. Ҳозирда мумтоз мусиқаларни маромига етказиб чангга ижро қилаяпман. Натижалар ёмон эмас.

Мана, Ўзбекистон Давлат Консерваториясида бўлиб ўтган танловда биринчи ўринни эгалладим. Мақсадим, санъатимиз юлдузлари — Фахриддин Содиқов ва Темур Маҳмудовларга ўхшаган эл севган санъаткор бўлишдир. "Тасанно" эса мени кашф этиб, ижод қилишга янада руҳлантириб юборди. Кўшиқ-севар халқимиз учун бундай танловлар ҳар доим катта

байрамга айланиб кетади. Муҳташам театр биносига оналаримизнинг бўлиши қувончимизга яна қувонч қўшди.

Дилафрўз ҲОЖИХОНОВА,
Урганч санъат
коллежи талабаси

— Болалигимдан дилбар кўшиқларни тинглаб катта бўлдим. Ҳақиқий санъаткор қандай ижод қилиши кераклигини яхши тушундим. Чунки устоз кўшиқчилар — бобом Ҳожихон Болтаев ва бувим Назира Юсуповаларнинг овози мени мафтун қилди. Мен куйлаш мактабини улардан ўргандим. Келгусида худди уларга ўхшаб юрак-юракдан ёниб кўшиқ айтишни устайман. Ёш ижрочилар кўрик танловида биринчи ўринга сазовор бўлдим. Бундан ниҳоятда хурсандман. Юртимизда санъатни тушунадиган яхши одамлар кўп экан. Ахир кўшиқ ва куй дилга маънавий озиқ бериб, одамларни яхшиликка ва гўзалликка ундайди. Бугун маданиятимизни, санъатимизни юртбошимизнинг ўзи қўллаб-қувватлаб турибдилар. "Тасанно" ҳам шу мақсадни кўзлаб ташкил этил-

ган. Ҳали у юзлаб истеъдодларни кашф этади.

Шерзод ЖОНИБЕКОВ,
*Наманган санъат
коллежи талабаси*

— Мен айни пайтда коллежнинг эстрада хонандалиги бўлимида таҳсил олаяпман. Оиламизда илгари санъаткор бўлмаган. Ота-онам оддий одамлар. Бироқ, санъатни жон-дилдан севадилар. Улар ғолиб бўлганимни кўриб шодланишди. 2005 йилда “Келажак овози” танловида, 2007 йилда республика лицей ва коллежлар ўртасида ўтказилган ёш ижрочилар кўрик-танловида биринчи ўринга сазовор бўлдим. Бунда устозим Шавкатжон Турғуновнинг хизматлари беқиёс бўлди. Бу танловлар ўз кучимга ишончимни орттирди. “Тасанно”дан олган диплом ва пул мукофоти зиммамга янада катта масъулият юклади. Мен бу ишончни оқлашим керак.

Назокат НАРЗИЕВА,
*Бухоро санъат
коллежи талабаси*

— Оиламизда санъаткор йўқ эди. Бу соҳада мен биринчиман. Вобкент туманида бўлиб ўтадиган маданий тадбирларда, байрам тантаналарида кўпдан қатнашиб келаман. Тошкентга келиб, санъатимни намойиш қилиш орзуим эди. Мана, бунга ҳам муяссар бўлиб турибман. Бунда устозларим — Э.Ортиқов, Р.Иноятов, Т.Темуров ва О.Отаевдан беҳад миннатдорман. Ахир, Республикада академик лицей ва коллежлар ўртасида ўтказилган танловда биринчи ўрин соҳибаси бўлдим. Мен учун ушбу танлов катта мактаб бўлди, десам ҳеч ҳам хато қилмайман.

* * *

Дарҳақиқат, бу танловлар ҳар бир ёш қалбни эртанги катта зафарлар сари руҳлантиргани рост. “Тасанно”нинг яна бир ўзига хос томони шундаки, бу тадбирда республикамининг чекка ҳудудларидан пойтахтга келиб, фахрли танловларда ғолибликни қўлга киритган 331 нафар истеъдод соҳибларига — митти юлдузларга дипломлар ва пул мукофотлари топширилди. Ушбу тадбирда барча ғолибларнинг устозлари ҳам мукофотларга сазовор бўлдилар. Уларга мукофотларни эл эъзозидан бўлган санъаткорлар топширдилар. Айниқса, улар ижросидаги куй ва қўшиқлар ёшларни хушнуд этди. Тадбир 2008 йил — юртбошимиз томонидан эълон қилинган «Ёшлар йили»да амалга оширилажак хайрли ишларнинг дебочасидек таассурот қолдирди барчада.

Суҳбатдош: Абдуқайом ПАРДАЕВ

Биринчи марта узоқ сафарга чиққаним, соатлаб ҳайбатли самолётларда уммон оша ўз юртимдан анча олисдаги ўзга бир мамлакатга учиб борганим учун ҳам атрофдаги ҳар бир нарса менга қизиқ ва ғайритабиий туюларди. Айниқса, сеҳрли диёрда кутмаган нарсага дуч келсанг, ҳайратинг янада ортар экан. Келган кунимоқ гавжум кўчаларни айланишга чиқарканман, ана шундай қизиқ нарсаларни кўп учратдим. Мисол учун, кўчада кета туриб, шундоққина кўча бўйига қўйилган ғалати металл қутиларнинг нелигини бошида фаҳмлай олмадим. Ҳайдовчи уларнинг олдида тўхтаб, ичига пул ташлади-да қутиларнинг биридан қандайдир газета олиб, яна машинасини учириб кетди. Билдимки, газеталарни киоскдан олиш шарт эмас, бунинг ўрнига тегишли пулни ташлаб, ўзингизга маъқул нашрни йўл бўйидан олиб кетаверишингиз мумкин экан.

УММОН

УММОН ОРТИДА БИЛИШАДИМИ?

Меҳмонхонанинг рўпарасидаги китоб дўконига кириб, қандай китоблар сотилиши, янги нашрлар, умуман, Вашингтондаги китоб дўконининг хизмат кўрсатиш услубини билгим келди. Китоб дўкони етарли даражада катта, мавзусига қараб пештахталарда китоблар тўла эди. Ҳар ер-ҳар ерда компьютерлар ўрнатилган, харидорлар улардан ўзларига зарур китоб номини киритиб, дўконда борми-йўқлигини текшириш учун фойдаланишарди. Пештахталар баланд-баланд бўлганидан, тепа қаторларга чиқиш учун махсус нарвонлар қўйилганди. Дўконда одам кўп, кимдир алоҳида ажратилган жойда китоб ўқир, кимдир кундалик газета ё журнал кўрар, яна биров бурчакдаги қаҳвахонада қаҳва ичиб, қайсидир ўқиган асарини муҳокама қиларди.

Бадий адабиёт бўлимида ҳали мен номини эшитмаган минглаб муаллифларнинг китоблари тартиб билан терилган, сифати, безаклари кўзни қувонтирарди. Диққат билан кузатарканман, ора-сира китоблар орасида жаҳон адабиётидан ўқиганларим — таниш муаллифлар ҳам чиқа бошлади. Шу пайт кўзим Жалолиддин Румийга тегишли китобларга тушди ва бир зум тараддудланиб қолдим. Очиги, буни сира кутмагандим. Мен Европани Шарқ адабиётидан оз-моз хабардор деб ўйлардим, аммо Америкада Румий китобларини кўришни ҳеч ўйламагандим. Ўзимча, сафар режасини тузаётганимда Америкада шарқ мумтоз адабиётидаги энг кенг тарқалган ғазал ва рубоий жанри ҳақида тушунча бериш, бундай мураккаб жанрдаги бадий асарларни қандай қилиб таржима

қилиш ҳақида ўрганишни кўзлаб юрган эканман. Ўша куни дўконда Ҳофизнинг ҳам бир неча турли асарлари китоб ҳолида нашр этилганига гувоҳ бўлдим. Аммо... Навоий йўқ эди...

Маълумки, шоир ёки ёзувчи асарларининг бир миллат доирасидан чиқиб, дунё бўйлаб тарқалиши анча қизиқ ҳодиса. Аввал асарларни ўз она тилингизда ёзасиз, ҳафсала ва қунт қилсангиз, жаҳон тилларидан бирига таржима қиласиз, ўгиртирасиз ёки бошқа бир чет тилида тўғридан-тўғри асарлар ёзишни тажриба қила бошлайсиз. Аммо ҳар қандай ҳолда ҳам, дунёга чиқиш ва танилишга асарларнинг таржима қилиниши ва кенг оммага тарқатилишига алоҳида эътибор қаратмай эришиш жуда мушкул.

Америкага Шарқ фалсафаси, адабиёти, маданияти ва санъати, асосан, бу ўлкага шарқ мамлакатларидан кўчиб келганлар ёки илгарироқ кўчиб келиб жойлашганларнинг зурриёдлари томонидан олиб кирилган ва кирилмоқда. Унча-мунча нарсага кўпам ҳафсала қилиб, эътибор беравермайдиган Америка халқининг Румий ҳазратларига “қизиқиб қолгани”нинг ўзига яраша сир-асрори бўлса керак, албатта. Назаримда, Румийнинг энг кўп ўқиладиган муаллиф бўлишга эришиши унинг асарларидаги кучли фалсафа — “ким бўлсанг ҳам кел, кел!”га бориб тақалса, ажабмас. Зеро, Америкада юзлаб турлитуман халқлар истиқомат қилади, бир ҳаводан нафас олади, биргаликда меҳнат қилади. Кейинги йилларда “тоқатлилик” сўзининг маданиятлараро мулоқотда асосий калимага айлангани ҳам бежиз эмас. Америкада Румий ҳазратларининг кўп ўқилишига сабаб ҳам аслида унинг асарларида ана шу тоқатлилик, бағрикенглик фазилатининг бўртиб туриши, назаримда.

Бинобарин, бугунги глобаллашув жараёнида бундай туйғуларнинг тақчиллиги туйфайли динлараро, миллатлараро низолар, хуружлар, босимлар кўплаб минтақаларда юз бераётганининг гувоҳи бўлаяпмиз.

Румий ҳазратларининг табаррук номлари камина сафар қилган бошқа мамлакатларда ҳам тез-тез тилга олинган. Жумладан, Деҳлидаги халқаро тасаввуф анжуманида Румийдан иқтибос келтирмаган, уни бир бор бўлсин тилга олмаган олиму оқил топилмади. Анжуманда Жалолиддин Румий билан бир қаторда Фаридиддин Атторнинг ҳам асарлари муҳокама қилинди. Канадалик таржимон Гэри Дик Алишер Навоийнинг номини бу икки буюклар қаторида санади ва ҳатто, “Навоийнинг “Лисонут-тайр”и Атторнинг “Мантиқут-тайр”идан яхшироқ ва тўлақонлироқ” деган фикр билдирди.

Аслида, гап кимнинг қайси миллатга мансублиги, устун-устунмаслиги, буюкроғу мундайроқлигида эмас, балки асосий гап оламшумул аҳамиятга молик, дунёдаги халқларнинг қалбига малҳам, маънавиятига бетакрор озуқа бўлиб қўшиладиган асарлар яратишдадир. Алалхусус, Жалолиддин Румий бу улкан вазифани чин маънода уддалади, десак муболаға бўлмас.

Шубҳа йўқки, бундай шарафга Алишер Навоийни ҳам лойиқ кўрмаслик мумкинмас, фақат, унинг асарлари таржима қилиниши, нашр этилиши, таништирилиши лозим. Бу йўлда адабий таржимонларнинг олдида турган вазифа жудаям улкан, таржима масаласи эса бир дақиқа бўлсин кечиктирилмаслиги, таржимонлар қўллаб-қувватланиши ва рағбатлантирилиши мақсадга мувофиқдир.

Аъзамжон ОБИДОВ

Театр — актёрнинг томошабин билан юзма-юз бўладиган дийдорлашув майдони. Бу масканда санъаткор ҳар томонлама камолотга етади, пишади, маҳоратини чархлайди, тажрибасини орттиради. Ҳар қандай миллатнинг ғурури унинг миллий театри ҳисобланади.

Ўзбек Миллий академик драма театри — халқимиз учун чин маънода олий театр мактабидир. Чунки бу театр жамоасидан халқимизнинг улуғ санъаткорлари етишиб чиқди ва дунёга танилди. Мухбиримиз ушбу даргоҳда ярим асрдан узоқ ижод қилиб, халқимиз муҳаббатига сазовор бўлган катта инсон, фожиавий образларнинг моҳир ижроچиси, Ўзбекистон халқ артисти, таниқли актёр Турғун Азизов билан суҳбатлашди.

— Турғун ака, Сиз санъатдаги фаолиятингизни актёр сифатида бошлагансиз. “Мафтунингман” кинофильмида Бакир Назаров ролида ўйнаганингизга ҳам анча қовун пишиғи ўтди. Суҳбатимизни шу фильмнинг яратилиш тарихидан бошлай қолайлик!

— Бажодинил. Бакир Назаров менинг кинодаги иккинчи ролим. Ундан олдин ёшлар ҳақидаги кинофильмда сураатга тушганман. “Мафтунингман”га келсак, бир кун репутацияга кетаётиб, трамвайда кинорежиссёр Йўлдош Аъзамов билан учрашиб қолдик. У киши бошдан оёғимгача разм солиб, юзларимга узоқ термулиб, киностудияга келиб учрашишимни сўраб қолдилар. Мен учрашувга келдим. Ўшанда Бакир Назаровни кинода ўйнайдиган актёр излашга ётган эканлар. Бахтми қарангки, мен бу ролга ўтдим. Сураатга тушириш ишлари Тошкент, Самарқанд, Бухоро ва Хивада бўлди. Ҳар кун эрталаб биринчи рейс билан Самарқандга учиб кетаман. Кечки пайт театрда рол ўйнашим керак. Охири рейс билан Тошкентга яна қайтиб келаман. Бу ҳол икки ой давом этди. Бу фильмда сураатга тушиш осон бўлмади. Бироқ бунда катта актёр Раззоқ Ҳамроев билан сураатга тушдим. Кейинчалик, Муқимий театрида ёшлар кечаси бўлиб ўтди. Бу кечада А.П.Чеховнинг “Ваня тоға”сини ижро этдим.

Устоз ушбу ролимни кўргандан кейин: — Сени жойинг Ҳамзада экан, — дедилар. Ва менга оқ фотиҳа бердилар. Кейин тез-тез учрашиб турдик. Шу фильм кинотеатрларда қўйилгандан кейин мени кўплар Бакир Назаров дейдиган бўлишди.

“Мафтунингман” фильмининг яна бир жиҳати шундаки, унда кўпчилик улуғ санъаткорлар сураатга тушган. Бу картина ўзбек санъати юлдузларини ўзида акс эттирган йирик тарихий кинофильмдир. Бу фильм Ўзбекистонда жуда яхши қабул қилинди. Ҳатто, Самарқандда қайсидир бир кинотеатрда бир ярим ой тинимсиз кўрсатилгани ва биз у ерга учрашувга борганимиз ҳали-ҳали эсимда.

Ҳар бир халқнинг ўз маданияти, урф-одати, қадриятлари бор. Бу кинофильмда айнан ўзбек халқининг миллий хусусиятлари акс эттирилган. Шунинг

учун бу картина ҳали-ҳанузгача кинотеатрлар ва телевидение саҳнасидан тушмаяпти.

— Тўнғич санъат даргоҳи — Ўзбек Миллий академик драма театри саҳнасида ҳам эсла қоларли хилма-хил ёрқин образлар яратилган. Ўшалардан қайси бири сиз учун ўта қадрли?

— Ҳаммаси қадрли. Мен уларни юрак-юракдан ўйнаганман. Бизнинг жамоага дунё тан берган. Бу даргоҳда улуғ санъаткорлар ижод қилишган. Ҳатто, Шекспир ва Шиллер, Мольер, Гольдони, Софокл сингари жаҳон адабларининг асарлари ўзбекнинг мулкига айланган. Тоғам Абдор Ҳидоятловнинг “Отелло”сини кўриб Оврупа ҳайратга тушган. Олим Хўжаевнинг “Алишер Навоӣ”си Осиёнинг руҳини кўтарган. Шукур Бурҳоновнинг “Гамлет”и ҳам томошабини ларзага келтирган. Ана шундай улуғ санъаткорлар фаолият кўрсатган даргоҳда ишлашнинг ўзи актёр елкасига катта масъулият юклайди. Чунки собиқ Ҳамза театри, “Отелло”, “Гамлет”, “Қутлуғ қон”, “Алишер Навоӣ”, “Мирзо Улугбек”, “Фарҳод ва Ши-

рин", "Қирол Лир" билан дунёни ҳайратга солган. Булар ўша даврда театр оламининг олтин асарлари бўлиб қолди. Шунинг учун бу сахнани улуглар руҳи ҳар доим кузатиб туради. Бу даргоҳда шунчаки, кун ўтказиш учунгина ишлаб бўлмайди.

Менинг бу даргоҳга келганимга 51 йил бўлди. Бу жойда актёр фидойи бўлмаса ишлай олмайди. Худога минг бор шукур, мен бу театрда ижод қилиб элга танилдим. Одамлар мени йўлда учратиб "Отелло" деб чақира бошладилар. Актёрнинг бахти шунда эмасми, ахир?

— Турғун ака, ҳаёт ўта мураккаб экан. Одамга бирда бахт ҳамроҳ бўлса, бирда ғам ҳамроҳ. Бундан қочиб қутулиб бўлмайди. Ҳаётда Сиз учун қийин дамлар ҳам бўлганми?

— Мен ҳам инсонман, баъзан хурсанд бўламан, баъзан хафа ҳам бўламан. Ишларим юришмаса қийналаман. Бу туйғулар ҳаммага дахлдор. Бироқ яна бир ҳақиқат бор. Актёр — давр фарзанди. Ҳатто, бундан 600 йил олдин ёзилган асарларни ҳам давр руҳидан келиб чиқиб ўйнайди. Ҳар бир асарда тарих билан бирга шу бугунги руҳ бўлмас экан, у одамларни катта ишларга даъват қилолмайди. Театрда ҳамма нарса жонли, одамлар билан юзма-юз бўлади. Бошқа сахнада бундай тирик мулоқотни кўриш қийин. Шунинг учун ҳам, театр бошқа санъат турлари билан баҳслашиб, рақобатлашиб, енгилаетгани йўқ.

Театр ҳеч қачон ўлмайди, чунки у томошабин билан ҳар доим ҳамнафас.

Аслида ҳаёт биз ўлаганимиздай мураккаб эмас, ўзимиз уни мураккаблаштирамиз. Кейин қийналиб юрамиз. Актёр борки, бош ролни ўйнашга интилади. Шу боисдан бир-биридан рол қизғаниш ҳолатлари учрайди. Бош ролни ўйнаш учун катта истеъдод, маҳорат ва ҳалоллик талаб этилади. Кимнинг ўйнаган роли яхши-ёмонлигини томошабиннинг ўзи билиб олади. Истеъдод қўёшга ўхшайди. Ўз нуруни сочаверади, сочаверади.

— Устозларни эслаб юриш ҳам катта савоб. Шукур Бурҳонов билан қандай муносабатда бўлгансиз?

— Тўғри айтасиз. Халқ артисти Шукур Бурҳонов билан ота-боладай яқин бўлганмиз. Ҳар доим уларнинг сўзларига қулоқ солганман, маслаҳатларига амал қилганман. Ўйларига тез-тез бориб турардим. Ёдимда, Мақсуд Шайхзоданинг юбилейига "Мирзо Улуғбек" спектаклини тайёрлаш керак бўлиб қолди. Мен оқ фотиҳа олиш учун Шукур аканинг уйига бордим ва мақсадимни айтдим. Шунда Шакар опамлар (Шукур аканинг турмуш ўртоғи): - "Бурҳон", қани (улар Шукур акамни шундай атардилар) бу ёққа ўтиринг. Шу шогирдингизга оқ фотиҳа беринг. Устоз кўзи олдида шогирдларнинг у ўйнаган ролларни ўйнаши ва бунга кўриш одамга катта бахт, — дедилар.

Шукур акам қўлларини катта-катта очиб оқ фотиҳа бердилар.

Актёр ҳам тарих, ҳам давр, ҳам истиқбол билан ҳамнафас бўлиши керак. Агар у томошабиндан олдин юрмаса, томошабин унга эргашмайди.

— **Кейинги пайтда, назаримда, кино соҳаси анча жонланиб қолди. Қатор янги кинофильмлар суратга олинди. Уларга Сизнинг муносабатингизни билмоқчи эдик.**

— Мустақиллик кино соҳасини бутунлай ўзгартириб юборди. Унга миллий руҳ кириб келди. Менинг ўзим ҳам учта кинофильмда суратга тушдим. Биринчиси — “Академия” (М.Ражабов), Ички ишлар академияси ҳаётидан ёзилган бўлса, иккинчиси — “Буюртма севги” (И.Эргашев)да севги-муҳаббатнинг оғриқли изтироблари ҳақида ҳикоя қилинади. Учинчиси — «Гўрдан чиққан товуш» (И.Эргашев)да такси паркиннг тадбиркор раҳбари ролини ижро қилдим. Бу кинофильмларда режиссёрнинг ҳам, актёрларнинг ҳам ўз айтидиган гапи бор. Янги олинган картиналардан режиссёр Мурод Ражабовнинг “Анора” фильми менга, айниқса, манзур бўлди. Чунки унда режиссёрнинг одамларга айтидиган дарди бор. Шу билан бирга у ҳозирги ҳаётимизни моҳирона очиб бера олган. Шундай кинофильмлар кўпайса, киночилигимиз ютади.

Профессионал режиссёрлар — Шухрат Аббосов, Али Ҳамроев ва Элёр Эшмуҳаммедовларни янги кинофильмлар олишга жалб қилиш керак. Шундагина

ёш режиссёрлар улардан профессионализмни ўрганишлари мумкин.

— **Сиз ҳар икки соҳа — Театр ва Кинода кўпдан фаолият кўрсатиб келасиз. Қай бирида ижод қилиш Сизга қулай?**

— Мен театрда маза қилиб рол ўйнайман. Лекин ўйнайдиган ролларимнинг кўпчилиги Йўлчи, Ғафур, Монсирро, Мирзо Улуғбек, Амир Бухоро, Отелло, Қирол Лир фожиавий характери билан ажралиб туради. Бироқ мени актёр сифатида элга танитган восита телевидение десам, хато бўлмайди. Телеэкран орқали 200 дан ортиқ хилма-хил ролларни ижро қилдим. Кинода ҳам кўпгина сиймоларни яратдим. Ҳар учала соҳада ҳам одамлар севиб қолган образларим бор. Шундан бахтиёрман.

— **Турғун ака, кейинги пайтда театрларда томошабин камаймадими?**

— Йўқ. Ўзбек Миллий академик драма театрида, мумтоз асарлар қўйилганда зал ҳар сафар томошабинга тўлиб кетади. Алишер Навоий номидаги Давлат академик катта театрида ҳам, Муқимий номидаги мусиқали комедия ва драма театрида ҳам томошабин борасида муаммо йўқ. Бироқ, вилоят театрларида одамлар камайгани сезиларли. Назаримда, Мустақилликдан анча олдин мусиқа театрларининг драматик театрга айлантирилгани яхши натижа бермади. Чунки ўзбек халқи қўшиқни жуда яхши кўради. Ҳазил мутўйибани, ўйин-кулгини жондилдан севади. Драмани тушуниш қийинроқ кечди, шекилли. Шу боис яна мусиқали кўринишга ўтиш керакка ўхшайди.

— **Сиз нафақат актёр, балки эл севган режиссёр ҳамсиз. Спектакллар яратаяпсиз. Бу ўйналишдаги фаолиятингиз ҳам мухлисларингизни жуда қизиқтиради.**

— Ёш улғайган сайин, актёр учун рол танлаш имкони чекланиб боради. Эликдан ошиб ёш йигит ролини ўйнай олмаймиз. Табиий чиқмайди. Ясамалик асарни ўлдиради. Бунинг ҳар бир актёр яхши тушунади. Бир кун Тошкент Давлат санъат институтининг собиқ ректори, академик Мамажон Раҳмонов билан учрашиб қолдик. Шунда у киши менга, “Сиз тажрибали санъаткорсиз. Энди олган билимларингизни ёшларга ҳам ўргатиш керак”, — деб қолди. Мен рози бўлдим. Раҳматлик Турсунбой Исроилов билан ҳамкорликда ишладик. У инсондан кўп нарсани ўргандим. Кейин Мунаввара Абдуллаева билан ҳамкорлигимиз бошланди. Биргаликда икки гуруҳ чиқардик. Бу гуруҳда Беҳзод Муҳаммадкаримов, Абдураим Абдуваҳобов, Мадина Мухторова, Равшан Жураевлар бор эди. Улар билан “Алишер Навоий” спектаклини саҳналаштирдик. Навоийни Беҳзод Муҳаммадкаримов, Гулини Мадина Мухторова ўйнади. Диплом спектакли ҳаммага манзур бўлди. Энди ўйлаб кўрсам, Санъат институтида ишлаётганимга 20 йил бўла-

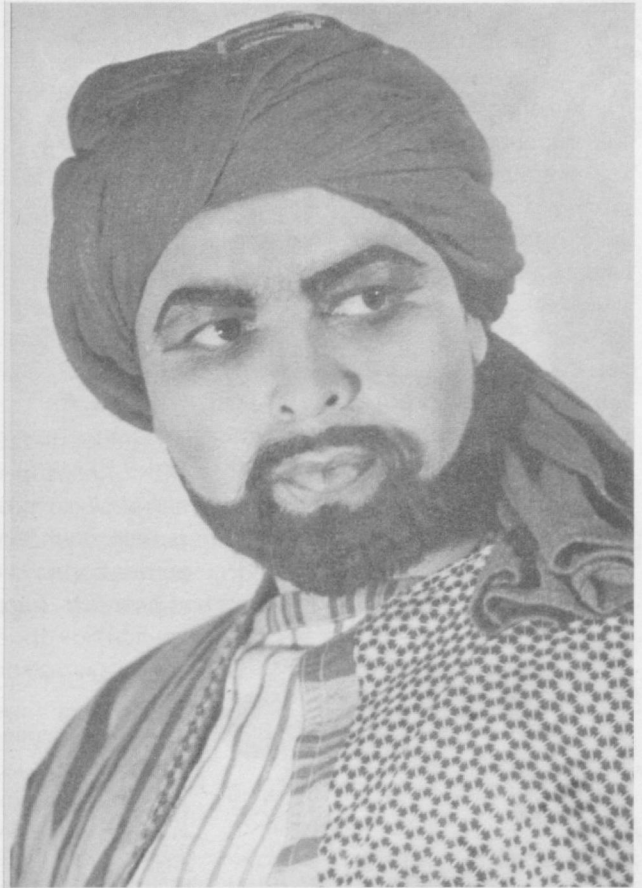
япти. Айни чоғда профессор унвонига сазоворман. Диплом спектаклини қўйиш менда режиссёрлик туйғусини уйғотди. Шундан руҳланиб, театрда "Мирзо Улуғбек"ни қўйдим. Унда режиссёр ассистенти ва-зифасини Мунаввара Абдуллаева бажарди. Улуғбек-ни Гинзбург олим сифатида тасвирлаган бўлса, Шариф Қажумов Давлат арбоби сифатида кўрсата олган. Мен улардан фарқли ўлароқ, уни машҳурлик-дан ягоналикка олиб келдим. Уларда Амир Темур саҳнаси олиб ташланган бўлса, ушбу саҳнани ҳам тикладим. Улуғ одамларнинг кўпчилиги умрининг охирида ёлғизланиб қолади. Бу — даҳшатли фожа. Ана шу фожиани очик-ойдин кўрсатмоқчи бўлдим. Назаримда, мен танлаган усул одамларга маъқул бўлди. Ўз ишимдан ўзим ҳам руҳланиб кетдим. Кей-ин "Алишер Навоий", "Чимилдиқ", "Меҳробдан чаён", "Машраб", "Қаллиқ ўйин", "Етми фарёд", "Кошона сирлари", "Макр ва муҳаббат" спектакллари-ни саҳналаштирдим. Мен режиссурага қўл уриб янглиш-мадим, деб ўйлайман. Қолаверса, актёрликка хиё-нат ҳам қилмадим, аксинча...

— Сизга хорижда кинога тушиш учун бирор таклиф бўлмади? Мабодо таклиф тушгани-да ўйнардимиз?

— Мен "Мосфильм"нинг "Енгилмас"ида Жўра пол-вон ролини ўйнаганман. Бу картина жуда оммавий-лашиб кетган. Мустиқликдан кейин "Голливуд"-дан ҳам таклиф тушди. Шунда имижимни ўзгарти-риб, соқол қўйишга ҳам тўғри келди. Минг афсуски, бу иш охирига етмади. Раҳматлик турмуш ўрто-ғим Рўзахон "Соқол сизга ярашди", — деган эди. Шунинг учун имижимни ўзгартирмай юрибман. Ўша таклифдан шу соқол менга эсдалик бўлиб қолди. "Голливуд"чиларга ҳам бу соқол ёққан эди.

— Сизнинг ўйингиздан кетишни орзу қил-ган набираларингиз борми?

— Йўқ. Беш нафар набирам бор. Бир ўғил, 4 қиз. Улар менинг ўлимдан кетишни хоҳлашмади. Ўғил набирамга таклиф ҳам қилиб кўрдим. Бироқ у кўнма-ди. Бундан хафа эмасман. Актёр бўлиш учун Худо қобилият бериши керак. Қиз набираларимни эса бу ўта машаққатли соҳага жалб қилгим келмади. Аёл учун актёр бўлиш жуда қийин иш. У оиласига қарай-дими, саҳнага чиқадими, кинога тушадими. Қайси-дир биридан кечишга тўғри келади. Бироқ ҳамма масъулиятни елкасига олиб меҳнат қилаётган фи-дойи аёлларимиз бор. Мен уларга ҳар доим таъзим қиламан. Қайдадир ярқ этган истеъдодни кўриб қолсам мен уни албатта, театрда бошлаб кела-ман. Уларга рол бериб, ўстиришга ҳаракат қила-ман. Чунки мен унга кафил бўлиб театрда олиб келдим. Унинг ўсганини кўриш мен учун қувончли. Шунинг учун Рихситиллога Алишер Навоийни, Меҳ-риддинга Хусайн Бойқарони, Шухратга "Олтин қиз" асарида бош қаҳрамонни бердим. Шогирдларим ишон-

чимни оқлашди. Хурсандман.

— Ҳозир неча ёшга кирдингиз?

— Етмиш учга тўлдим. Энди ўйлаб кўрсам, те-атр, телевидение ва кинода 400 га яқин ҳар хил қиёфаларни яратдим. Бу ҳаммаси Оллоҳ берган ис-теъдодим шарофати маҳсули. Талантли одамларга яратилган имконият ҳеч қачон самарасиз қолмай-ди. Бугун мамлакатимизда ёшларга, талантларга яратилаётган имкониятларни кўриб хурсанд бўла-ман.

— Юртдошларимизга қандай тилакларингиз бор?

— Севган одам ҳам кучли, ҳам меҳрибон бўлади. Тараққиётга эришиш ва дунёга танилиш йўлини фақат илм-маданият, санъат ва спорт орқали бо-сиб ўтиш мумкин. Тараққий топган мамлакатлар ҳам шу йўл билан ривожланган. Француз, инглиз ва италиян маданияти машҳурлик касб этгунча қанча-қанча босқичларни босиб ўтган. Ўзбек маданияти ва маънавияти жиҳатидан ҳеч кимдан кам эмас, ўтган қисқа давр бунинг исботлади, фарзандларимиз иқтидорли, салоҳиятли.

Илоҳим, ҳар доим осмонимиз мусаффо бўлсин, ниятларимиз пок ва беғубор бўлиб, ишларимиз ўнги-дан келаверсин.

Сўхбатдош: Давлатмурод САЪДУЛЛАЕВ

ЯХШИЛАРНИ СЎРАРСАҲ

Тарчи, саксон ёшга қадам қўяётган бўлса-да, Файзулла аканинг яхши маънода тинчи йўқ. Уйдаги ва қўл телефонлари тинмай жиринглаб, оқсоқолдан маслаҳат сўрайдилар ёки тўй-маърака, турли тадбирларга таклиф қилишди. Яқингинада у туман марказий шифохонасининг очилиш маросимида қатнашиб, кекса шифокор сифатида касбдошлари ва юртдошларига самимий истаклар билдирган эди. Бу сафар уни туман «Маҳалла» жамғармасининг раиси Эшмурод ака Аҳмедов ишхонага таклиф қилиб, суҳбатни шундай бошлади:

— Уйда отамдан қолган ёлғиз ёдгорлик — унинг суратлари бор. У кишлоқ фаолларидан бири бўлган. Уруш даври, умумхалқ ҳашарлари, илк жамоа хўжаликлари ҳақида кизиқарли ҳикоялар айтиб берар эдилар. Ўзлари оламдан ўтгач, ҳаммаси унут бўлиб кетди. Вақти келиб бизлар ҳам ўтсак, ўғлимизнинг хонадонидан биттагина суратимиз сақланиб қолса ажабмас...

— Фикрингизни тушундим, — деди оқсоқол табассум билан, ҳаёт йўлимизни ёзиб, авлодларга бир

ибратли эсдалик қолдирайлик димоқчисиз?

— Баракалла, Файзулла ака!

— Қолаверса, беш йирик хўжаликни оёққа тиклашдаги хизматларингиз, минг гектарга яқин майдонда боғ барпо қилганингиздан, жамғарманинг бугунги талабларини қандай бажараётганингиздан фарзандларимиз ҳам ўрнак олса, яхши бўларди.

— Ўзингизнинг ҳам ярим асрдан зиёдроқ вақт мобайнида халқ саломатлигини сақлаш ва муҳофаза қилиш бўйича чеккан заҳматларингиз, қанча-қанча беморларга ўз соғлигини тиклашдаги беминнат ёрдамнингиз солиҳ амаллар эмасми? Хуллас, фахрийларимиз ибратли ҳаётини бир китоб қилсак ва бу

ижодий ишни маҳаллий журналистларимиз билан бирга амалга оширсак, деган режа ҳақида сиз билан фикрлашмоқчи эдим...

Яқингинада улар Иккинчи жаҳон урушида қатнашиб вафот этган ёки бедарак йўқолган тумандошларининг номларини излаб топиб, янги рўйхат туздилар. Бу ҳам ўта зарур тадбир эди. Ахир, улар бизларнинг ғолибларимиз, тинчлик учун, миллатимиз истикболи учун жон фидо қилдилар. Уларнинг номлари туман тарихида қолишга, руҳи поклари эса муносиб хотирага лойиқдир.

Икки нуроний янги ғоя билан туман ҳокими ҳузурига йўл олдилар.

— Ажойиб ташаббус ҳамда хайрли ишга қўл урибсизлар, — дея уларни қўллаб-қувватлади туман

ҳокими Муҳаммадқул Қаршибоев. Бўлажак китобга гўзал юрт — Бахмал тарихидан ва унинг машҳур кишилари ҳаётдан лавҳалар киритишни ҳам тавсия қилди. Ҳоким нашр ишларига ҳам молиявий жиҳатдан ёрдам беришни ваъда қилди.

Оқсоқоллар ишга киришдилар. Шу кунгек Файзулла ака маҳаллий ижодкорлар билан бирга Носир Қодиров, Даврбой Алишев, Қурбон хожи Норқўзиев, Ҳусан Ганиев, Алишер Ганиев каби туман тарихи ва фаолиятига меҳнати синган фахрийлар билан суҳбат қилдилар.

Аслида, Файзулла ака билан илгарироқ танишган эдик. “Маҳалла” газетасининг муҳбирлари билан “Маҳалла” жамғармаси туман бўлими раиси Эшмурод ака Аҳмедов ҳузурига кирганимизда, раис Файзулла акани чақиртирган эди. Ўшанда ўрта бўйли, қорачадан келган, қомати хиёл эгилган, чайир, кекса отахон табассум билан останада пайдо бўлганди. Илк суҳбат жараёнидаёқ, унинг туман ҳаётида фаол, барча тadbирларда бош-қош, эъозли ва эътиборли, фахрли оқсоқол эканлиги маълум бўлганди. Ўшанда Бахмал водийси бўйлаб Эшмурод ака яратган боғларни биргаликда кезгандик. У киши билан тўю маъракаларда иштирок этганимиздан сўнг, кўпчиликнинг муносабатидан оқсоқол халқ сўровидаги инсон эканлиги янада аён бўлди.

Файзулла аканинг таржимаи ҳолига разм соламыз:

У киши 1928 йилда Жиззах уезди ҳокими Неъматилла Қаршибоев оиласида дунёга келади. У Ўснат қишлоғида илк очилган ўрта мактабни битириб, Самарқанд тиббиёт институтида ўқиди. Институтни имтиёзли диплом билан битириб, Бахмал тумани сил касалликлари шифохонасида бош врач, Ғаллаорол ва Бахмал туманлари соғлиқни сақлаш бўлими бошлиғи вазифаларида ишлади. 1997 йилда нафақага чиқди. Бу йиллар мобайнида у минглаб беморларни ҳаётга қайтаришда иштирок этди, туманда тиббиёт кадрларининг етишиб чиқишига ғамхўрлик қилди. У узоқ йиллардан буён “Нуроний” жамғармаси туман бўлимини бошқармоқда. Эндиликда у кексалик даврини ўтаётган юртдошларига энг яқин ёрдамчи ва маслаҳатчидир.

Файзулла ака «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган врач» унвони соҳиби. У икки ўғил ва тўрт қизнинг отаси ҳамда ўн икки набиранинг бобосидир. Оқсоқол ҳамон халқ хизматидан четда эмас, чунки уни тез-тез сўраб туришади.

Ҳа, яхшиларни сўрашади.

Абдурауф БАХМАЛИЙ

ҲАЛСАҲА ДАҲТАРИДАН

Табиатнинг кўрганларга дармон бўладиган, кўрмаганларга армон бўлиб қоладиган мўъжизаларидан бири — бу аёллар гўзаллиги.

Бир мотам маросимида «Бу аёлнинг кулгиси ўзига ярашар эди, йиғиси ҳам ўзига ярашар экан» маъносидаги гапни эшитиб қолдим.

Ўқитувчининг вазифаси фақат маъруза ўқишдангина иборат эмас. Агар шундай бўлганда, унинг воиздан фарқи қолмасди.

Ўқиш, ўзининг билимини ошириш — яхши машғулот, ўқитиш, ўзгаларнинг билимини ошириш — янада яхши машғулот.

Дўстлар ўқинчи: «Эслайсанми, қишлоғимизнинг лойшувоқ томларида очиладиган қизғалдоқларни?!»

Истаган маҳал эшигини қоқиб боришга ҳадингиз сиғадиган жойингиз борми? Менда эса бор. Бу — дўстимнинг ҳовлиси.

Яхши тайёрланган томошани тайёргарлиги яхши томошабин томоша қилса, жуда яхши томоша бўлади.

Аёлларнинг доимий севгисига сазовор бўлмоқ керак. Бу — доимо аниқ. Лекин қандай қилиб? Бу — доимо ноаниқ.

Кўнглимизнинг ғадир-будир бўлганидан кўра, гапимизнинг шалдир-шулдир бўлгани яхши.

Фақат ўлимдангина енгилиш паҳлавонларгагина хос хусусиятдир.

Муҳаммад ТОШБОЛТАЕВ

Хонадон кўнғироғини босиб туриб, ҳаяжонга тушамиз. Уй эгалари бизни қандай қабул қилишаркин? Гапларимиз малол келмасмикин? Эшикни очган йигит бироздан сўнг бизни онаси билан таништирди. Роза опа чехрасида мамнуният зухр этаркан, энг аввало, турмуш ўртоғи Сайфи Жалилни йўқлаб келганимиз учун раҳмат айтди.

— Улар ҳақида биринчи хотирамга келадигани — касбига сидқидилдан ихлос қўйганлари, — дейди уй бекаси, — қўлларида ҳамма вақт соз бўларди: гоҳо танбур, гоҳо ғижжак, гоҳ рубоб... Уйимизга мусиқа гўёки файз бағишларди, доимо мусиқа олами наваларидан кайфиятимиз баланд эди.

Ажойиб санъаткорлар, созанда-лар, шоирлар хонадонимизга келишарди, Сайфи акани излаб, азиз меҳмонимиз бўлишарди. Мен бека сифатида уларнинг гапларини ҳовлида, ошхона ёки тандир бошида эшитиб қолардим. Санъатга дахлдор гап-сўзларни тинглаб ҳузурланар эдим.

Роза опа ҳам чин маънода санъат киши. Аксари томошабинларнинг ёдида қолган "Маҳаллада дув-дув гап" фильмидаги Умида ролини маромига етказиб ижро қилган. "Енгил кавалерия" дейишади-ку... Элу юртга таниқли артистлар билан ёнма-ён туриб ижро қилган ролини

ая то хануз эслайди, умрининг ёрқин лаҳзаси сифатида ёдга олади.

Аянинг руҳсатлари билан композиторнинг ижодхонаси бўлган сўлимгина хонага кирамиз. Сокинлик ҳукмрон... Бироқ ҳаёлимизда "Хуш келиб-сизлар, меҳмонлар" дея бизни қарши оладиган Сайфи Жалилнинг очик чехраси намоён бўлгандай.

Хонада ҳар бир ашё Сайфи Жалил ҳаёт йўлларида ҳикоя қилаётгандай гўё.

Дарҳақиқат, Ўзбекистон халқ артисти, республика Давлат мукофоти совриндори Сайфи Жалил ўзбек мусиқа санъати юксалишига бениҳоя улкан ҳисса қўшган бастакорлардан бири эди. У 1932 йилнинг 20 июнида Самарқанд шаҳрида ҳожи Жалил Холмуродов оиласида таваллуд топади. Тақдир тақозоси боис оила 1935 йида Тошкентга кўчиб ўтади. Ёш Сайфи 7-синфни тугатиб, матбаа-хунар мактабида таҳсил кўради, айти пайтда ўқувчилар саройидаги мусиқа тўғра-гига қатнашиб туради. Аввало, ғижжак сози унинг диққат-этиборини тортади. Бу соз чиндан ҳам, ўзига хос эди — ундан одам овозига ўхшаш куйлар таралади. Кейинчалик, мусиқа мактабида ўқишга муваффақ бўлган кез уни гобой чалиш ҳам қизиқтиради — болалар симфоник оркестрига қатнашиб, шу соз имкониятларини ҳам ўзича кашф этади.

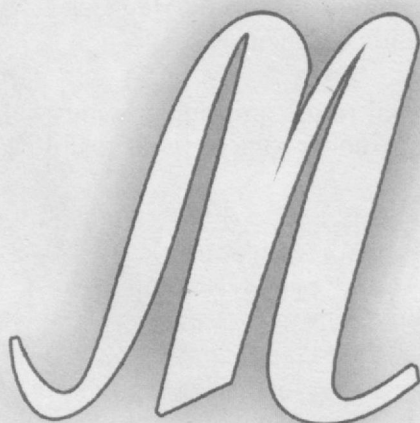
1948 йили Сайфи Жалил Ҳамза номидаги Тошкент мусиқа билим юртига ўқишга киради. Бу даргоҳда у бир йўла иккита ихтисослик — ғижжак синфида, бир йилдан кейин композиторлик бўйича таълим олди. 1949 йилда у М. Қориёкубов номли Ўзбек Давлат филармонияси қошидаги ўзбек халқ чолғу оркестрига ғижжакчи сифатида таклиф этилди.

Оркестрда ишлаш уни ниҳоятда илҳомлантирди. Ўзбек шоирларининг шеърларига куй басталай бошлади. Ўша пайтлари унинг кўшиқларини Ҳалима Носирова, Саодат Қобулова, Коммуна Исмоилова, Клара Жалиловалар ижро этиб, доврўғ қозондилар.

Кўшиқсевар томошабинлар эътиборига ҳавола қилинган "Эй ёр, хуш келибсиз", (Ҳамза сўзи), "Келмаса келмасун, нетай", (Завқий сўзи), "Сенга бир гап айтаман" (П.Мўмин сўзи), "Тўйга келдик, тўйларингиз муборак" (Ў.Рашид сўзи), "Хонуваслинг", Атойи сўзи, "Парирўйим" (Фурқат сўзи) сингари лирик кўшиқлар Ҳалима Носирова ижросида элга манзур бўлди.

Ҳалима Носирова беназир овоз соҳибаси бўлган: тиник, жарангдор, соф товушдаги оташинлик санъатсеварларда илиқ таассурот қолдирган эди. Хонанда ўзбек кўшиқчилиги доврўғини Ҳиндистон, Покистон, Хитой, Албания ва араб мамлакатларига ёйганди. Айти пайтда ўзи сафарда бўлган халқларнинг кўшиқларини ҳам ўрганиб келган. Сайфи Жалил хонанда ўрганиб келган халқ кўшиқларини қайта ишлаб, оркестр учун парти-тураси (ёзма шакли)ни тайёрлаб берар эди.

Сайфи Жалил замона талабига кўра анъанавий услубда, шунингдек, мумтоз ва замондош шоирлар шеърларига кўшиқ ва романслар яратиб, ижодий жараёнда ўсиб улғайди. Унинг "Кечалар юлдуз санаб", "Ватанимга кўшиқлар айтай", "Кўзим тушди ўша оҳуға", "Ноз этма", "Кўйида", "Ўзингсан", "Бенаво қилдинг мени", "Боғ кўчада", "Ойдин кечалар", "Биринчи ваъда", "Қор ёғар", "Оташ қалблар" каби кўшиқлари замонавий кўшиқчилик хазинасидан дурдона асарлар сифатида ўрин олди.

МУСИҚА ОЛАМИНИНГ БУЛБУЛИ

Сайфи Жалил 1959 йилда Тошкент Давлат консерваториясининг композиторлик факультетига ўқишга кирди. Бу ерда унга композициядан дастлаб Б. Надеждин ва Б. Гиенко, чолғулаштириш бўйича А. Козловский устозлик қилишди.

1967 йилда у диплом ишини муваффақиятли ёқлайди. Шундан сўнг бастакор ижодига мансуб бўлган миллий асосдаги асарлар янада кўпаяди. Худди шу йили яратган "Тошкент манзаралари" беш қисмли симфоник сюитаси жозибадорлиги жиҳатидан санъатсеварлар олқишига сазовор бўлди. Лирик туйғуларга бой скрипка ва симфоник оркестр учун концерти (1971 йил), виолончел ва симфоник оркестр учун концерти (1975 йил), "Самарканднома" биринчи симфонияси (1977 йил), тўрт қисмли иккинчи симфонияси С.Жалилга шон-шўхрат келтирган.

Сайфи Жалил кинофильм, телефильм, радиоспектаклларга ҳам музика басталаган серкирра ижодкордир. Унинг "Икки дил достони" радиоспектаклига басталаган "Қора кўзим", "О, муҳаббат" телепостановкалари, "Азизахон" телефильми, "Зулматни тарк этиб", "Ота васияти" бадий фильмларига басталаган бирибидан ажойиб музикалари ҳам таъсирчан ва гўзал бўлган.

— Биз 1961 йилда турмуш қурганимиз, — дея эслайди Роза опа, — у барчага баробар муомала қиладиган, камтар, заҳматкаш, ҳалол инсон бўлган. Ҳеч ким билан рақобат қилмаган, аксинча, йиқилганни турғазган. "Одамдан яхши ном қолиши керак" дер эдилар. Фақат тўғри сўзликка даъват этарди. Ўзлари ҳам ростгўй эди. Сўхбат давомида бировнинг орқасидан гапиришни ёқтирмаган.

Ниҳоятда меҳмондўст эди. Меҳмон келса, баҳри дили очилиб кетар эди. Хонадонимизда Ҳалима Носирова, Тамарахоним, Коммуна Исмоилова, Клара Жалилова, Раъно Шарипова, Наима Пўлатова, Мукаррама Турғунбоева, Ботир Зокиров, Таваккал Қодиров, Комилжон Отаниёзов, шоир ва адиблар — Абдулла Қаххор, Саид Аҳмад, Пўлат Мўмин, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов,

Мухаммад Али меҳмон бўлишганини, файзли сўхбатларни, дўстона муносабатларни ширин хотира сифатида эслаб тураман. Шундай беназир инсон билан бирга яшаганим учун армоним йўқ, десам бўлади.

— Раҳматли Сайфи Жалил билан бирга ишлаганимиз, — дея эслайди Ўзбекистон халқ артисти Коммуна Исмоилова, — 1951-1957 йиллар... Халқ чолғу оркестрида Сайфижон дирижёр, созанда, композитор сифатида фаолият кўрсатган. Менга "Ноз этма", "Теримчи қиз" каби кўшиқларни ўргатган. Артистнинг овози, ўзини тутishi, қочиримлари диққат-этиборида бўларди. Жуда бўлмаса ўзи куйлаб, кўрсатиб берарди. Ўша даврлари биз жуда кўп гастролларда бўлардик. Ҳалима Носирова каби санъаткорлар ҳам сафимизда эди. Улар Сайфи Жалилни истеъдод эгаси сифатида авайлар, кадрлар, кўшиқларини маҳорат ила ижро этардилар.

Томошабинлар бизни олқишлар, сахнага Сайфи Жалилни ҳам чорлар эди. Сабаби, у ёш бўлса-да бизларга раҳбар, оркестрнинг созандаси, композитори эди-да. Ўшандай чикишлардан бирига Сайфи Жалилнинг отаси ҳам гувоҳ бўлган, фарзандининг муваффақиятидан ниҳоятда қувонган эди.

— Фахрланишга, ўрнат олишга арзирлик композиторларимиз сероблигидан ҳайратга тушади инсон, —

дейди Ўзбекистон Композиторлар уюشمаси раиси Рустам Абдуллаев, — Юнус Ражабий, Тўхтасин Жалилов, Манас Левиев, Мутал Бурҳонов, Икром Акбаров, Сулаймон Юдаков, улар билан ҳамкорлик қилган яна бир композиторимиз бу — Сайфи Жалилдир. Композитор ҳақида биринчи айтadиган сўзим: чинакам заҳматкаш, ўз ишига кўнгил қўйган, виждонли инсон бўлган. Аслида ҳар бир композитор ижоди бу халқимиз маданий мероси ҳамдир. "Навоий Астрабодда" деган спектаклни олайлик. Асарга Юнус Ражабий ва Сайфи Жалил ҳамкорликда музика басталашган — ниҳоятда гўзал чиққан.

Рустам Абдуллаев таъкидлаганидай, ихлос — санъаткорнинг энг устивор туйғуларидан бири. Агар санъаткор табиатида ихлос ва меҳнаткашлик фазилатлари ўзаро уйғунлашсагина, кўзланган натижага эришилиши мумкин. Яна унинг яқинлари, оила аъзолари мададкор бўлиб туришса...

Сайфи Жалил меросини тасаввур қиларканмиз, уни музика оламининг бўлбули, дегимиз келади. Ҳақиқатан ҳам, ўзбек музика санъатида унинг ўрни бекиёс бўлди. Ана шундай дилтортар музикалар яратган, хонандаларга кўмақдош, ёзувчи-ю шоирларга самимий дўст бўлган беназир инсон ёди юракларда яшайверади.

Насиба ОЧИЛОВА

ЖАҲОНГА

Мадонна... Бу исми эшитмаган санъат мухлиси ер юзида топилмаса керак. Унинг эҳтирос алангасида ёнган кўзлари, тиниқ, сеҳру афсунга тўла овози, нозик ҳаракатлари миллионлаб томошабинларни маҳлиё айлаган. Йигирманчи аср охири-ю XXI

аср ибтидосида дунёнинг ҳеч бир хонандаси у янглиғ довуғ қозона олган эмас.

Луиза Вероника Чикконе — Мадоннанинг тўлиқ исми. Америка Қўшма Штатларининг Детройт шаҳри яқинидаги шаҳарчада 1958 йилнинг 16 августиди туғилди. Отаси муҳандис бўлган.

Жажжи қизалоқ олти ёшга кирганида тақдирнинг оғир зарбасига дуч келди: онаси рахасталигига чалиниб оламдан ўтди.

Оиланинг тўнғич қизи Мадонна болалик чоғлариданоқ ўз иқтидорини намойиш қила бошлади: мактаб саҳнасида рол бажарди, пианино чалди, рақсга тушишни ўрганди. Эркинликка интилиш ҳамда болалик шўхликларини асраш Мадонна ҳаётида асосий тамойил эди.

Нимагаки қўл урса мақсадига эришар, уни доимо сеҳрли бир куч қўллаб-қувватлаб турарди. Ҳаттоки, у Мичиган университетида ўқиш учун стипендияга ҳам сазовор бўлди. Лекин университет таҳсили бўлажак суперюлдузни унчалик қизиқтирмади. Икки йилгина ўқиди, холос. 1978 йилда йигирма яшар гўзал қиз университетни ташлаб, Нью-Йоркни забт этиш мақсадида йўлга чиқди.

Аввал раққосаликни танламоқчи бўлди. Элвин Эйли ва Марти Грэм раҳбарлигидаги машҳур балет труппаси таркибида саҳнага йўл топди. Сўнг эса мусиқа оламига “шўнғиди”.

1983 йилда Мадонна биринчи альбомини, 1984 йилда эса иккинчисини чиқаришга эришди. 1985

ТАРАЛГАН ОҶВОЗ

йилда эстрада юлдузи сифатида АҚШ бўйлаб гастроллар уюштирди. Статистик маълумотларга кўра, унинг альбомлари барча америкалик хонандаларникидан кўпроқ сотилган.

Худди шу йили Мадонна ўзини актриса сифатида синаб кўришга жазм этди: иккита фильмда сураатга тушди. Сураатга тушиш жараёнида у Шон Пенн билан танишиб қолди ва унга турмушга чиқди. Тўй Малибуда (Калифорния штати), Мадоннанинг туғилган кунда бўлиб ўтди.

Орадан икки йил ўтгач, Мадонна шон-шуҳрат чўққиси сари муҳим пиллапоёга қадам қўйди — Жаҳон турнирида иштирок этди. Ана ўша санадан эътиборан суперюлдуз етти иқлим санъат мухлислари эътиборида бўлиб келмоқда.

Болалик йилларида ўта қаттиққўл ота тарбиясини олган суперюлдуз кейинчалик ахлоқ нормаларидан чиқа бошлади. Мислсиз даражадаги шон-шуҳрат, раққоса, хонанда, актриса сифатида бутун дунёга танилгани, гўзаллик, эҳтиросу жозиба уни гангитиб қўйган.

дек эди гўё. Инчунун, Мадоннанинг хатти-ҳаракати, бир зумда жанжал уюштириш-у томошабинларни ғайри-табиий усулда “ҳушдан кетказиши” тилларда дoston бўлди. У эрдан ажрашиб, дўсти Карлос Леондан фарзанд кўрди...

Куйлаётган, рақс тушаётган “жодугар” мухлисларини ўзгача оламларга эргаштириб кетарди, уларга олам-олам завқ, шуқуқ тортиқ этар эди. Мадонна кўнгилларга кириб борадиган йўлни билар ва унинг қўлидаги қалб қасрларининг калитлари нур таратарди. У одамларнинг оромини ўғирлаб, ўрнига рангин оламини қолдирди.

Ва... дафъатан, Мадонна тавба-тазарру сари юз бурди. Болалигига қайтмоқ устади. Шон-у шуҳрат, довруқ залвори нозик елкаларини толиқтирди. Мадонна ёзувчиликни танлади. Тақдирни қарангки, бу соҳада ҳам муваффақият қозонди: болаларбоп бешта китоби беш қитъани забт этди, десак муболаға бўлмас. Жумладан, “Яков ва қирқ қароқчи”, “Англия атиргуллари” номли китоблари кичкинтойларни қизиқтириб қўйди. Мадонна қаламига мансуб асарлар дунёнинг қирқдан ортиқ тилларига таржима қилиниб, миллионлаб нусхаларда чоп этилди.

Мадонна олган мукофотларни санаб адоғига етмоқ қийин. Хонандалик, раққосалик, актрисалик соҳасида кўплаб нуфузли совринларни қўлга киритди. Аммо энг асосийси, суперюлдузнинг болалар кўнглини забт этганидир. Мадонна эртак ёзиб, болаларнинг намунали мураббиясига айланиб қолди.

Ҳақли равишда савол туғилади: Мадонна юрагини ҳаракатга келтирган, уни афсонавий санъаткорга айлантирган қай куч экан? Бу саволга қисқагина қилиб Яратганнинг инояти, деб жавоб бермоқ мумкин.

Эшқул ҲАКИМОВ тайёрлади.

КЎШИҚНИНГ ВАТАНИ АЛБДАДИР

Эл севган хушовоз хонанда, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Озодбек Назарбеков билан суҳбат

— Ҳар қандай мусиқа ёки кўшиқ ўзида миллат руҳини мужассам этиши керак. Чунки санъатнинг жозибаси, кучи ҳам ана шу миллийликка боғлиқ. Афсуски, кейинги пайтларда бу азалий ва абадий қоидага унчалик ҳам риоя қилинмаяпти. Бу ҳақда гарчи матбуотда кўп фикрлар айтилаётган бўлса-да, суҳбатимизни шу муаммо билан бошласак дегандим.

— Бажонидил. Дунёдаги ҳар бир миллатнинг ўзига хос урф-одатлари, қадриятлари, ўз она тили бор. Худди шуларга ўхшаш санъат ҳам миллатнинг юзидир. Ҳар қандай халқ дунёга юзланар экан, ана шу ҳеч кимга ўхшамас, ота-боболаридан мерос қолган ўзига хослиги билан обрў-эътибор топади. Ўзбекнинг ўз кўшиқлари, ўз эстрадаси бор, уни бошқа миллатлар санъатидан ажратиш осон. Чунки, бу санъат ўзбекники, у асрлар давомида шаклланиб тараққий топиб келмоқда. Шунинг учун ҳам бу қадимий санъатимизни кўз қорачиғидек асрашга интиламиз, унинг тозалигини бузишга уринаётганлардан

ҳимоя қилишга ҳаракат қиламиз. Аччиқ бўлса ҳам айтиш керак. Бундан 7-8 йил илгари ўзбек эстрада санъатида эврилишлар, йўқотишлар рўй берди. Вақт — ҳакам, ўзи ўзига керагини қолдиради. Нокерагини ҳаёт сахнасидан итқитиб юборади. Кўз тегмасин, кейинги пайтлар санъатимиз тўла-тўқис бўлмаса ҳам, ўзини топа бошлади. Бу яхши томонга бўлган чинакам ўзгаришдир. Шунгача кўпчилик санъаткорлар гўё тадбиркорга айланиб қолган эдилар. Улар бозор нимани сўраса, шунини етказиб беришга одатланишди. Натижада, миллийлик қолиб кетиб, бозор расталарини енгил-елпи тушунарсиз кўшиқлар босиб кетди. Менинг назаримда, бу йўл билан ҳақиқий санъатни ривожлантириб бўлмайди. Яна бир гап. Юртимизга “шоу” бизнес кириб келди. Майли, янгиликлар кириб келсин, бунга қаршилиқ йўқ. Фақат улар миллийлик юзига қора чапламасин, гўзал маданиятимизни, юксак маънавиятимизни чилпарчин қилиб юбормасин, қалбимизда гуркираб ўсаётган миллий гуруримизни синдириб қўямасин. Бу вазифани амалга оширишни фақат миллий куйлар-у кўшиқларгина уддалай олади.

Бир нарсадан кўнглим тўқ, хурсандман. Ҳозир санъатга ёшлар ёприлиб кириб келаяпти. Бу — яхшилик аломати. Уларнинг руҳини кўтарса, жўшқинлик пайдо бўлиши муқаррар. Таъсирланган қалбдан мавжли нидо чиқади. Мен бунга батамом ишонаман. Ҳозир эстрада жанрида кўшиқ куйлаётган, эл назарига тушган ёшларнинг альбомларида камида 2-3 та миллий кўшиқлар бор. Бу — кўшиқчиликнинг ютуғи.

Санъаткорлар ҳаёлида кейинги пайтда ўзбекча қўшиқ айтсам мени эшитишмайди, деган фикр пайдо бўлган эди. Худого шукр, бу босқичдан ўтилди. Мана, энди мумтоз қўшиқларимизни эшитаётганлар сони қанча, эстрада қўшиқларимизни тинглаётганлар сони қанча-қанча. Концерт заллари томошабинга тўлмоқда. Ҳатто, билет топиш амри маҳол. Бу — яхши. Миллий санъатимиз ишқибозлари бугун ҳатто, хорижда ҳам оз эмас.

— **Озодбек ака, енгил-елпи қўшиқлар ҳақида гап кетса, айримлар "айтса айтибди-да, хоҳламаган эшитмасин" қабилида фикр юриштишади, айримлар эса ундай қўшиқлар ёшлар дидига, тарбиясига салбий таъсир кўрсатади, деб куйи-нишади. Бу ҳақда сизнинг фикрингиз қандай?**

— Аслида санъаткор, қайсидир маънода ҳар қандай жамиятда етакчилик вазифасини бажаради. Лекин ҳамма санъаткор ҳам бу масъулиятни елкасига олавермайди. Энг асосий муаммо ҳам шунда. Агар шу масъулиятни ҳис қилса, халқини ёки фарзандларини қаёққа етаклаб кетаётганини ҳам ҳис қилади. Шундагина у ўйлаб иш қилади, муомаласи, юриши, кийинишини тартибга солади.

Яна бир ҳақиқат бор. Бу — миллий ўзлгимизнинг қоғозга тушмаган қонунларидир. Бизнинг миллатимиз қабул қилолмайдиган ҳолатлар мавжуд. Бу ибo-ҳаё масаласи. Биз ор-номусли халқмиз. Қизлари-

миз ҳаёсизлик қилса, юзимиз шувит бўлади, уяламиз. Синглимиз беномуслик қилса, ундан кечишгача борамиз. Уят ўлимдан ҳам қаттиқ, қизларимиз очиқ-сочиқ ўйинга тушиб турса чидаолмаймиз. Бу одоб миллатнинг қонида бор, ота-оналаримиз бизни шундай тарбиялашган. Ўзбек миллати бачканалик ва ёқимсизликларни қабул қилмайди. Ёшлар кўпинча номи чиққан санъаткорларга ўхшашга интилишади. Бундай қараса, бунинг ҳеч ёмон томони йўқ. Ҳар бир санъаткор мана шу интилишни тўғри тушуниши, ўзимиз билмаган ҳолда тасқара кийиниб, ёшларни тўғри йўлдан адаштириб қўймаслигимиз керак.

Миллий гурур — санъат ва жамият тараққиётидаги энг қудратли омил. Ҳар бир ёш ўз миллатини қанча ҳурмат қилса, халқини севса, унинг учун жонини беришга тайёр турса, шундагина у миллатпарвар инсон бўлиб тарбия топади. Шу руҳдаги одамлар қанча кўпайса, Ўзбекистон шунчалар кучли бўлади. Санъаткор кўпинча мана шу руҳни тарбияловчи қўшиқлар айтса, хизматиға савоблар ёғилади. Ҳар қандай санъаткор китоб ўқимаса, ўз устида ишламаса, у тезда мухлисларға керак бўлмай қолади. Хонанда адабиётға ошно бўлиши керак. Ўсиш, камолотға етиш учун китоб жуда зарур. Шогирдларимға ҳам биринчи кўядиган талабим — китоб ўқиш, чунки китоб ўқиган одам кам бўлмайди. Биз ҳеч

қачон бефарқ бўлмаслигимиз, ҳар ерда сўз айтсак ўйлаб айтишимиз зарур.

— **Ҳақиқий кўшиқ — қалб изҳори. Шунинг учун у дард, изтироб ва қувонч ифодасига айланади. Шундай кўшиқлар яратиш учун нималар қилиш керак?**

— Кўшиқ куйлаш учун одамда истеъдод бўлиши керак. Чунки шоирнинг шеърида қандайдир дард бор. Ана шу дардни юрагингизга кўчира олиш, ўн дақиқага бўлса ҳам сатрлар ичига кириб яшаш осон иш эмас. Кўшиқнинг ватани қалбадир.

Санъаткорнинг энг асосий вазифаси қоғозда ётган изтироб, қайғуни оҳангга кўчириш, оҳангга кўчгандан кейин у, албатта, инсонлар қалбига кириб боради. Ўша сўзни юракдан ҳис этиб айтсангизгина дард пайдо бўлади, бошқа юракларга ўтади. Юракнинг ўзи қайси оҳангни маъқул топса, сўнг кўшиқ ижро этилади. Ҳозирги айрим хонандалар бошқача йўналишга ўтиб олишган. Улар аввало мусиқани ёзиб олиб, сўнгра унга шеър излашади. Бу тўғри йўл эмас. Аслида аксинча бўлиши — аввал шеър, кейин мусиқа яратилиши керак. Чунки, шеър мусиқанинг йўналишини кўрсатиб беради. Шундагина халқ хоҳлаган, кўнглига етиб борадиган кўшиқ яратиш мумкин.

Ҳар қандай фикрни миллийлаштириш мумкин. Фақат “шоу” бизнес деган фикр миллийлашмай қолди. Чунки, “шоу” орқасидан катта пул ишлаётганлар бор. Лекин улар билмайдики, ҳар қандай санъат миллатга хизмат қилмаса, эртага у нокирак буюмга айланади. Тўғри, хорижда ҳам “шоу” бор. Бироқ улар хонанда бўладиган болани 5 ёшдан миллий кўшиқларга ўргатишади, миллий мумтоз йўналишда ўқитиб, пишгандан кейингина “шоу”га рухсат беришади. Бошқача бўлиши мумкин ҳам эмас. Шунда унинг тафаккурига мумтоз оҳанглар сингади. Кейин марҳамат, қайси йўналишда куйлаш унинг ўзига ҳавола. Бизда эса бунинг бутунлай тескарисис,

умрида кўшиқ айтиб кўрмаган ёш йигит беҳосдан эстрада жанрида кўшиқ айтиб қолади. Куйи бошқа халқники, сўзи тушунарсиз, овоз йўқ. Балки бу “кўшиқ”ни ҳаёсиз сўзлари учунгина 5-10 нафар томошабин бир-икки бора эшитар. Бундай кўшиқнинг эртаси порлоқ бўлмайди.

— **Яхши кўшиқ кимга кўпроқ боғлиқ? Шоиргами, бастакоргами, кўшиқчигами?**

— Яратилган кўшиқ ёқимли бўлиши учун учаласи мужассам бўлиши шарт. Яхши шеър, яхши басталанган куй ва чиройли овоз вобаста бўлмаса яхши кўшиқ яратиб бўлмайди. Ҳатто, чиройли шеърларни ҳам бузиб айтишаётганлар оз эмас. Қисқаси, учаласи бирлашгандагина санъат даражасидаги гузаллик пайдо бўлади. Бу ҳам бир омад...

— **Сиз қайси шоир ва бастакорлар билан ҳамкорлик қилаяпсиз?**

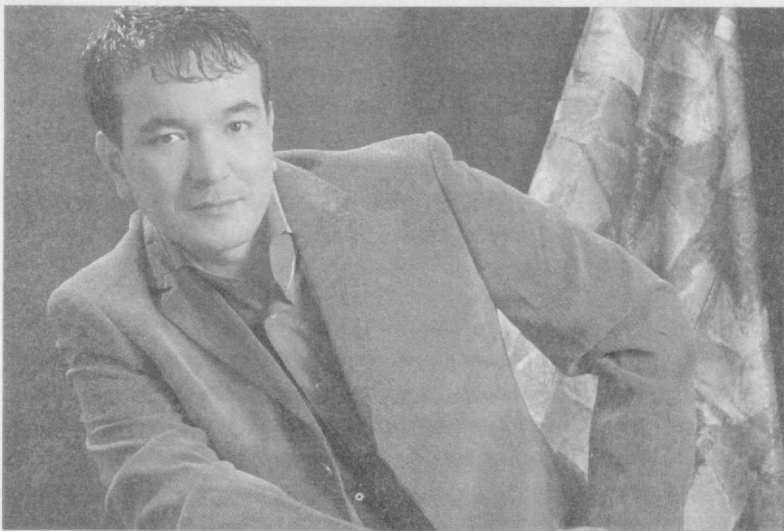
— Кейинги беш йил ичида менга яқиндан ёрдам бериб, устозлик қилиб, санъат соҳасидаги дунёқарашимни, фикрларимни тўлдириб келаётган Мусохон ака Нурматовдир. У киши ҳам ажойиб ижрочи. Ҳар қандай шеърнинг биринчи сатрини ўқиб, дарҳол кўшиқ бўладими, йўқми пайқайди. У кишининг талаби шуки, энг аввало, шеър кишини тўлқинлантира олиши шарт. Шоирлардан Фаттоҳ Лазиш, Бобораҳим Машираб сингари мумтоз шоирлар ижодига мурожаат қиламан. Шунингдек, Сирожиддин Саййид, Шарофиддин Болтабоевлар ижодига қизиқаман. Бастакорлардан Нодирбек Умаров, Азизбек Холмуродов, Абдулазиз Ҳасанов билан ҳамкорлик қилаяпман. Бу ҳамкорлигимиз яхши натижа бераёпти.

— **Мана, Мустақилликнинг 16 йиллиги арафасида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист унвонига сазовор бўлдингиз. Бундан мамнунмисиз?**

— Албатта, хурсандман. Эл, Юртбошининг назарига тушиш осон эмас. Худойим шунга етказди, шукронам кўп. Ҳали насиб этса, янги-янги кўшиқлар айтиб халқимни хурсанд қиламан. Мустақилликни ажодларимиз асрлар давомида кутишган. Бу — бизга насиб қилди. Бунга етганлар бор, етмаганлар бор. Истиқлолни куйлаш бизнинг чекимизга тушди. Бу — чинакам бахт.

Мустақилликка бағишлаб бир неча кўшиқлар яратиб қўйдим. Қолаверса, отаона, Ватан ҳақидаги кўшиқлар ҳар кун туғиладиган кўшиқлар эмас. Инсон бир умр шулар ҳақда изланади, топгандай бўлади, яна янгисини ахтаради. Мен ҳам изланаяпман, топганларим олтинми, қумушми, барисини халқимга баҳишда қилаяпман.

Суҳбатдош:
Бардамбек САЪДУЛЛАЕВ

МУҲИМ ТАДҚИҚОТ

Жаҳон тилшунослигида, хусусан, туркологияда тил ёки нутқ ҳодисаларини математик ва информатсион-статистик методлар ёрдамида тадқиқ этишга доир талайгина тадқиқотлар бўлишига қарамасдан, ўзбек тилшунослигида мазкур соҳага доир илмий-назарий ва амалий тадқиқотлар бармоқ билан санокли даражада. Ваҳоланки, ўзбек тилшунослигида ҳам компьютер лингвистикасини шакллантириш ва такомиллаштириш кўпгина назарий ва амалий муаммоларнинг ҳал этилишига кенг имкониятлар яратади.

Тилшуносликнинг мазкур соҳаси бўйича қирқ йилдан зиёд тинимсиз изланиб келаётган олимларимиздан бири Тошкент Давлат иқтисодиёт университетининг профессори, филология фанлари номзоди Суннатулла Ризаевдир. Унинг чоп этилган ўнга яқин монографиялари ва элликдан зиёд илмий-назарий ва амалий мақолалари фикримизнинг далилидир. Муаллифнинг фикрича ҳам ўзбек лексикографиясига компьютер лингвистикаси кенг татбиқ этилмас экан, у ҳолда ўзбек тилининг сўз бойлиги имло лугатларида ҳам, изоҳли лугатларда ҳам ўз аксини топа олмайди. Англашиладики, ўзбек тилшунослигида ҳам ком-

пьютер лингвистикасини ривожлантириш давр талабидир.

Шу нуқтаи назардан ҳам Суннатулла Ризаевнинг “Ўзбек тилшунослигида лингвостатистика муаммолари” (Тошкент: Фан, 2006, 296 бет) номли монографияси диққатимизни жалб этади.

Монография “Кириш”дан ташқари “Ҳозирги ўзбек тилида ҳарфлар ва иккиҳарфли бирикмалар қўлланиш частотасини статистик татбиқ этиш”, “Ҳозирги ўзбек тилининг фонологик структурасини статистик татбиқ этиш”, “Бўгининг статистик структураси”, “Морфемика. Морфеманинг статистик структураси”, “Лексик статистика”, “Умумий хулоса” ҳамда “Иловалар” ва “Фойдаланилган адабиётлар рўйхати”дан иборат.

Ишнинг юқоридаги ҳар бир бобида ўзига тегишли тил яруслари аспектида алоҳида-алоҳида лингвостатистик параметрлар келтириладики, буларнинг барчаси бошқа тиллар билан, айниқса, туркий тиллар билан қиёсий ва статистикотипологик тадқиқотларда кенг фойдаланиш имкониятини беради. Шунингдек, ўзбек тили билан боғлиқ илғор педагогик технологияларда ҳам тадбиқ этилиши жиҳатидан қимматли материалманбадир.

Айрим истакларимиз: бизнингча, биринчидан, «Иловалар»да келтирилган айрим лингвостатистик маълумотларни тегишли бобларнинг ичига сингдирилиши мақсадга мувофиқдир. Иккинчидан эса, шу кунги сўнгги ўзбек тилшунослигидаги компьютер лингвистикаси маълумотлари-материаллари билан янада тўлдирилса, аини мудлао бўлурди.

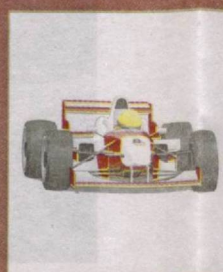
Юқоридагилардан қатъи назар, тилшунос олим С.А.Ризаевнинг “Ўзбек тилшунослигида лингвостатистика муаммолари” номли монографияси ҳам илмий-назарий, ҳам амалий жиҳатдан, давр талаби нуқтаи назаридан долзарблиги ва ўта муҳимлиги билан ўзбек тилшунослигида янги асарлар сирасига кириши шаклшубҳасиздир.

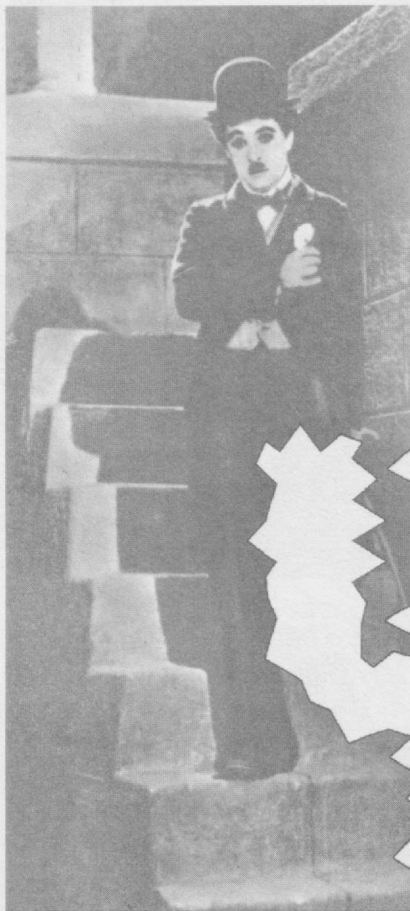
Неъматжон МАҲКАМОВ

Спорт — манлакат ва милам фахри

Андерсен, Диккенс ва Чарли Чаплин бебаҳо маънавият хазиналарини қалбида сақловчи, лекин қуёш нурига, меҳрибон қўлларга ва меҳрли сўзларга зор, қалби беғубор, етим, камбағаллик азобини тортаётган болалар қалбидagi маънавий мусаффолик жавоҳирларини кашф этувчи даҳо санъаткорлар эди.

ЧАРЛИ АПЛИН

комедия қирол

Чарльз Спенсер Чаплиннинг 32 ёшида, 1921 йилнинг 6 февралда экранга чиққан “Кичкинтой” фильми жаҳон бўйлаб тарқалганида Андерсен ва Диккенс бу оламда йўқ эдилар. Агар ҳаёт бўлганларида, улар Чаплинни кучоқлаб, ажойиб асари билан кутлар эдилар. Фильмнинг илк кадрларидаёқ донишманд одамнинг ҳаётга фалсафий қараши, “кичик” инсон бошига тушган оғир бахтсизликни ҳис этиши, ижтимоий тенгсизликка қарши овозсиз кинода бор овоз билан норозилик билдириши равшан сезилади. Камбағаллар учун касалхона. Ҳамшира бир камбағал қизни отасиз туғилган (яъни, туғилишидан аввалроқ, ҳомилалик пайтида етимга айланган) чақалоғи билан кўчага чиқариб юборади. Она-болани ҳеч ким кутмайди, булар қаёққа боришни ҳам билмайди. Титрда ёзув пайдо бўлади: «Бу аёлнинг энг катта гу-

ноҳи — она бўлгани...»

Кадрда бояги чақалоқ, фарзанди туғилганидан, у йўлдан урган қиз қандай ҳолга тушганидан хабарсиз олифта рассом молберт олдида бўёқ чапламоқда. У, чекиш учун камин печка тоқчасидан трубкасини олаётганида ўша ерда турган ёш қиз фотоси тушиб кетади ва оловда қуя бошлайди. Рассом беихтиёр оловда ярми куйган расмни кўради, қизиқиб қарайди.

Лекин яна аёл расмини ўтга ташлайди. Рассом аёл тақдирига қизиқмасдан, чизаётган расми унга ўхшайдими, йўқми деб қараётганини сезамиз. Рассомнинг дўсти кириб, расмга қараб, ха-ҳолаб кулишаётганидан ҳам шу маъно сезилади.

Аёл чақалоғини кимга ва қаерга ташлаб кетишни ўйлаб, кўчаларни кезади. Бир аёлнинг бўш коляскасига болани қўяди. Лекин полициячини кўриб, яна болани кўтариб қочади.

Ҳашаматли уйнинг қаршисида бойнинг янги автомашинаси туради. Аёл чақалоқни ўша машинанинг орқа ўриндиғига ташлаб қочади. Афти, башараси хунук икки ўғри келиб, машинани олиб қочадилар. Бола йиглаганини кўриб, ажабланадилар ва дарҳол чақалоқни йўргаги билан олиб, шу атрофдаги ахлатга ташлаб кетадилар.

Шу вақт камбағал ва саёқ йигит — Чарли Чаплин келиб қолади. Чақалоқни олиб, қаёққа олиб боришни билмай эсанкирайди. У биладики, чақалоқни ахлатга ташлаб бўлмайди. Анчагина саргузаштлар-

дан сўнг, Чарли чақалоқни вайрона уйига олиб келиб, сут бериб боқа бошлайди. Шу орада аёл ташландиқ боласини излаб, саросимада югуради.

“Орадан беш йил ўтди” деган титр. Кўча. Чарлининг елкасида ойна тузатувчининг яшиги. Орқасида беш яшар бола. Чўнтагидан бир неча тош чиқариб, бир уйнинг деразасига отиб, синдириб қочади. Уй бекаси Чарлини кўриб ойнасини тузаттиради. Полиция буларни қувлай бошлайди.

Фильм таъсирчанлигини ошириш ва ижтимоий адолатсизликни кўрсатиш мақсадида Чарли Чаплин яна бир неча маъноли кадрларни қўшади. Экранда титр: “Бошпанасизлар учун тунаш хонаси”. Ярим кеча. Бошпанасиз, саёқ, жулдур кийимли одамлар. Чарли ва Кичкинтой кўпчилик орасида, тиқилинчда ухлайдилар. Бир саёқ уйқусираб, Чарлининг чўнтагини титкилайди. Чарли сезиб қолади. “Барибир ҳеч мири тополмайди” - деб, кулиб қўяди. Лекин бир чақа топилади, уни ташлайдилар...

Кичкинтой оғир касал. Чарли дўхтир чақиради. Лекин даволатишга пули йўқ. У чанг босган журнал ичидан болани ташлаб кетган онанинг хатини олиб, кўрсатади: “Бу бола меҳрга муҳтож, уни яхши кўринг”.

Шу орада болани ташлаб кетган аёл машҳур актриса бўлиб, киноюлдузга айланади ва боласини излайди. Етимхоналарга хайр-эҳсон қилади...

Жуда кўп моҳаролардан сўнг она-бола топишадилар. Лекин, Чарли Чаплинни ва тараққийпарвар томошабинларни бир савол қийнайди: «Ота - онаси топилмаган минглаб етимларнинг ҳоли не кечади?»

Фильмда она ролини актриса — Эдна Парвиенс, — Кичкинтойни — Жекки Куган, боласини тан олмаган рассомни — Карл Миллер, полициячини — Том Уилсон, тушдаги фариштани —

Лита Грей ижро этганлар. Чарли Чаплин раҳбарлигида бу актёр ва актрисалар кейинчалик, машҳур киноюлдузларга, Чарли фильмларининг доимий қаҳрамонларига айландилар.

Чаплиннинг шундан икки йил кейин (1923, 25 феврал) намоиш этилган “Пилигрим” («Зиёратчи руҳоний») фильми ҳам ажойиб бадиий-ғоявийлиги, теран топилмаларию, инсонпарварлик руҳи билан кенг жамоатчиликни тўлқинлантирди. Чаплин ўзи ёзувчи, адиб сифатида ҳам жуда истеъдодли эди. Бизнингча, у Чарльз Диккенс, Достоевский ва Генри асарларидан ижодий илҳомланган. Бу асар композицияси ва сюжети аввалгидан мураккаброқ: “Шайтонлар водийси”да халқ йиғилиб, янги руҳоний келишини кутадилар. (Аввалги руҳоний қочиб кетган бўлса керак) Лекин айтилган якшанбада руҳоний келолмай қолади. Сабаби...

Хавфли маҳбуслар қамоқхонасидан қочган Чарли тасодифан анҳорда чўмилаётган чол (бу ўша кутилаётган руҳоний эди)ни кўриб қолади. Дарҳол у маҳбуслик кийимини ечиб, руҳонийнинг либосини кийиб олади. Поезд вокзалига яқин жойда йигит ва қиз отасидан рухсатсиз ўзларига никоҳ ўқитиш учун руҳоний излаб юрган эдилар. Чарлини кўриб, у томонга югурадилар. Чарли (у маҳбуску) қочади. Бир ёқдан қизнинг отаси, бошқа ёқдан Чаплин пайдо бўлиб, бир-бирини қувлай бошлайди-

лар. Чарли билети бўлса ҳам, одатига кўра поезд остига беркинишга уринади...

Кўп можаролардан сўнг шайтонлар водийсига келиши кутилаётган руҳоний ўрнига қора либосли Чарли келиб қолади. Уни тантанали кутиб оладилар ва черковга бошлаб, минбарга чиқарадилар: Чарли — “руҳоний” кўлидаги “Таврот” китобини очади, Довуд ва Жолут (Голиаф) ҳақидаги саҳифага кўзи тушади. Болалигида эшитганлари сал эсига тушиб, маъноли ваъз ўрнига “Довуд жуда кичик эди” деб, ишора билан унинг паст бўйини, “Жолут жуда новча эди”, деб унинг баландлигини кўрсатаверади. Диндор қавмлар бу руҳонийдан норози бўлиб, ажабланадилар. Лекин бир ёш болага унинг ишоралари ёқади ва у тинмай чапак чалади.

Фильмнинг бир-биридан қизиқ ҳамма воқеаларини айтиб ўтирмаймиз. Фақат бир неча муҳим саҳналарни эслаш зарур. Чарли “руҳоний” бўлиб яшаб турган жойга унинг қамоқдаги ҳамсояси Бобби Динамит келиб қолади. У ўғрилиқ билан ҳаммани шила бошлайди. Чаплин у билан олишиб, пулларни тортиб олиб, эгаларига қайтараверади, Бобби яна ўғирлайверади.

Охири шаҳарча полиция бошлиғи — Шериф келиб қолади. Ўғри қочиб, тўғри тутилиб қолади. Лекин хонадон бекасининг қизи у ўғри эмаслигини Шерифга тушунтиради.

Фильм сюжетида бир неча авжлар - кульминациялар бор. Сўнгги авж, фильм охиридаги саҳна: отлик Шериф маҳбус Чарлини Америка-Мексика чегарасига олиб бориб, Мексика томондан гул териб кел, дейди. Чарли беш-олти қадам юриб, бир алаф-кўкатни юлиб, тез қайтади. Шериф уни олисроққа юборади. Мақсади — уни Мексика томонга қочириб, ўтказиб юбориш эди. Содда маҳбус буну тушунмайди, қайтаверади. Кадрда ажойиб титр-ёзув чиқади: (Шериф сўзлари): АҚШ қонунлари Мексикада ўтмайди, у ёқда сен — озодсан!

Шунда ҳам Чарли қайтаверади. Бизнингча, қаҳрамон АҚШда озодлик нималигини тасаввур ҳам қилолмайди. Охири Шериф маҳбус Чарлини тепиб, чегаранинг у ёғига ўтказиб юборади ва ўзи отини қамчилаб, қочади.

Чарли энди тушунгандай бўлиб, “Озодлик! Мен — озодман!” деб қичқиради. Овозсиз фильмда бу қичқириклар ёзувда берилади. Режиссёр Чаплин цензурани ўйлабми, ё кулгили ҳолат яшаш учунми, қаҳрамон энди “Озодман: энди тинч яшайман!” — деб қичқирган вақтида Мексика томонда ҳам қароқчи ва ўғриларнинг тасир-тусур отишмаларини кўрсатади.

Чарли Чаплиннинг “Парижлик аёл”, “Катта шаҳар чироқлари”,

“Верду хоним” фильмларида руҳий гўзаллик, нафосат, лиризм оҳанглари кучли. Бу фильмларда Чаплин ва унинг доимий ҳамроҳлари Виржиния Черчилл, Медди Коррел ва бошқалар инсонийлик жозибаси билан жаҳондаги миллионлаб софдил одамларнинг қалбларига нур бағишладилар.

“Янгиликлар замони” фильмида Чарли Чаплин мўмай фойда олиш учун Фарб корчалонлари Чарли каби ишчилар, меҳнаткашларни завод ва фабрикаларнинг конвейерларида шафқатсиз эзиб, янчиб, инсонлик бахтидан жудо қилаётганларини комедия воситалари билан фош этгани ҳам, “Буюк диктатор” фильмида (1940) уруш оловини ёқувчи, миллионерлар ва миллиардерларни бойитиш учун ўзга мамлакатларни, қўйиб берса, бутун дунёни босиб олишни орзу қилган диктаторларни ҳажв қилгани ҳам АҚШ цензурасига ёқмади. Буюк режиссёр Чарли Чаплин 1952 йилда АҚШдан ҳайдаб юборилди. Шундан кейин у Англияда яшаб, ижодини давом эттирди.

Чарли Чаплиннинг сўнги асарларидан бири “Қирол Нью-Йоркда” комедиясида ўз халқига жабр-зулм қилган подшоҳ революция вақтида ўз юртининг хазиналарини ўғирлаб, АҚШга қочгани ва у ерда тинч яшамоқчи бўлгани, лекин бу серғалва мамлакатда уни оёқости қилишгани бадиий акс эттирилган. Қирол АҚШ меҳмонхонасида очдан ўлмаслик учун фаррош бўлиб ишлайди.

Қирғин урушларга қарши тинчлик учун курашчи санъаткор сифатида Чарли Чаплин 1954 йилда Халқаро Тинчлик мукофоти берилди. Жаҳондаги энг машҳур санъаткорлар уни чин дилдан табрикладилар. У жаҳон кино оламида ёрқин бир юлдуз бўлиб, из қолдирди.

Маҳкам МАҲМУД,
санъатшунос

Саксонинчи йиллар. Ёшлар ижодига алоҳида диққат-эътибор қаратилаётган, хусусан, “Ёшлик баёзи”, “Ёшлик” альманахи эндигина довруғ таратаётган паллалар. Шу тўпламларда чиқиш ҳаваси аксари тенгқурларимизда иштиёқ кўзгатаётган замонлар. Абдували Қутбиддин, Абдул Жалил шеърлари биринкетин баёзларда босилди. Ўша вақтларда талабалар учун бу амал нақ мўжизанинг ўзи эди.

“Шеърларингизни кимга кўрсатдингиз?” — деб сўрадик. “Номер биринчи шеършунос Иброҳим Ғафуровга. Иброҳим ака — ҳолис одам. Янгича шеърларни ҳам тушунади” дейишди.

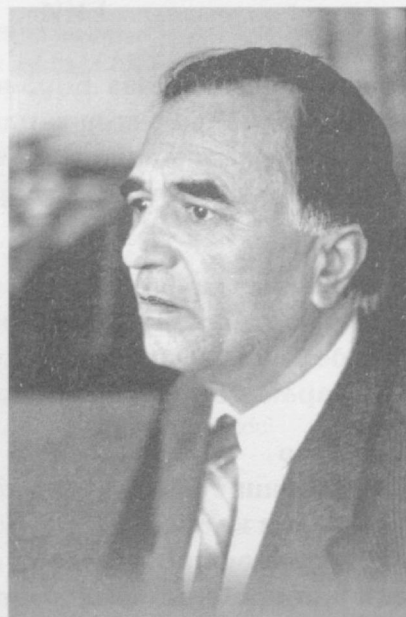
Шу даврларда символистларга тақлидан қоғоз қоралаб юрган вақтларим эди. Машқларимни кўтариб Ғ.Ғулом нашриётига йўл олдим. Нашриёт биноси остонасига қадам босарканман, мени ҳисҳаяжон чулғадди. Сувратларини газета-журналларда кўрганимиз — Одил Ёқубов, Омон Матжон... виқор ила ўтиб

дунёдаги энг кучли шеършунос, десак муболага бўлмас.

“Телба” романини стол устига қўярканман “Шу семиз китобни қандай ўқиб чиқаман?” — деб иккиланганман. Варақларини очиб, кўз ташлар эканман бир сехрли куч ичкарига тортиб кетгандай бўлган.

Иброҳим Ғафуров шеърини нафислик ила Достоевский, Мопассан, Хемингуэй, Айтматов каби улкан ёзувчиларни ўзбек тилида “гапиртирди”.

XXI аср дунё адабиёти олдида бир муаммо кўндаланг бўлди. Зоҳиран ўзаро зид Ғарбий ва Шарқий қутб воқеликка кўчди. Устоз масала моҳиятини ботиний жиҳатдан изоҳлади. “...Зардушт — Нитше, тоғу тош саҳроларида соф ва тоза, асл ҳақиқатларни излаб нола-фарёдлар кўтарган Нитше, Ясавий, Боқиргон, Навоий, Ибн Сино, Машрабга қанчалар яқин. Улар коинотда мангу ҳукмрон зулматнинг қора ўпқонларидан чиққан, инсониятга файз йўлини соғинган юлдузлар...” — деб ёзади у.

БАДИИЯТ ЗАРГАРИ

кетишар, уларга салом беришга-да ийманардим. Қимтина-қимтина “Бош муҳаррир ўринбосари” деб ёзилган хона эшигини очдим. Хона тўрида кўринишидан шоирларга ўхшаш, қарашлари ниҳоятда жиддий инсон Иброҳим Ғафуров ўтирарди.

Катта ижод оламида дуч келганим шу киши бўлди.

Машқларимни қўлига олиб ўқий бошларкан, юзидаги ифодадан кўз узмасдим — гўёки тақдирим ўша ифодаларга боғлиқдек эди.

Сабрим чидамай “Мендан шоир чикармикан ўзи?” — дедим.

Синиқ жилмайиб ва хазинроқ товушда “Бунини ҳозир билиш қийин. Уч-тўрт йилдан кейин маълум бўлади” — деди. Орадан икки йил ўтгач, илк шеърини туркумим “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” ҳафталигида босилди.

Орадан тўққиз йил ўтгач, устоз мени Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига тавсия қилди.

Бу тарихни алоҳида таъкидлашдан мақсадим шуки, ўша даврларда тортинчоқроқ қаламкашларнинг бирданига нуфузли нашрларда чиқиши ниҳоятда қийин эди. Иброҳим аканинг самимияти, ҳолислиги биз қатори аксари ижодкорларга қўл келган.

Алалхусус, устознинг мақолаларига, китобларига қизиқдим. “Юрак аланга” китобини неча марта ўқиганим ҳозир эсимда йўқ. Сўз ифодаси бошқа олимлар битикларига сира ўхшамасди. Мақолаларини шеър ўқигандек тип-тиниқ кайфият ила мутолаа қилиш мумкин эди.

Тўғри, Иброҳим Ғафуров асарлари Ғарб тилларига ўғирилмаган. Лекин уни

Аксари олимлар Шарқ мумтоз адабиётини чуқур ўрганишадиган Ғарб замонвий адабиётини қабул қилаолмайдилар. Иброҳим Ғафуров иккала уммонни ёнма-ён қўйди ва ер остида бу уммонлар туташ эканлигини исботлади.

Фикр юритадики: “...Европа устозлар қанчалар улуг бўлмасинлар, уларни инкор қилишни табиий” деб билади. Шундай қарайди ва йўл тутди. Бунини тараққиётнинг маҳсулдор йўли, усули деб билади. Шарқ устозларини инкор қилишдан андиша қилиб туради. Шарқ устозларини улуглаш ва риоя қилиш йўлини тутди. Лекин ҳақиқий инкор бўлмас — ўсиш бўлмайди. Инкор бўлмаса, озодлик ҳам, кашфиётлар ҳам бўлмайди. Табиатнинг қонуни шундай. Уруғнинг замирига инкор жойлашган. Уруғ ўзини инкор этиб куртак ёзади ва янгидан ҳосилга кириди. Инкор — мангу...”

Шу янглиғ сатрларни астойдил ўқиган ўқувчи Европа замонвий адабиётини тيرانроқ тушунишга чоғланади.

Адабий шовқиндан ёмон нарса йўқ. Адабий шовқин зиёлиларни сўз санъатидан бездиради, идрокни чарчатиб юборади. Европа экзистенциалистлари (Камю, Сартр кабилар) Достоевскийни ўқиб, таъсирландилар. Нитше Зардуштнинг қадимий булоқларидан сув ичди.

“...Зардушт бу — коинот. У тасаввуримизга сиғмайди. Нитше ҳам коинот. Балки тасаввуримизга сиғмаган нарсалар бари бизни ухлатиб қўяр. Тинимсиз ҳайқириб ётган тафаккур дунёларида биз ўзимизни қандай тутамиз?...” — деб ёзади Иброҳим Ғафуров.

Устоз Иброҳим Ғафуров бадий ижод оламига шеършунослик орқали кириб

келган олим. Шу боисдан ҳам битиклари одамни зериктирмайди, идрокка хуш ёқади.

Алишер Навоий ҳазратлари ёзган эдиларки:

*Чун хайли башарға нутқ комин берди,
Ул нутқ ила назм ихтиромин берди,
Назм ичра балоғат интизомин берди,
Таркибида эъжоз мақомин берди.*

Нутқ одамни ҳайвон тўдасидан ажратиб, сарбаланд қилган бўлса, шеърини нутқ — мўъжиза мақомидаги нутқ уни янада сарафроз этди. Бу “суперодам” мақоми. Устоз Иброҳим Ғафуров мазкур атамани “аъло одам” тарзида қўллади.

Бинобарин, инсон камолоти шеърят билан чамбарчас боғлиқ. Шу сабабдан ҳам шеър — шунчаки кўнгил эрмаги эмас, балки кўнгилни парваришлайдиган, кўнгилга сайқал берадиган мўъжизавий воситадир.

Устоз Иброҳим Ғафуров мазкур ҳақиқатни тўғри тушунади ва нафис йўсинда бошқаларга тушунтиришдан чарчамайди.

Умр — оқар дарё, деганлари рост. Кечагина ёшлик ғайрат-шижоати ила тўлиб-тошган устозимиз бугун умрининг етмишинчи доvonини қаршиламоқда. Аммо, бу йиллар бесамар кетмади. Устознинг сўз санъати олдидаги хизматлари беқиёс. Биз устозимизни муборак ёши билан қутлаймиз ва мўъжизакор ҳунарига янада ривож тилаймиз.

Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

ЁКИ

Ёки чумчук
ёки чумчук обозиға монанд бир фасл
ёки томчидаги учкур ҳаракат
ёки ёмғирға тушаётган аёлнинг акси
ёки учиб кетаётган сўзлар

Ёки сув
ёки сувдаги жароҳат
ёки сувға чўкиб кетган туйғулар
ёки денгизнинг денгиз ҳақидаги ўйи
ёки бармоқ изи кул остидаги

Ёки сабо
ёки сабонинг енгил кулгуси
ёки қоғоз қабиётган бир қавм
ёки кўрна остидаги иссиқ фикрлар
ёки изтиробнинг мия пўстлоғи

Ёки қуёш
ёки қуёш олдидаги мавҳум табассум
ёки эшигимнинг қалин тобуши
ёки томчи бўйлаб чонаётганлар
ёки ҳаёдаги қўл ишораси

OR

Or a sparrow
or a season similar to sound of the sparrow
or a scurry of a drop
or reflection of a woman in the rain
or flying words

Or water
or a wound in the water
or feelings drowned in the water
or thoughts of a sea about a sea
or a fingerprint under ashes

Or morning breeze
or a light laughter of the breeze
or a hand sewing a quilt
or warm ideas under the quilt
or a cerebral cortex of anguish

Or the sun
or an abstract smile before the sun
or a thick sound of my door
or the ones running along the drop
or a gesture in the air

Гўзал БЕГИМ

Гўзал Бегим ўзбек замонавий шеърятининг пешқадам вакилларида бири. Ўзига хос бетакрор усулда калам тебратди. Кўп мутахассислар шоира ижодига юксак баҳо беришган. Жумладан, профессор Озод Шарафиддинов ҳамда америкалик олима Рэйчел Харел Г.Бегим шеърятини ўзбек адабиётида бир воқеа эканини таъкидлашган.

Шоира Ўзбекистон Миллий университетида ва Москвадаги М.Горький номидаги Адабиёт институти Олий Адабиёт курсида таҳсил кўрди. “Сукунат жаранги”, “Учаётган япроқ сояси” номли шеърини тўпламларнинг муаллифи. Қуйида унинг шеърларини инглиз тилида — Аъзам Обидов ҳамда Рэйчел Харел таржимасида ўқийсиз.

Guzal Begim is one of the leading representatives of contemporary Uzbek poetry. She has an original unique style in creative writing. Many specialists appreciated her works. For example, Dr. Ozod Sharafiddinov and American scholar Rachel Harrell stated that Guzal Begim's poems are of great value in Uzbek poetry.

G. Begim graduated from National University of Uzbekistan and Higher literature course named after M. Gorky in Moscow. Her books include “Jingle of silence” and “Shadow of a flying leaf”.

Rachel Harrell and A'zam Obidov translated her poems into English.

Чучимома нафасин сезиб уйғондим
икки кўзим орасига кўшиқлар тўккан
сен ям-яшил тугёнсан баҳор

Кушлар овозимни тонгда талашди
китоб ўқиб берсам сукунатга мен
дарахтлар чайқалди қадийм оҳангда

Қалдирғоч қаноти қошимга тегиб
кўклардан кўкларга қувилганимда
майсалар қониди туғилдим қайта

Кўлимдан ушлади шабнамнинг бўйи
таралиб турди-да мутаносиб куй
бинафша рўйи ўй сурди руҳимда

Бўш қолмади биронта бўшлиқ
нилуфар тасаввури ҳада қил баҳор
юрагимда тонг оттирсин сабо

Жуда юввош хаёллар билан
ўйлаб ўтирибман сен ҳақда бугун
ўйларим орқага тортиб кетади

Сувнинг хотиридан оқиб ўтганча
дарахтнинг остида турган фаслни
кўлларини сиқиб кўйдим оҳиста

Кўзларим изида одимлаб юрдим
юрдим кечаги хаёлларимда
оғирлашиб борар сочларим гули

Сизга ўхшаб яшагим келар
бошларини силаб гулларнинг
эритгим келади тошни сийпалаб

Сизга ўхшаб яшагим келар
қорачиғим ичига тушиб
гапиргим келади оҳиста

Халал берма менга олча гули
оёғингни судраб олма вақт
ахир мен шу тахлит яшамоқчиман

Халал берма менга олча гули
юрагимни бешикка белаб
кўзларимдан хатлаб ўтар бахт

Халал берма менга олча гули
итузумнинг меваларига
кўнгил қўйиб жаранглаб кетсам

Халал берма менга олча гули
кўйлагимни қуритаётиб
кўлим тегиб кетса қуёшга

Халал берма менга олча гули
кишан солма сойнинг қўлига
кўзларимни кўкка узатиб
мен шу тахлит яшамоқчиман

I awoke to the breath of crocus
a food of song struck me right between the eyes
you bright-green riot, Spring

The birds set to squabbling over my voice at dawn
as I read a book aloud to the silence
trees swaying to the ancient song

When the swallow's wing touched my brow
I was cast out of one spring into another
Reborn in the veins of new leaves

The fragrance of dew seized me by the hand
its music scattered in all directions
the color of violets sat meditating in my soul

No single empty space remains empty
grant me the lily's imagination, spring
let the morning breeze keep vigil in heart

With too meek dreams
I am thinking about you today
and my thoughts are upset

Having passed through the memory of water
I gently shook hands with season
that was standing under the tree

I advanced in the trace of your eyes
and walked in my yesterday's imagination
a flower of my hair is growing heavy

I want to live like you
Caressing heads of flowers
Fondling a stone I want to dissolve it

I want to live like you
I want to speak silently
Within the pupil of my eyes

Do not disturb me blossom of cherry
time do not fall behind
at last I want to live like this

Do not disturb me blossom of cherry
Having tied my heart up in a cradle
Luck will jump over my eyes

Do not disturb me blossom of cherry
if ring having fallen in love
with fruits of berry

Do not disturb me blossom of cherry
when airing my dress
I touch the sun

Do not disturb me blossom of cherry
do not shackle the hands of the stream
extending my eyes to the sky
I want to live like this

Сайёра БЕКМИРЗАЕВА

ТАҲО ГУЛМАН

турфа гуллар ичинда

ГУЛСАФСАР

Шу гул ҳар кўклам очилганида, мен уни нафармон рўмол ўраган гўзалга ўхшатаман. Кўйлаклари тип-тиниқ, ним яшил, рўмоли эса бинафша гулининг ранги. Қараб қувонмай бўладими? Яйрамай бўладими? Йўқ. Нега? Чунки мен шу пайтда тенги йўқ, яна тенги йўқ улугдан-улуғ ёзувчимиз Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар” романини эслайман.

Гулсафсар — бир саф бўлиб турган гуллар ёки уйнинг чор атрофида айланиб сафланиб ўтирган маҳлиқолар, буларни кўриб юрагингиз ҳапқириб, бўлмайсизми маҳлиёлар?! Бири қўйиб, бири сайрайди хушхон, хушсурат булбулигўёлар. Чилдирманинг қарс-курси, думторнинг ўйноқи, авжли садолари, Ўзбекистон халқ артисти, машҳур қўшиқчи Раҳима Мирзоҳидованинг янграиб куйлаган «Омон ёр»и, ўртада навбатманавбат рақсга тушаётган қизларнинг чиройли қўллари бир жуфт каптарга ўхшаши балки эмасдир рўёлар? Йўқ, рўё эмас, рост. Рост. Энди эслагандирсиз “Ўткан кунлар”нинг қайси бобидан ҳайратланганлигимни? Бу — Кумушнинг тўйидан, қизлар мажлисидан!

“Қизлар мажлиси — гуллар, лолалар, тўтилар, қумрилар мажлиси! Бу уйда — Кумушбибининг тоғасининг уйда қизлар мажлиси, гуллар мажлиси! Агар бу уйга кириб бу мажлис аъзоларини бир маротаба кўздан кечирсангиз, ҳозирданоқ айтиб қўйиш мумкинки, албатта, эсингиз чиқиб кетар:

— Бу гулми кўҳлик? Йўқ наригиси? Ундан кўра буниси? Барисидан ҳам ўтмаси! Ана шундай қилиб эсдан ҳам ажрасиз, гул танлашда бир қарорга келолмай эл ичида кулгуга ҳам қолурсиз, расво ҳам бўлурсиз”.

Бу парчанинг давомини қанча келтираверсам, шунча сеҳрли, завқли ва оҳанграбо!

Гулсафсарга келсак, айтмоқчи бўлган асосий гапим, ўтинчим — бу ўткинчи фоний дунёга бир марта келамиз. Умр у ёқдан-бу ёққа қарагунча ўтиб кетади. Гул экин, гулсафсар экин. Меҳр бериб, меҳнат қилинг, ундан бошқаларни завқлантира олинг! Йўқса, умр увол-а...

ЯЛПИЗ

Болалигимда аниқ билардим, феврал охирларида, уч-тўрт кун қуёш кўриндими, бўлди, ўшариқ бўйида эриб битмаган бўлса ҳам, албатта, шу қор тагида ялпизнинг уйғониб қолишини! Эринмай, шошиб-пишиб қўлқопсиз қўлларим билан қорни суриб-суриб ташлардим. Оч (соғинчли) кўзларим билан тикилиб-тикилиб қарардим ва топиб терардим, ҳеч бўлмаса, олтиеттитагина ялпизни! Эндигина жонланган, бош тарафи нафармон бўлиб, бўртиб, япроқ ёзишга чоғланган. Ўшанда мактаб ёшига ё етган, ё етмаганман. Юзларим, қўлларим қип-қизил бўлиб совуққотгани билан парвойим ҳам йўқ, энтикиб, юрагим ёрилгудай севиниб, кафтимга қисиб олиб келиб берардим онамга, ўша ялпизларни.

— Совқотмайсанам-ов, қизилтумшуғим, — деб мени суюб қўярди онам. Ялпизни кўзларига суртиб омонлик-сомонлик қилгач, уларни ювиб, тахтачада пичоқ билан чопиб-чопиб овқатимиз юзига бир чимдимдан сепиб берарди. Қишлоқда биринчи бўлиб пиданани (ялпизни) биз ўзимиз едик деб, теримизга сиғмай мақтанардик болаларга. Эндигина жонланган ялпизни тўйиб ҳидламабсиз, дунёга келмабсиз!

Ҳар сафар қишлоғимизга борганимда, қишми, ёзми менга фарқи йўқ, ёшлигимда уйимиз яқини-

дан ўтган ариқ бўйидаги қорни қўлчаларим билан очган ўша жойга бирпас бориб тураман. Ўйлаيمان, шаҳарлик болалар қишлоқнинг ана шундай онларини, ариқлардан сувларнинг шошиб оқишини, сувлар устида олмаларнинг қалқиб боришини, қовун-тарвуз, сабзи-пиёз экилган полизларни кўрганда уларнинг баъзилари қовун-тарвузлар дарахтда ўсиб, мева беради деб тушунишмасди, албатта.

Энди уйга қайтай деб ортимга қарасам, орқамдан ариқ бўйига онажоним ҳам келиб турган бўлади. Ўшанда бирдан онамнинг ҳам ёшлигини, юзини чертса қон томгулик қизиллигини, сулувлигини, меҳнат қилиб чарчаш нима эканлигини билмаганларини эслайман. Ҳозир эсаннинг оппоқ сочларига, энгашибгина турган қаддига, кичрайиб қолган гавдасига, ёш боладай беғубор, самимий ва шу билан бирга нақадар доно эканлигига тан бераман. Лекин... лекин онамнинг кексайиб қолганига, йиллар югуриб кетганига ачинаман, бироқ бирдан кўнглим ёруғ тортади. Ахир онамни саксонга етказганига, менга эса саккиз-тўққиз набиралик, бувилик бахтини бахш этган танграмга беадад ҳамду санолар айтмай бўладими?

Ариқ бўйларида юриб санасам, ялпиз ва би-нафшадан ташқари, қарийб йигирма хил гиёҳлар барқ уриб ўсиб ётибди. Турган гапки, уларнинг ҳар бири бирон-бир дардга даво.

РАЙҲОН

Ҳар кун эрталаб туриб, ҳовли супуришдан олдин, ям-яшил ва тўқ нафармон бўлиб, ўсиб, яшнаб ётган райҳонларимга сув сепаман ва уларнинг шохчаларини қўлларим билан у ён, бу ёнга кўзгаштириб юбораман. Бутун ҳовлини қадрдон гулим — райҳон ҳиди тугиб кетади. Мана шу севимли машғулоти келиним ҳам одат қилиб олган. Райҳон бутун тан-жонимни, дилимни яўратиб юборади, лекин ўша пайтда райҳоннинг ўзи ҳам бизга бир ширин эркалангандай бўлади.

Иззатли ўқувчим, кўнглимдагиларнинг давомини ёзиш мен учун ҳам, қаламим учун ҳам оғриқли, жуда оғриқли. Чунки ҳар сафар райҳонга кўзим тушганида, аввалгидай бир завқ оламану, сўнг самарқандлик тарихчи олим Амриддин Бердимуродовнинг “Амир Темур қабри-

нинг очилиши тафсилотлари” ҳақидаги мақоласи беихтиёр ёдимга тушади.

1941 йил. Ўшанда жуда мустаҳкам ёпилган қабрни очишнинг ўзи жуда оғир, қора меҳнат бўлган ва бу тарих кечира олмайдиган, атайлаб қилинган жиноят ҳисобланади. Олимнинг ёзишича, саккиз қават тобутни жуда катта куч ва анча вақт сарфлаб очишган. Амир Темур сағанасининг ҳар қавати ҳар хил жисмлардан, яъни мрамор, бронза, платина, кумуш ва бошқа қаттиқ материаллардан ишланган экан. Энг ички, саккизинчи қават очилиб, Амир Темур жасади кўриниши керак бўлганда қабр атрофида тик турган комиссия аъзолари, академиклар — Қори-Ниёзий, Садриддин Айний, москвалик олимлар, кинооператорлар ҳамма-ҳаммаси бирданига сесканиб, орқага тисарилганлар. Ўшанда мўъжиза рўй берган, бобомиз қабри ичидан бутун мақбара биноси ичига шундай ёқимли, хуш бўй таралганки, комиссия аъзолари беихтиёр бобомиз Амир Темур бошларига шошиб келиб, у кишининг қабрларини (лаҳадларини) қуршаб олишган. Бобомизни сўнгги маконларига қўяётганларида хушбўй ҳидли гиёҳларни қуришиб, азиз саркарданинг ён атрофларига сочган эканлар. Ўша ўтлар ичида қуритилган ялпиз ва райҳонларни йўқ, деб ўйлайсизми? Албатта, улар ҳам бўлган. Раҳматли шоир ва драматург Машраб Бобоевнинг:

Бир тутам райҳон

Қовжираб ётур,

Аммо у ҳамон

Таратур атир,

деган сатрларини эслаб, Амир Темур бобомизнинг ўзларини ҳам райҳонга ўхшатгим келади. Чунки қуритилган гуллар ва гиёҳларнинг ичида райҳон бўлакча. У ўсиб, яшнаб турган пайтда қандай ҳид таратса, қуриганидан кейин ҳам худди шундай кучли ва жуда ёқимли бўй таратади.

Ҳозир Темур бобомизнинг барча хислатларини ўрганишга дунёдаги барча халқларнинг қизиқиши янада ортаяпти. Ҳар бир халқнинг ёзувчилари, олимлари бобомиз ҳақида ўз тилларида ҳавас ва ҳайрат билан ёзишаяпти. Ҳарбий олийгоҳларда, ҳарбий ўқув юртларида қондош бобомизнинг буюк саркардалик сирларини

ўрганаётдилар. Бу — мақтаниш эмас, лекин биз — оналар фарзандларимизни улуғ ўтмишимизга муносиб этиб тарбиялашимиз албатта, керак. Шундай қилмасак, буюк оналикнинг нима маънисини қолади?

БИНАФША

Февралнинг охирлари эди. Икки-уч кундан бери ҳаво исиб, қорлар эриб, ер очилиб қолувди. Бугун эрталаб ташқарига чиқсам, шунақа қора совуқки! Изғирин. Ер музлаган. Кўлмак сувлари ойнага ўхшаб қотиб қолибди. Бирдан ўтган йили кўчат қилиб ўтказганим — бинафшага кўзим тушди. Шундай кескир совуқдаям шамолда титраб, очилиб турибди. Нафармон бўлиб, нозик бўлиб, нозли бўлиб, хушбўй таратиб. Уни узиб олгим келмади. Қайси журъат билан юламан? Қаҳратон совуқнинг кучи ҳамма (бақувват) нарсаларни музлатишга етибди-ю, шу нозик гулга етмабди. Гўзаллик, ҳаё, бардош тимсоли баҳор элчисини энгашиб, тавоф қилиб, уни ердан узмай ҳидладим. Исини! Шу исини бутун дунёга улашиб чиққим келди.

Бинафша! Нафармон гулларининг шоначаларига тўймай тикиламан, шундай мусаффо, шундай покки улар! Музламабсан, аёзнинг кучи етмабди сенга. Покликни, гўзалликни ким йўққа чиқара олибдики, аёз йўққа чиқара олсин!

Биз бинафшани баҳор элчиси ҳисоблаб, фақат эрта баҳордагина очилади, деймиз. Ундай эмас экан. Мен бинафшаларимни қуёш тикка тушадиган жойда ўстирдим. Уни ёзми, кузми ўз вақтида суғоришдан эринмадим. Мана, бугун кузнинг бошлари. Сентябрь ойи. Эрталаб ҳавас билан маза қилиб бир тўп бинафша гулини териб олиб, ўзига мос чиройли сувли идишга солиб қўйдим. Албатта, аввало уни тўйиб-тўйиб ҳидладим. Худди у: “Сен мени парвариш қилдинг, меҳр бердинг, менинг ҳам ўсиб-униб, топган-тутганим, гулим ҳам, исим ҳам, жоним ҳам сенга садақа!” — дегандай бўлди. Яна меҳр ҳақида ўйлаб қолдим. Сен энг иссиқ, энг ёқимли, энг қиммат ва энг арзон неъматсан, Меҳр! Бошинг тошдан, жонинг тошдан бўлсин, Меҳр!

Неварамнинг баданига тошма тошиб кетди. Болам бечоранинг ҳамма жойи қичишганидан ўзини-ўзи юмдалаб ташлади. Раҳмим келганидан жоним қолмади. Врачга олиб бордим. Аллергияга қарши дори ёзиб берди. Дорини ичса тошма йўқолади. Вақт ўтиши билан яна шу аҳвол. Қишлоғимизда Ўлмас холамиз бор. Ўлмасин-да, шу Ўлмас хола. Шу кишига неварамни олиб бордим. Кўрдик-ю:

— Гулафшан чиқибди, ҳов ана, ариқнинг бўйидан гулафшанни барглари териб кел-да, қайнат. Сувини жилигина (илиққина демоқчи) қилиб чўмилтириб-чўмилтириб ол, шу қайнатмангдан болага ичказиб-ичказиб жубар. Лекин мен айтимма, шунини қил!.. Эшитдингма?! — деди.

— Жоним билан, бўпти хола, — дедим-у уйга шошдим. Худди шундай қилдим. Икки-уч кун ичида боланинг баданида ҳеч нарсаси қолмади. Шундай энгил тортдимки! Беихтиёр Саида Зунунованинг:

Жаҳон менинг бағримдами, Ё мен жаҳон бағрида?

— деган сатрларини қайта-қайта такрорладим. Ҳақиқатан ҳам, неварамнинг соғлиғи менга тенги йўқ бахт эди. Бу қувончга ким ва нима сабаб? Ўйлаб қолдим. Ўлмас хола бу дарднинг номини нега “Гулафшан”, яъни бинафша деди? Демак, илгари халқ табобатида бир дардга қайси гиёҳ дори бўлса, шу касалликнинг номини ўша ўтнинг оти билан аташган. Қаранг, ота-боболаримиз, момоларимиз қанчалар доно бўлишган!

Бизлар қишлоқда ўсганмиз. Ариқ бўйларида тўлиб-тошиб, яшнаб ётар эди бинафшалар. Энди шаҳарда айрим жойлардагина фақат гул ўрнида маълум қолибди, яъни тартибга солиб экилган бинафшаларни кўрамиз. Ариқ бўйларида ўзлари хоҳлаганча эркин, баъзи жойларда қалин, ғуж-ғуж бўлиб, баъзи жойларда сиёрак ўсиб, очилиб ётган бинафшалардан бошқача завқ оласиз. Табиийликка нима етсин!

(Давоми келгуси сонда)

ЙЎЛДАМАН

Йўлдаман, гарчи йўл бўлса-да узоқ,
Манзилга етиш-чун талпинар юрак.
Йўлим ғадир-будир, довонли сўқмоқ,
Мен ундан, албатта ўтмоғим керак.

Бу йўлда чарчашни билмайман асло,
Эл хизмати ҳар кун бошлар илгари.
Менга кучоқ очиб бахтиёр замон
Орзу қанот берар юрганим сари.

Йўлдаман, биламан, манзилим аниқ,
Қўшилиб бораман қудратли сафга.
Истиқлол йўлидан ташлайман одим,
Жонажон юртимни кўтариб кафтга.

Йўлдаман, дўстларим, ҳамон йўлдаман,
Кексايиш билмайман, равон йўлдаман!..

ЎЗБЕКИСТОН ҚОМУСИ

Бир китоб бор: ҳар сатрида ҳаёт йўли мустаҳкам,
Олтин ҳарф-ла битилганки, ҳуқуқ шарҳи мужассам.
Истиқлолнинг адолатли хосияти устувор,
Тақдирин ҳам, бахтини ҳам боғлар унга ҳар одам.
У халқимиз ўз жамолин ҳар кун кўрар кўзгуси,
Жаҳон аҳли ҳавас қилган Ўзбекистон қомуси.

Эрку тенглик, илму урфон, соғлиғимиз сақлар у,
Аҳил дўстлик, тотувлик-у ҳам тинчликни ёқлар у,
Бирдам юртлар, элатларнинг юрагини боғлар у,
Авлодларни эрта учун курашларга чоғлар у.
Палласин тенг тутиб турган адолат тарозуси,
Жаҳон аҳли ҳавас қилган Ўзбекистон қомуси.

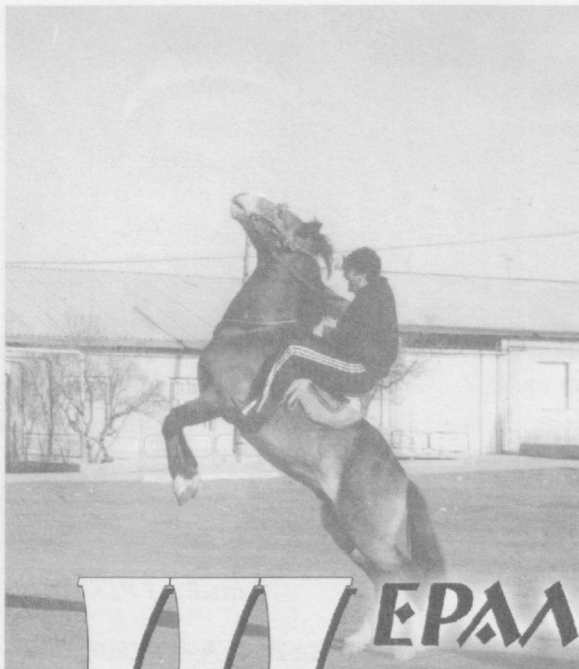
Энди ҳеч бир мустабиднинг иддаосин ютмаймиз,
Энди улар чизиб берган йўлдан нажот кутмаймиз.
Энди инсон соф қувончи, ҳуқуқини шарафлаб,
Халқимизга ҳурлик берган байрамини қутлаймиз.
Қутлуғ бўлсин, улуғ элим, бахтинг нурли ёғдуси,
Жаҳон аҳли ҳавас қилган Ўзбекистон қомуси.

Эшнӣз ЎРОЛОВ

ЁЗИБ ТУР, ҚАЛАМИМ

Болангдай азиздур шеър у қалам ҳам,
Уйингда нур ёнар фикринг бўлса жам,
Бошинг кўкка етар синмаса қалам,
Шеър, ғазал ёзмоқни устайдир кўнглим,
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.
Алишер бобом-ку ғазал султони,
Қуёшдай қамраган бутун дунёни,
Шеърга сиёҳ бўлсин юрагим қони,
Шеъринг роҳат — боғ, жаннатдир сўлим,
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.
Баъзида аташар даштлик шоир, деб,
Гоҳида мақташар сенга қойил, деб,
Дўстларим овулар шеърга мойил, деб,
Шеър бўлгай боғимда очилган гулим,
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.
Эргаш Жуманбулбул ижод даҳоси,
Нурота аҳлининг шоир бобоси.
Оламда йўқ эрур унинг қиёси,
Бўлганда дермиди: "авора улим",
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.
Шоир қўйларидан маънолар оқар,
Термаю дostonи эл-юртга ёқар,
Овози карвонга кўнғироқ тақар,
Интиладим ҳавас-ла олай деб билим,
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.
Қўшиқ деб гушурар томирда қоним,
Ёзолсам яърайдан танамда жоним,
Шоирлар макони — Ўзбекистоним,
Туташган истиқлол сари оқ йўлим,
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.
Мисрага қўл уриб не айб қилибман,
Дostonу ғазалнинг қадрин билибман,
Кексайган чоғимда шоир бўлибман,
Роҳатбахш шеър ўқиб омон бўл, элим,
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.
Ўз элим-юртим деб елиб ишладим,
Юксакка интиладим, пастга тушмадим,
Эзгу ният билан қалам ушладим,
Ёқамга тармашиб турса-да ўлим,
Ёзиб тур, қаламим, булбул бўл, тилим.

ШЕРАЛИ ПОЛВОННИНГ ШУҚРАТИ

Кичик фермер хўжалиги бошлиғи Шерали Аббосов болаликдан йилқи парвариши билан машғул бўлди. Ҳовлисидаги бостирмада ҳар доим от боғлоғлиқ тургани учунми пойгаларда улоқ-кўпкари чопишга бўлган иштиёқи эрта уйғонди. Тоғаси, таниқли чавондоз Жонзоқ раисдан оқ фотиҳа олгач, пойгаларда солимнинг кўпини қўлга киритиб, эл-юрт олқишига эришган. У обрў-эътибор орттириш ва мол-дунё тўплашга қизиқмади. Мақсади турли давра ва йиғин, тантаная тўй-ҳашамларда одамларни хурсанд қилиш бўлган. Очиқкўнгил ва маънавиятли полвон эришган ютуқлари ҳақида оғиз очмади. Улуғликни инсонийликда, эл-юртнинг корига яраш ва ҳалол меҳнат қилиб яшашда, деб билди.

Қиш охирлаб, баҳор нафаси уфуриб қолган кезлар эди. Ургутда Жуманбой базмдан сўнг элга катта улоқ-кўпкари берадиган бўлди. Узоқ-яқиндан келувчи чавандозларнинг охири кўринмасди. Кечқурун уларга илтифот кўрсатилиб, қўноқ берилди. Дастурхон ёзилиб, бир нечта семиз қўй сўйилди. Бой меҳмонхонадаги полвонларни номма-ном биларди. У Шерали полвонга назари тушгач:

— Ўзозлаб олиб келинган полвон шуми? — дея эътироз билдирди, — чилим бош экан-ку?!

Бу гаплардан полвоннинг кўнгли ўқиб, дили оғриди. Шу тобда у шериклари билан неча юз чақиримлик масофани отда босиб келганига пушаймон еди. Тунда яхши ухлай олмай, тонгга яқин кўзи илindi.

Эртаси кун сайхонликда отларнинг гўжлигидан тўёқларнинг дупурлаши, кишнаши ва пишқариши, томошабинларнинг шовқин-сурони ҳамда қийқириқлари бир-бирига қўшилиб кетди. Шунда полвонга зотдор қорабайирни рўпара қилишди. У бошқа отлардан ўн чандон кучли бўлиб, ўйноқлаганича юганини силтаб полвон қўлидан чиқиб кетишига оз қолди. Ақлли жонивор юлдузни кўзлар, осмонга сапчиб, тўдага ошиқарди. Бундан полвоннинг руҳикайфияти кўтарилиб, дили равшанлашди.

Шерали полвон арғумоғининг ёлини силаб-сийпаб, сағрини ва баданларини қашир экан, эгар-жабдуқларини бир-бир кўздан ўтказди. Айил ва пуштасини қисиб, маҳкамлаётганида от полвон қўлида ҳавога муаллақ кўтарилиб кетарди. Уни бир чеккада кузатиб турган Жуманбой ҳайратланиб полвонга ишончи уйғона бошлади.

Теварак-атрофда отлар қийқи ва гала-гала бўлиб юршар, тумшуқларидан буғ буруқсирди. Ғайрат камарини белига маҳкам боғлаган полвон “Парвардигор, ўзинг қўлла”, деб оёғини узангига қўйиши биланок, арғумоқ сапчиб тўдага ўзини урмоқчи бўлди. Лекин Шерали полвон уни совутиб, қорнининг тортилиши учун сайхонлик бўйлаб айлантира бошлади. Пойга олдидан бўладиган бундай қисқа машқларда от синалиб чиниқади, чавандоз унга мослашади, шубҳасиз. Зеро, от билан чавандознинг мос тушгани — Худо қарашгани.

Одатда, тенг курашлар остида ўтадиган пойгалар отнинг ҳам, чавандознинг ҳам чаққон ва абжирлигини талаб қилади. Шак-шубҳасиз, бундай пайтда отларнинг тўқнашувлари юзага келмай иложи йўқ. Энг муҳими, от қамалиб қолмай, тўдадан чиқа олса, маррани эгаллашига йўл очилади. Солимнинг қўлга киритилиши полвоннинг кучигагина эмас, балки ақл билан иш тутиши ва ҳадисини олиб нималарга қодир эканлигига ҳам боғлиқлигини Шерали полвон яхши билади. Қисқаси, пойга баҳсларида чавандознинг чопқирю, отнинг тақими маҳками керак.

Чортоқдан улоқ ташлангач, сайхонликни 300 чоғли от туёқларининг дупур ва пишқирғи, томошабинларнинг қий-чуви ва чапаклари тутиб кетди. Отларнинг бир хиллари энгашганда ёли ерга тега, думи чуваланиб юрарди. Ҳарҳар ерда дирлов ва қирчанғи отлар ҳам кўзга ташланиб қоларди.

Шерали полвон кечга қадар арғумоғини бошқасига алмаштириб, уч-тўрт маротаба солимнинг катталарини ҳам қўлга киритди.

— Ҳалол, ҳалол, — деди Жуманбой шунда унга тан бериб. — Ҳалиям чилим бош экан, агар бутун бош бўлганида Самарқандда ҳам унга тенг келадигани бўлмас эди.

РАҚИБЛАРИНИ ДОҒДА ҚОЛДИРИБ

Илиқ куз кунларининг бирида Еттисойда Абшукурбой элга тўй қилиб, улоқ-кўпқари берадиган бўлди. Берими ҳам катта эди. Овул аҳолиси тепаликдаги беткайга чиқиб олишган.

Пойга бошлангач, ўртакаш радиокарнай орқали:

— Ярим йўлда ушлашма, меҳнатингни зое кетказма, — дея

чавандозларни огоҳлантира бошлади. — Маррага етай деганда улоқни тортиб олиб кўйилса, бу — бекор, фирром ўйин ҳисобланади.

Шерали полвоннинг ишонган шогирдларидан бири Шертой минган қорабайир жиловни соз бўлиб, эгасини яхши тушунади. Қаердан чиқиб, қаерга боришни жонивор яхши билади, тепмайди, тишламайди. Узангига оёғини кўйиб “чуҳ, жонивор, маҳоратингни бир кўрсат” дейиши биланоқ, арғумоғи қуяндай учиб олдинга илгарилади. Шунда Шертой юқори тезлик эпкинни остида улоқни ердан энкайиб олиб кўйди. Улоқ қассоблар ҳисобида олти пуддан кам эмасди. Кейин эса полвон қамчи дастасини тишлаганича марра сари йўл олди. Унга қамчи уриш — увол. Баъзан от ҳам полвонга улоқ чопишнинг айрим тартиб-қоида ва нозик ҳолатларини ўргатиб қўяркан. Шу сабабли тенг курашлар остида ўтаётган пойгада унинг арғумоғи мураккаб ва чигал вазиятларда ҳам тўдадан якка чиқиб кета олди.

Омад кулиб боқавермагач, қозоқ полвонларининг ёши улуғи:

“Бир пайтлар солимларнинг кўпини олганмиз. Бизларга ҳам навбат бер, сендан сўрадик”, дея Шертойдан ўтиниб сўрайди. Лекин натижа бўлавермагач, кўплашиб унинг олдини тўсмоқчи бўлишади. “Ёси сортга ғов бўлингиз”, деган овоза тарқалади. Шунда Шертой полвон “ғов бўлмасанг, тов бўл”, деб арғумоғини қамчилаб солимнинг катталарини ҳам олиб қўяди. Шертой гўё онасидан кўпқари учун туғилганди.

— Сен худо берган бола экансан, — дейди шунда овулнинг қарияларидан бири пойга тугагач. — Энди ҳовли-жойингни бир бориб кўрмоқчимиз.

Шертой полвон бу таклифга монъелик қилмади.

Қозоқ халқи синчил бўлишди. Улар қўшни вилоятлардаги пойгаларда ҳам совриндор бўлган полвоннинг ҳовли-жойи ва яшаш тарзини билмоқчи бўлишади. Кўп ўтмай, икки қария Коризқудуқ қишлоғига яқинлашади. Икковлон афтода ҳолга тушиб қолган ҳовлини кўришгач, бироз ҳайрон туриб қолишади. Икки хонали уй ва даҳлизча шунчалар оддий бўлиб, ҳовлисининг девори ҳам йўқ эди. “Шундай донғи кетган полвоннинг уйи шуми, бу ерда ҳўкиз шохига илар нарса ҳам йўқ-ку?” Тандир ёнида эса олтмишларни қоралаган жувон ғўла устига ўтирганича нон ёпарди.

Шертой полвон очиқ чехра билан меҳмонларни чорпоядаги наMAT устига таклиф қилади. Улар чой устида хонадон бекаси полвоннинг онаси эканлигини англаб олдилар. Меҳмонлар кетар чоғида хайрлашаркан: “Тоғаси кимсан, донғи чиққан Жонзоқ раусда”, дея полвонга ҳамду санолар ўқишади.

ОРИЯТИ БАЛАНД ОТАХОН

Вақт ўтиши билан Шерали полвон улоқ-кўпқари чопиш навбатини фарзанди ва шогирдларига топширди. Лекин у пойга ва турли мусобақаларда иштирок этиб, ёшларга йўл-йўриқ кўрсатишдан чарчамасди.

Наврўз байрами тантаналарининг охирида Ғаллаорол туманининг Аламли қишлоғида улоқ-кўпқари пойгаси бўлиб, барча қирадирларга кўчиб чиқишди. Отлар кишнаши ва пишқирғи ҳамда оёқларининг зарб билан дупурлаши бир дам тинмасди.

Карнай-сурнай ва ноғора садолари остида чавандозлар

Бирлаштирувчи куч

Миллий мафкура ғояси бугунги кунда жамиятимиз учун заруриятга айланди. Кўпчилигимиз: “Мен жамият учун нима қилдим?” деб эмас, “Жамият менга нима қилиб берди?” деб ўйлашга ўрганиб қолганмиз. Негадир, жамиятда бўлаётган ўзгаришлар, унинг келажаги учун курашиш ҳисси ҳаммада ҳам йўқ. Тарих гувоҳлик берадики, ўзининг ҳаётини, олдига қўйган мақсадларини аниқ тасаввур қила оладиган, ўз келажаги ҳақида қайғурадиган миллат ҳеч бир даврда миллий ғоя ва мафкурасиз яшамаган ва яшай олмайди. Мафкура бўлмаса, ҳар қандай давлат ва жамият, ҳар бир инсон ўз йўлини йўқотиши муқаррар.

Мафкура (арабча “мафкура” — нуқтаи назарлар, эътиқодлар тизими мажмуи) — жамиятдаги муайян сиёсий-ҳуқуқий, ахлоқий, диний, бадиий, фалсафий-илмий қарашлар, фикрлар, ғоялар мажмуидир.

Ушбу атама XIII асрда Дестют де Трасти томонидан фанга киритилган. Бироқ бу “унгача мафкура бўлмаган” деган тушунчани келтириб чиқармайди. Арестотел, Платон, Маккиавелли, Бекон ва бошқаларнинг асарларида гарчи улар “мафкура” атамасини ишлатмаган бўлса ҳам, унинг моҳиятини очиб беришга ҳаракат қилганлар.

Миллий мафкуранинг бош мақсади халқни буюк келажак

ва улуг мақсадлар сари бирлаштириш, тили ва динидан қатъи назар ҳар бир фуқарони ягона ватан бахт-саодати учун доим масъулият сезиб яшашга чорлаш, аجدодларнинг бебаҳо мероси, миллий қадрият ва анъаналарга муносиб фазилатли инсонларни тарбиялаш, энг асосийси, замин учун фидойиликни ҳаёт мезонига айлантиришдир. Миллий мафкура халқни бирлаштиради.

Наполеон Бонапарт мафкурага салбий муносабатда бўлган ва Дестют де Трастининг китобларини таъқиқлаган. Бунга сабаб шу эдики, мафкуранинг энг нозик жойи — агар шу жамият эҳтиёжидан ажралиб қолса, даҳшатли

тўпланишганида қирни шовқинсурон ва қийқириқлар ҳамда томошабинлар чапаги тўтиб кетди. Улар “ҳайда, ҳайда” дея қичқиришарди. Поёганинг бошидаёқ полвоннинг тўнғич ўғли Бунёднинг улоқ чопиши қовушавермади. Унинг рақибларидан ожиз ва кучсизлиги сезилиб турарди. Ота ҳам ўғлидан қониқмай, безовталаниб ўтирарди. Четдан аллаким Бунёдга шама қилиб: “онаси қизил гулдан, қавм-хешлари кимдан?” дея тегажовлик қилади. Шунда

Шерали полвон орияти кучлиликдан ўрнидан туриб кетади ва отлар тўдасига яқинлаша бошлайди. Шогирдлари полвонни аяшиб бунга йўл беришмаса-да, ўғлидан қорабайирни олгач “Парвардигор, ўзинг қўлла”, дея от узангисига оёғини кўяди. Унинг кўнгли осмон қадар кўтарилиб уловининг тизгинини тўда ичига бурди. Улоқ чопишга ҳали шашти баланд эканми ёки чавандозлар отахонни эъзозлаб раҳмдиллик қилишдими, ишқилиб

улоқ олиш навбати унга ҳам насиб этади.

Шунда Шерали полвон номига олқишлар ёғилиб кетади.

Мана, беш йилдирки Ғаллаорол туманидаги “Аббос-Али” кичик фермер хўжалиги бошлиғи Шерали полвон Аббосов халқимизнинг севимли миллий кўпкарисини янада жонлантиришга бошқош бўлиб келмоқда. У вақти-вақти билан Коризқудуқ, Солин, Кўкбулоқ ва Аламли қишлоқларида бўлиб, чавандозлар билан учрашиб

қурулға айланган ва тоталитаризмни келтириб чиқарган бўларди.

Ана шу эҳтимолнинг олдини олиш учун Конституциямизда ҳеч қандай мафкуранинг давлат мафкураси сифатида ўрнатилмаслиги белгилаб қўйилган. Миллий мафкура кўпчилик ўйлаганидек, ҳукмрон, тоталитар эмас. Кўпгина демократик давлатлар ўз мафкурасига эга. Конституцияда сиёсий плюрализм, кўппартиявийлик, виждон, эътиқод эркинлиги белгилаб қўйилганда, мафкура бошқа ғоялар билан рақобат қилади ва уларнинг ижобий томонларини ўзлаштиради.

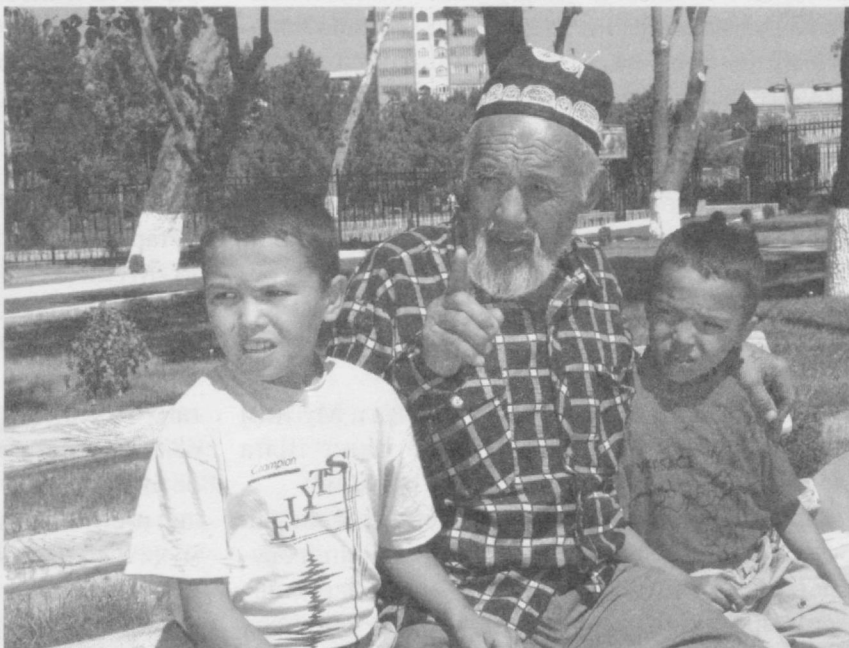
Бундай мафкура оғир дамларда жамиятни буюк мақсадлар йўлида бирлаштирганлигига далиллар кўп. Масалан, “Америка ғояси” ёки “Америка орзуси”ни олиб кўрайлик. Президент Рузвельт даврида буюк депрессия йилларида иқтисодий ва сиёсий инқироз натижасида қимирлаб қолган АҚШ давлатчилиги асосларини айнан мафкура мустаҳкамлади. АҚШ мафкурасининг асосини ватанпарварлик, эрк

ва демократия ғоялари ташкил қилади. У тарих ва ватан олдидаги ўз вазифасини бажарди: жамиятни бирлаштира олди ва АҚШни бугунги даражага олиб келди.

Мафкура жамият ҳаётининг барча соҳаларини қамраб олмасдан, балки маълум чегаралар доирасида ҳаракат қилади. Ҳаддан ташқари мафкуралашув, сиёсатнинг мафкуралашуви салбий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Шунингдек, давлат мафкураси ҳам бўлиши мумкин эмас. Бироқ давлатнинг ғоявий кураш майдонидан умуман кетиши мафкуравий бўшлиқ пайдо бўлишига олиб келади. Зеро, давлат маълум даражада миллий мафкуранинг шаклланиши ва ривожланиши учун таъсир кўрсатиши зарур. Чунки мафкура ҳам жамият тараққиёти учун хизмат қилади.

Насиба ТУРСУНБОВА

Қадрият

туради. Уларнинг шарт-шароитлари билан қизиқади, моддий жиҳатдан ва зарур техника воситаларидан ёрдам қилиш ташвиши билан яшайди. Натижада, кейинги уч йил ичида Шертой Пиримқулов, Бунёд ва Ойбек Аббосов, Анвар Жўрабоев сингари эпчил, чаққон ва ҳар томонлама чиниққан чавандозлар етишиб чиқди. Кориқдудқлик Шертой Пиримқулов вилоят биринчилиги учун ўтказилган мусобақаларда қаторасига уч йил ҳам ғолиб, деб топилди

республикада совриндор бўлди. “Матиз” русумли автомашина ва қимматбаҳо буюмлар билан тақдирланди. Бунёд Аббосов эса республика давлат спорт қўмитаси ҳамда улоқ-кўпқари федерациясининг кумуш ва бронза медалларини қўлга киритди.

«Ижтимоий ҳимоя йили»да фермер Шерали Аббосовнинг хайрли ишлари янада кенг кулоч ёзди. У вилоят сил касалликларини даволаш болалар санаторийсига телевизор, гилам ва туман марка-

зидаги даволаш поликлиникасининг гинекология бўлимига магнитофон, гилам совға қилди. “Аламли” маҳалласида яшовчи ўн икки нафар кам таъминланган оилалар, ногиронлар, боқувчисидан ажраган фуқаролар ва ёлғиз кексаларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга эътибор қаратмоқда. Уларнинг ҳар бирига 100.000 сўмдан ёрдам пули ва 500 килодан бугдой тарқатилди.

Абдулла САИДОВ

Расул ҲАМЗАТОВ

МЕНИНГ ДОФИСТОНИМ

(Давоми. Боши ўтган сонларда)

Ҳа, китобим — поезд, китобим — самолёт, китобим — кема, мен уларга ўтадиган ягона билет ва рухсатномамни ёддан чиқармайин. Улардаги йўловчилар ва рўй берадиган воқеалар ҳам болалигимда кўшиқчилар айтган узун кўшиқларнинг саккиз мисрасидай ёдимда қолсин. Бу саккиз мисра ёш шоирнинг Абутолибга ўқиб берган ўнта шеъридаги саккиз мисрасидай мақтовга лойиқ бўлсин. Улар кузги хазон ва қаровсиз нарсалардай сал эсган шамолда учиб кетмасин, балки Маҳачқалъадан бўрон ўтган вақтида дош берган азим дарахтлардай, мустақкам бинолардай собит турсин.

Йўқса, мен ҳам Казаниши овулидаги Муслим аҳволига тушиб қоламан. Яхшиси, унинг тилга тушган саргузаштини ҳикоя қилиб берайин.

Ҳар йил майда сурув овулдаги текисликдан тоғдаги салқин яйловга ҳайдалади. Казаниши овулидан чиққан ижодкор Муслим Ёзувчилар уюшмасига ариза ёзиб, сурув кўчиши тўғрисида очерк тайёрлаши учун ижодий сафарга жўнатишимизни сўради. Биз уни сентябрь ойида сурув тоғдаги яйловдан овулдаги текисликка ҳайдаладиган даврда сафарга йўлладик. Ўз хоҳишига кўра сафарга отланган Муслим топшириқни астойдил бажариш мақсадида чўпонлар ва сурув билан барча йўлни бирга босиб ўтибди. У сафардан қайтган вақтида йўл хотиралари ёзилган дафтарларни битта отга юклаб олиб келишди.

Маълум бўлишича, у ҳар кунни йўлда нимани кўрса дафтарга батафсил ёзаверибди. Ҳатто арзимас нарсалар ҳам унинг қаламидан қочиб қутула олмабди. Отга кўзи тушса от ҳақида, чўпонни кўрса чўпон ҳақида, кўйни кўрса кўй ҳақида қоғоз қоралабди. Энди ўзингиз тасаввур қилинг, кўчиш даврида қанча чўпон ва қанча кўй бўлган. Нимани кўрганини ёзгани етмагандек, нимаики эшитса барини қоғозга туширибди. Бунда ҳам ҳеч бир

лавҳани эсдан чиқармабди. Қайси кўйнинг илгарилаб кетганидан қайси кўйнинг қандай таёқда ҳайдалганича — ҳаммаси бор. Хуллас, хотирада тасвирланган воқеалар йўлнинг ўзидан узоқ бўлиб кетган. Бу хотира қўлёзмасини ўқиш учун Муслим сафар вақтида қанча кун юрган бўлса, шунча вақт сарфлаш керак. Кейинроқ, бизга чўпонлар ҳикоя қилиб беришди. Гемрин тепалигига кўтарилиш вақтида йўлда ҳачир учраган. Албатта, Муслим ҳачирга бир қараб кўйиш билан кифояланмасдан ҳачир тўғрисида ёзишга киришган. Ташқи кўринишини тасвирлаш камдай ҳачирнинг туёқ-лари таги ҳақида ёзгиси келиб қолган. Фурсатни ўтказмай Муслим ҳачирнинг орқа оёқларига ташланган, уларни кўтариб туёқлари остини кўрмоқчи бўлган. Лекин ёзувчининг холис ниятидан ва туёқлари ости тафсилотини ёзиш муҳимлигидан беҳабар, бефаҳм ҳачир уни тепган, туёғи Муслимнинг нақ бурнига теккан.

Атрофида турган чўпонлар мийиғида кулиб сўрашган:

— Муслим, шу ҳақда албатта ёзишинг шартми?

На илож, ҳачир — қайсар ва тарбия кўрмаган ҳайвон. Лекин ўша вазиятдаги ҳачир ҳаракатини қоралаб бўлмайди. Чунки ортиқча эзмалик жазога лойиқ. Кейинроқ Ёзувчилар уюшмасида Муслимнинг меҳнатлари маҳсулини муҳокама қилганда, у билан ҳазиллашдик:

— Муслим айт-чи, қўлёзмангга ҳамма тафсилот киритилганми? Харикол овулидаги ҳўтиқдан бошланиб, ҳачир туёғи билан тугаганми? Нега, сен шохсиз эчки ҳақида ёзмагансан?

— Нималар деяписизлар, қандай қилиб бу ҳақда ёзмаслигим мумкин? Шохсиз эчки ҳақида ҳам ёзганман, фақат шевадаги номини ишлатганман. У менда “тўқол” деб номланган.

Биз кулиб юбордик ва Муслимга ёзувчи

кўрган ҳамма нарсаси тўғрисида ёзиши шарт эмаслигини, улардан энг кераклиларини танлаб олиши лозимлигини тушунтиришга ҳаракат қилдик. Битта ифодада катта фикрни бериш мумкин. Битта сўз улуғ туйғуни ифодалай олади. Битта лавҳа бутун воқеани кўз олдингизга келтиради.

Бизда янгиланишлар бўлиб ўтганига кўп бўлгани йўқ. Ҳозир ҳам янгиланишлар давом этапти. Мен ҳам бу янгиланишлардан четда тургим келмади. Ўзим ўрганган жанрларни янгилашга киришдим. Барча жанрларни битта китобга жамлаб, умумий раҳбарликни зиммамга олдим. Битта жойда ўринларни қисқартирдим, бошқа жойда эса кўпайтирдим. Жанрларнинг жойларини ўзгартирдим. Иккитасини қўшиб биттага айлантирдим ёки биттани иккига бўлдим. Агар янгиланиш қилинаверса, қачондир тасодифан бирон янгиланиш муваффақиятли чиқиб қолиши мумкин.

МАҲАЧҚАЛЪАГА КЕЛГАН ТОҒЛИК ҲАҚИДА ҲИКОЯТ. Тоғлик Маҳачқалъага сафарга жўнатилди. Унинг пули кўп эди, яна бу пуллар сафар харажатлари учун берилганди. Тушлик ва кечки овқатни ейиш учун ресторанга борди. Биринчи кун бор овозда тез-тез официантни чақирди:

— Официант, яна тоза коньякдан олиб келинг.

Ҳамма овоз чиққан тарафга қараб, ким қиммат коньяк учун пулини аямай сарфляпти экан деб унга зимдан тикилишди.

Сафарнинг охириги куни бизнинг тоғлик официантдан шивирлаб сўради:

— Сизнинг ресторанда угра қанча туради?

Хуллас, ҳўкизни яйловда пишқиришига қараб эмас, бўйинтуруқда юришига, шудгорнинг бошида эмас, охирида билишади. От ҳақида минаятган вақтда эмас, эгардан тушгандан кейин гапирилади.

Мен китобимни ансилтинликлар трубани шиширгандай шишириб юбормаяпманми? Ёки Сиюх овулидагиларга ўхшаб ёғочдан печка қилмаяпманми? Ёки цадалик овулдошларимга ўхшаб бўри деб ўйлаб, итни отиб қўймадимми?

Манзил томон йўлга тушган вақтингда, узоқдай туюлади. Кўзлаган манзилга етишим учун бардошим, ғайрат ва иродам етармикин? Ёки манзилга етай деганимда, “угра қанча туради?” деб бош қашиб қоламанми?

ЭСДАЛИКДАН. Бир йил Доғистонда қиш қаттиқ келди. Кутилмаганда, қалинлиги бир метр қор ёғди. Қўй-қўзиларга пичан етмади, очлик-

дан ўла бошлади. Мени партия бошлиқлари йўқлашди.

— Расул, қўтонларга борасан, қўй-қўзиларни сақлаб қолишимиз керак.

— Менинг қандай ёрдамим тегиши мумкин?

— Боравер, буни жойида ўйлаб кўрасан. Қўйларни сақлаб қолишнинг бирор чорасини топарсан.

Гапнинг пўсткаласи, мен очик ҳавода ҳам қўтонни топиб бора олмасдим, бундай бўронда қўтоннинг йўлини қайдан излайман? Лекин партия интизоми баридан баланд, бўронда қор кечиб қўтонни ахтардим. Ниҳоят, битта қўтонга дуч келдим. Мени қайғуга ботган чўпонлар қарши олишди. Уларнинг кўз ёшлари соқол-мўйловларида музлаб қолганди. Тумшуклари қонаб кетган қўйлар муз қотган ерни ўт-ўлан топиш илинжида ялашарди. Муз қатламини теша олмай, очликдан ўлишаётганди. Итлар ҳам ўғрилар, бўриларни унутиб, пана-панага бекинишганди. Бир сўз билан айтганда, бу жойда табиий офат ва ночорлик ҳукмрон эди. Чўпонлар алам билан менга ҳасратини тўкишди:

— Ўзи бизга сен, шеър ва қўшиқ етмай турувди. Эй, цадалик Ҳамзатнинг ўғли, сен бизга шеър ўқиш, қўшиқ қуйлаш учун келгансан. Яхшиси, сен марсия айт, биз қўшилайлик.

Чўпонлар кўрасида уч кун бўлдим. Кўрдимки, мендан уларга ҳеч қандай наф йўқ. Хайр-маъзурни насия қилиб, Маҳачқалъага қайтдим.

— Қўйларни сақлаб қолдингми? — дея сўроққа тутди партия бошлиғи.

— Атиги учтасини.

— Қандай қилиб? Тажрибангни айт, оммалаштирамиз.

— Жуда оддий, чўпонлар уч кун ичида учта қўйни сўйишди. Биз уларни едик. Ўйлашимча, биз шу учта қўйни очликдан сақлаб қолдик.

— Майли, — деди ҳафсаласи пир бўлган партия бошлиғи. — Бориб шеърларингни ёз. Мана биз, сенинг ўрнингга ҳам қўйларни сақлаб қоламиз. Бундан кейин яхшироқ шеърлар ёзишинг учун ҳар эҳтимолга қарши сенга қаттиқ ҳайфсан берамиз.

Ишқилиб, китобимнинг бошига шундай кун тушмасин. Яна сурувни сақлаш учун йўлга чиқдим, аммо нима каромат кўрсатаман? Ахир, бошланган кун ҳар доим ҳам сен ўйлагандай омадли бўлавермайди.

ЭСДАЛИКДАН. Москвадаги Адабиёт инсти-

тутида ўқишни бошлаган куним ҳамон ёдимда. Ўқиш бошланган кун менинг туғилган куним эди. Бу ҳақда ҳали ҳеч ким билмагани учун табриклашмади. Отам пальто олишим учун пул берганди.

“Қани Расул оғайни, — дедим ўзимга ўзим, — сенинг туғилган кунингга совға қилиш учун пальто оламиз”. Хонадан пулни олиб, бозорга жўнадим.

Урушдан кейин гавжум бўлиб қолган бу бозорнинг ҳам ўз қонунлари, ўз чайқовчилари, ўз милиционерлари бор эди. Бу бозордан эшак ва хўтиқдан бошқа ҳамма нарсани топса бўларди.

Бозор худди бузилган чумоли инига ўхшарди. Бир соатча одамлар орасида туртиниб-суртиниб бозор айландим. Неча бор сотувчилар нақ бурнимнинг қаршисида костюмини, кўйлак, ич кўйлак, фуражка, этик, туфли ва бошқа молларини кўрсатишди.

Ўша вақтларда министрларга ўхшаб кийиниш ҳақида ўйлардим. Мен тиқилинчда шундай пальто қидираётган эдимки, уни кийган заҳотим министрга айланиб қолишим керак. Охири шундай пальтони битта чайқовчининг елкасида кўрдим. Омадни қаранг, унда пальто рангига мос фуражка ҳам бор экан.

Аввал фуражкани кийиб кўрдим. Қаршимда тутилган ойнага қарадим — тап-тайёр министрнинг ўзиман. Савдолаша бошладим, қатъий ва дадил овозда кичикроқ нархни айтдим. Гўё, чайқовчи менинг гапимни эшитди. Кейин шивирлаб ҳақиқий баҳосини айтдим, чайқовчи энг нозик товушларни илғаб оладиган истеъдодли артистдай дарҳол мени эшитди. Қўл беришиб, савдони пишитдик. Мен учталиқ ва бешталиқ пулларимни санаш қулай бўлиши учун пальтони яна чайқовчининг елкасига ташладим. Икки минг икки юз эллик сўмни қуртдай санаб бердим. Министрга ўхшаб ётоқхонага кириб келдим ва шундагина пальто чайқовчининг елкасида қолгани эсимга тушди. Мен қанча савдолашиб, икки минг икки юз эллик сўмга бор-йўғи битта фуражка сотиб олибман.

Хуллас, министрга ўхшайман деб ҳам пальтосиз қолдим, ҳам пулдан ажралдим. Ишқилиб, китобимнинг бошига шундай кун тушмасин.

Ҳар ким ўзига нима кераклигини яхши билади, лекин ҳаммада истагига эришиши учун имконияти йўқ. Ҳар ким борар манзилини билади, лекин ҳамма ҳам манзилига ета олмайди. Шундай одамлар бор, китоб ёзишни биламан деб

ўйлайди, лекин уларнинг қўлидан китоб ёзиш келмайди.

ДЕЙДИЛАР. Битта қайчи тўй кўйлаги ҳам, кафанлик ҳам бичиши мумкин.

ДЕЙДИЛАР. Ёпа олмайдиган эшигингни очма.

ИСТЕЪДОД

Атрофим ёруғ бўлиши учун ёнаман.

Чироқдаги ёзув.

ШОИР ВА ТИЛЛА БАЛИҚЧА ҲАҚИДА ҲИКОЯТ. Айтишларича, иши юришмаётган шоирнинг қармоғига Каспий денгизида тилла балиқча илинибди.

— Шоир, шоир, мени денгизга кўйиб юбор, — дея ялинибди тилла балиқча.

— Бунинг эвазига сен менга нима берасан?

— Дилингдаги яширин барча ниятларингни рўёбга чиқараман.

Шоир хурсанд бўлди ва тилла балиқчани денгизга кўйиб юборди. Бирданига шоирга омад кулиб боқа бошлади. Кетма-кет шеърий китоблари босилиб чиқди. Шаҳар ўртасидан уй, яқин тумандан дала ҳовли олди. У жуда машҳур бўлиб кетди, танимайдиган одам қолмади. Гўё дунё унинг қаршисида кўмир чўғида сингдириб пиширилган, устидаги пиёзига саримсоқ қўшилган сирка суви сепилган ликопчадаги кабобдай турарди. Қўлларини чўзса бас, мазза қилиб ейиши мумкин.

У академик, депутат, лауреат бўлди. Кунлардан бир кун хотини унга дашном берди:

— Тилла балиқчадан шунча нарса сўрадинг, энди ундан ўзингга бир озгина истеъдод сўрасанг бўлармиди?

Шоир бирдан серғак тортди. Бирдан ўзига ўтган йилларда нима етишмаганини англади. Дарҳол денгиз томон йўл олди ва тилла балиқчага ёлворди:

— Тилла балиқча, тилла балиқча, менга бир озгина бўлса ҳам истеъдод бер.

Тилла балиқча жавоб қайтарди:

— Шу вақтгача нима сўрасанг, ҳаммасини рўёбга чиқардим. Бундан кейин ҳам нима сўрасанг ҳаммасини бераман. Лекин истеъдод бера олмайман. Чунки менда шоирлик истеъдоди йўқ.

Алқисса, истеъдод ё бор бўлади, ёки йўқ. Истеъдодни ҳеч ким бера олмагандай, уни ҳеч ким ололмайди ҳам. Истеъдодли бўлиб туғилиш керак.

Тилла балиқча томонидан сийланган, товус

патида шеър ёзадиган бизнинг шоир қарға эканлиги аён бўлиб қолди. Чунки санъатга алоқаси йўқ, сунъий ялтироқ бўёқлар вақт ўтиши билан қўчиб тушди, бунинг устига у аввал билганларини ҳам унутганди ва ўзини илгаридан ҳам ёмонроқ аҳволда эканлигини сизди.

Ҳикматларни қанча айтган билан қадри камаймайди, шу боис яна такрорлайман: Ёзиш учун истеъдод керак. Уни бировдан олиб бўлмайди, истеъдод ҳатто тилла балиқчада ҳам йўқ.

ОТАМ АЙТГАНДИЛАР. Олис овулдан келган тоғлик отамга ўзининг шеърларини ўқиган. Отам тоғликни диққат билан тинглаб, машқларидаги камчиликларини тушунтирган. Кейин шу мавзуда ўзи қандай шеър ёзиши мумкинлигини айтган.

— Ҳурматли Ҳамзат, — деган ҳайратланиб тоғлик, — сиз айтгандай ёзиш учун истеъдод бўлиши керак.

— Нима ҳам дердим, сен ҳақсан. Бир озгина истеъдоддан бўлса сенга ҳам зиён қилмасди.

Ҳамзат Цадасанинг киноясини тушунмаган тоғлик сўраган:

— Маслаҳат беринг, истеъдодни қаердан топсам бўлади?

— Бугун магазинга боргандим, у ерда кўрдим. Балки бозорда бордир, қидириб кўриш керак.

Билмаймиз, одамда истеъдод қандай пайдо бўлади? Билмаймиз, балки уни ер берар, балки осмондан тушар. Эҳтимол, ер-осмон инъомидир. Билмаймиз, истеъдод одамнинг қаерида жойлашади: юрагидами, қонидами, миясидами? У туғилган вақтдаёқ одам юрагида бўладими, ёки ҳаёт йўлларида юрилгандан кейин дуч келинадими? Унга нима кўпроқ куч бағишлайди: муҳаббатми ёки нафрат, қувончми ёки аянч, кулгими ёки кўз ёши? Ёки истеъдод улғайиши ва бўй кўрса тиши учун у ҳам, бу ҳам, учинчиси ҳам керакми? У наслдан наслга ўтадими, ёки одам ҳаёти давомида кўрганларини, эшитганларини, ўқиганларини, бошдан кечирганларини, тушунганларини тўплаб пайдо қиладими?

Бунинг қайси меҳнат самараси, қайси табиат ҳазили? Одам туғилгандаги кўзларининг ранги ва кундалик жисмоний машқлар натижасида пайдо бўлган мушаклар, ёки боғбоннинг заҳматли меҳнатлари туфайли ўсган олма дарахти ва тўппатўғри боланинг қўлига тушган олма меваси?

Истеъдод — сирли бир олам! Одамзод ер, қуёш, юлдузлар, олов, гуллар ҳақида ҳамма нар-

сани билгандан кейин охирида истеъдод сирларини ҳам очади. Истеъдоднинг ўзи нима, қайдан пайдо бўлади, қаерда жойлашади, нега у одамга эмас, бу одамга берилган? Албатта, бу саволларга жавоб топилади.

Дунёда бир-бирига ўхшаш иккита истеъдод бўлмайди, агар бир-бирига ўхшаса истеъдод аталмайди. Истеъдод одамларнинг ташқи кўриниши, умуман қиёфага боғлиқ эмас. Мен отамнинг ташқи кўринишига ўхшайдиган одамларни кўп учратдим, лекин отам истеъдодига ўхшайдиган истеъдодни ҳеч қаерда учратмадим.

Истеъдод кўп ҳолларда наслдан наслга ўтмайди. Йўқса, санъатда фақат санъаткорлар сулоласи ҳукм юргизарди. Баъзан донишманддан оддий фарзанд туғилади, баъзан оддий одамнинг фарзанди донишманд бўлиб вояга етади.

Истеъдод одамдан жой олганда, ундан қайси давлатнинг фуқаросисан, қайси миллатга мансубсан, деб сўрамайди. Ҳар доим истеъдоднинг пайдо бўлиши шоирона ҳайрат уйғотади, худди тиниқ осмондаги чақмоқдай, қақраган саҳрога ёққан ёмғирдай, уфқларда товланган камалакдай!

НЕГА ҚАДРДОНИМ МЕНДАН АРАЗЛАДИ?

Бир кун стол атрофида дам олиб ўтиргандим, уйимизнинг олдига от минган йигит келиб тўхтади.

— Ассалому алайкум!

— Ваалайкум ассалом!

— Расул, мен сизнинг олдингизга кичкина илтимос билан келгандим.

— Уйга кир, илтимосингни столга қўй.

Чиндан ҳам йигит чўнтагидан қоғоз варақларини чиқариб, столга қўйди. Биринчи қоғоз уйимизда тез-тез меҳмон бўлиб турадиган отамнинг қадрдони илтимоси битилган мактуб экан. Унда оиламизнинг қадрдони шундай ёзибди: “Қадрдоним Расул, бу йигит бизнинг яқин қариндошимиз бўлади. Ўзи яхши йигит. Унга ўзингдай машҳур шоир бўлиши учун ёрдам бер”.

Қолган қоғозлар: қишлоқ кенгашидан маълумотнома, жамоа ҳўжалигидан маълумотнома, партия ташкилотидан маълумотнома ва тавсифнома.

Қишлоқ кенгаши маълумотномасида йигитнинг ҳақиқатан ҳам Каҳоб-Расода яшаган машҳур шоир Маҳмуднинг жияни эканлиги ва Қишлоқ кенгаши уни Доғистонда таниқли шоир бўлишга муносиб номзод деб ҳисоблаши битилганди.

Бошқа маълумотномаларда Маҳмуднинг жияни тўққизинчи синфни битиргани, соғлом ва йигирма беш ёшда эканлиги тасдиқланганди.

— Жуда яхши, қани ёзганларингни кўрайлик, — дедим мен, — Балки сен истеъдодлидирсан. Йиллар ўтиб таниқли шоир бўлиб кетарсан. Мен қадрдонимизнинг илтимосини ерда қолдирмайман, сенга қўлимдан келганча ёрдам бераман.

— Нима? Ўзи мени сизнинг олдингизга шеър ёзишни ўргатишингиз учун жўнатишди-ку. Ҳали бирон нарса ёзишга уриниб ҳам кўрмаганман.

— Ҳозир нима иш қиласан?

— Хўжаликда ишлайман, лекин бу ишдан тушум кам. Оиламиз эса катта. Шунинг учун мени шоир қилишмоқчи бўлишяпти. Маҳмуд амаким шоирликдан мен хўжаликда ишлаб топгандан кўпроқ пул топган. Расул, айтишларича, сизнинг топишингиз ҳам яхши экан.

— Олдиндан айтиб қўяй, жуда хоҳлаган тақдиримда ҳам сени шоир қилолмасам керак.

— Нима? Мен Маҳмуднинг жияниман. Маълумотномаларимда бари ёзилган. Қишлоқ кенгаши, партия ташкилоти мени шоирликка тавсия этишган.

— Маҳмуднинг ўғли бўлганимда ҳам бу иш қўлимдан келмайди. Сен ўзинг яхши биласан, Маҳмуднинг отаси шоир эмас, оддий ўтёқар бўлган.

— Ҳақиқат йўқ экан-да. Сиз шоир-ёзувчилар Маҳачқалъада адабиётнинг ёғли тўшини ўзларингиз бўлиб еб ётибсизлар, менга калла-почани ҳам раво кўрмайсизлар. Мен калла-почага ҳам рози эдим. Энди нима иш қиламан? Бирор ишга жойлашишимга ёрдам беринг. Маълумотномаларим бари жойида.

Биз унга Маҳмуднинг жияни сифатида Адабиёт жамғармасидан бир озгина моддий ёрдам пули ажратдик. Илтимосимга кўра, уни Доғистон электромаш заводига ишга олишди.

Барибир, машҳур шоирликка даъвогар йигит мендан хафа бўлиб кетган экан. Чунки кўп ўтмай оиламиз қадрдони мендан ранжиганини билдириб хат ёзди: “Отанг Ҳамзат менинг барча илтимосларимни бажарганди. Ҳеч қачон раъйимни қайтармаганди. Сен Ҳамзатнинг ўғли бўла туриб, яқин қариндошимизни шоирликка жойлаштириб қўйгин деган кичкинагина илтимосимни бажаринг келмади. Сен бола, босар-тусарингни билмай қолибсан. Расул, сен отангга тортмабсан. Мен ҳеч қачон қадрдонларимдан юз ўгирмагандим, энди шундай қиламан. Хайр”.

Истеъдод сабаб, тўғрироғи истеъдод йўқлиги сабаб мен эски қадрдоним билан шу тариқа хайр-

лашдим. Лекин ўша қадрдоним яхши одам эди. Фақат у ҳеч ким — Ёзувчилар уюшмаси раиси ҳам, партия ташкилоти котиби ҳам, ҳукумат раҳбари ҳам истеъдод деб аталмиш ноёб фазилатни столга тортилган қўй гўштидай даврадагиларга бўлиб бера олмаслигини тушунгиси келмади.

Доғистон йўлларида юрган вақтимда кўп бор кўрганман. Юк ортилган аравани тепаликка чиқариш пайтида кимдир олдидан тортади, кимдир орқасидан итаради. Ёки юк машинаси тросда енгил машинани тортиб кетаётган бўлади. Ёки оғир карвон юк машинаси тоғнинг тор йўлида учқур енгил машинага сира йўл бўшатмайди.

Мен йўл хотираларини бежиз эсламадим. Истеъдод — юк ортилган арава эмас, уни тепага чиқариш учун кимдир олдидан тортишига, кимдир орқасидан итаришига ҳожат йўқ. Истеъдод — енгил машина ҳам эмас, уни юк машинаси билан тросда судраб бўлмайди. Истеъдод — юк машинасини қувиб ўтолмайдиган енгил машина ҳам эмас, унинг йўлини ҳеч ким тўса олмайди.

Ҳа, истеъдоднинг орқасидан итариш ва қўлидан тортиш шарт эмас, у ўзига-ўзи йўл топади ва ҳаммадан илгарилаб кетади. Ҳаётда эса кўпчилик одамлар кимдир унинг қўлидан тортишини, кимдир унинг орқасидан суришини кутиб туришади. Шу ўринда сизга қизиқ бир воқеани ҳикоя қилиб беришим керак.

ЁШИ ЎТГАН БЎЛСА ҲАМ ИСТЕЪДОДЛИ АЁЛ БЎЛСИН. Москвадаги Адабиёт институтида ўқиб юрган давримда талабалардан ташқари кўплаб рус шоирлари билан дўстлашдим. Улар менинг шеърларимни таржима қила бошлашди. Бу таржималар газета-журналларда пешма-пеш босилиб турди. Айнан шу таржималар туфайли Доғистондаги бошқа миллат вакиллари ҳам менинг ижодим билан танишишди.

Ўша йилларда тилида суяги йўқ одамлар дарҳол гал тарқатишди: Расул Ҳамзатов авар тилида шеър ёзишни умуман билмайди, уни истеъдодли рус таржимонлари шоирлар қаторига қўшди. У рус китобхонлари дидига мослаб ёзади, таржимонлар эса яхшилаб ўгиришади.

Шу ҳақда гап кетганда, менинг эсимга доғистонлик бир шоир тушаверади. Бизда тат деган элат бор. Уларнинг сони ўн беш мингга етиб қолар. Лекин татлар орасидан бутун Доғистонга машҳур беш-олтита ёзувчи чиққан. Уларнинг асарлари Маҳачқалъада тат тилида нашр этилади ва рус тилига таржима қилинади. Мен бир тат шоири

ҳақида ёзмоқчиман. Унинг ҳақиқий исмини ёзишим шарт эмас.

Адабиёт институтида ўқишни тугатиб, Маҳалқалъага қайтгандим. Биринчи бўлиб мени ўшатат шоири меҳмонга чақирди. У мени ҳовлига жой қилиб кутиб олди. Қаршимда бепоён Каспий денгизи, ортимда азим тоғлар. Шоир ўз шеърларини тат тилида ўқиди. Мен уларнинг мазмунини тушунмаганим учун мисрама-мисра рус тилига таржима қилди.

Ҳозир мен меҳмон, у мезбонлигини, шундай тўкин дастурхон атрофида ҳар қандай доно фикр бефойда эканини ҳисобга олиб, барча шоирларга мақтов ёқишини унутмаган ҳолда, Москвада олган билимини кўрсатиб қўймоқчи бўлаяпти демаслиги учун ва ниҳоят, у менинг ҳар бир шеъримни, ҳар битта мисрамни осмонга чиқариб мақтаётгани сабабли мен ҳам унинг шеърларини мақтадим.

Тан олишим керак, унинг айрим шеърлари менга ёқди. Улар ҳақида чин юракдан фикр билдирдим, аммо ёқмаганлари тўғрисида гапирганда виждонимни қийнаб қўйдим. Ўша кезларда хаёлан Каспий денгизи тўлқинларига қўлимни чўзиб, ҳатто улар пойида тиз чўкиб дедим: "Бу ёлғон гапларни айтганим учун мени кечиринглар". Кейин хаёлан ортимдаги тоғларга ўгирилиб қўлимни чўздим ва улар пойига тиз чўкиб дедим: "Бу ёлғон гапларни айтганим учун мени кечиринглар".

Биз бир-биримизга шеър ўқиб, мақтов айтиб чарчаганимиздан бир муддат жим қолдик. Мен денгизни тингладим, дўстим эса ўз хаёли билан банд экан. Ниҳоят, у менга дардини очди.

— Расул, сен билан жуда муҳим масала юзасида маслаҳатлашмоқчи эдим. Лекин ваъда бер, бу ҳақда ҳеч кимга оғиз очмайсан.

Мен ваъда бердим.

— Биласанми, — дея сўзида давом этди у, — биз татлар жуда озчиликмиз. Шеърларимга тилимиз доираси торлик қилиб қолди. Сен Москвадан ўз ўқувчиларингни излаб тўғри қилаяпсан. Мен ҳам сендан ибрат олиб, Москвага бориб яшамоқчиман. Лекин Москвада на танишим, на дўстим, на қариндошим, на туришга жойим бор. Агар янги чиққан китобимга бериладиган гонарарни олиб Москвага борсам, яшаш учун ўзимга паноҳ топа оламанми?

— Нега топмас экансан? Пулинг бўлса бас, ижарада турасан.

— Мен сенга боядан бери уй ҳақида эмас, уйи бор хотин тўғрисида гапираяпман. Майли, у ёши ўтган, бадбашара ва бошқа нуқсонлари бор аёл бўлсин, лекин истеъдодли бўлса бас. Шеърларимни рус тилига таржима қилиб, мени одамлар қаторига қўшса бўлди. оёққа туриб олсам, кейин ўз йўлимни топаман. Йўқса, мен ўз тилимиз қобиғида қолиб кетаман.

Мен унинг ташқи қиёфасига диққат билан назар ташладим. Йигирма беш ёшли, мушаклари бўртиб турган кавказлик. Қўллари катта, чайир бармоқлари устини жун қоплаган. Кўкрагидаги жунлари деворга қоқилган михлардай қотган. Юзи қорачадан келган, лаблари қалин, кўзлари қўл сувидай кўм-кўк. Сочи типратикандай тикка. Тишлари оппоқ, катта-катта. Оёқлари ходадай-ходадай. Бутун танасида мушаклари бўртиб кўринади. Мисоли табиатнинг сийланган фарзанди. Ўйлашимча, шундай йигит каттакон шаҳарда ўзига муносиб хотин топмаслиги мумкин эмас. Мен қатъий дедим:

— Сен кўчанинг ўртасида тўхтаб, хуштак чалсанг бас, хотинларнинг ўзи олдинга чошиб келади, хоҳлаганингни танлаб оласан.

Дўстим ёш боладай хурсанд бўлди. Хурсандчилигидан икки кўлини ерга қўйиб оёқларини осмонга кўтариб ростланди ва шу кўйи денгиз томон кетди. У сувга шўнғишдан олдин яна сўради:

— Сен қандай маслаҳат берасан: Москвага самолётда борайми, ёки поездда?

Орадан ярим йил ўтди. Москвадаман. Бинога кириб телпагимдаги қорни қоқдим ва тўртинчи қаватдаги "Молодая гвардия" нашриёти сари зинапоё бўйлаб кўтарила бошладим. Қаршимдан Каспий денгизи соҳилида мени роса меҳмон қилган тат шоири катта портфелни қўлтиқлаб тушиб келарди. Мен биринчи навбатда унинг портфелни ёзувчиларга ўхшаб дастагидан ушлаб кўтармаганига, худди ҳисобчи ёки кассирлардай қўлтиқлаб олганига эътибор бердим. У ўтган ярим йил ичида жуда ўзгариб кетибди. Типратикан сочи ўсган, бошининг бир четидан икки томонга силлиқ қилиб таралган. Декабристларга ўхшаб бакенбард (икки қулоғининг ёнида соқол) қўйган. Жимжилоқларидаги тирноқлари ўстирилган, эговланган, худди наштарга ўхшайди. Бармоқларида катта тошли узуклар. Бўйида галстук ўрнида, май қўнғизини эслатувчи бўйинбоғ. Ҳаракатлари чаққон, сермулозамат. Саломлашиб бўлгач, у менга мулозаматини кўрсатиш мақсадида галс-

тугимни тўғрилаб қўйди. Мен ҳам ташаккуримни изҳор қилдим.

Аҳмад ёнида турган хотини билан таништирди.

— Танишганимдан ғоят хурсандман, — деди у ва мен томонга учта бармоғини ёзиб қўлини узатди.

Доғистонда аёлларнинг қўлини ўпиш одобдан эмас. Шу боис мен унинг бармоқларини енгилгина ушлаб қўйиш билан кифояландим. У бўлса худди мен бармоқларини майда-майда қилиб ташлагандай, бутун танасида кучли оғриқ зирқираётгандай қичқириб юборди.

— Мендай қўпол тоғликни кечиринг, бундай бўлишини сира истамагандим.

— Маданиятлироқ бўлиш керак эди, — деди у ва кўзгу томонга кетди. Худди кўзгуга қараса ташқи қиёфаси чиройлироқ бўлиб қоладигандай.

Ҳа, унинг ёши ўтган ва бадбашара эди. Юзига чаплаган упа-элиги кичикроқ хонани сувашга етарди. Мен ёнимизда Абутолиб бўлмаганига ачиндим, у ажойиб ўхшатиш топган бўларди.

Дейдилар, тулкидан айёрроқни учратиш мумкин эмас. Агар чиндан шундай бўлса, нега тулкининг қора-кулранг думи бу хонимнинг ёқасида бўлиб қолди? Хоним газета-журнал қўшқи томон кетди. Биз бир муддат Аҳмад билан ёлғиз қолдик.

— Аҳволларинг қалай, ишларинг жойидами? — деб сўрадим Аҳмаддан.

— Нима десам экан? Мен мисоли ясмиқ доинини янчиш учун қўшилган ҳўкизман. Барча ишларимни хотиним бошқаради. Сен унинг қанчалар ақдли эканини билмайсан. Мияси зўр ишлайди. Блок ва Маяковский билан шахсан таниш бўлган. Сергей Есенин уни яқин дўсти деб билган. Парижга бориб келган. Инглизчани сувдай билади. Тўрт хонали уйимиз бор, ёлғизмиз. Тарзан лақабли кучукчани асраймиз. Япониядан келтирилган, мушукдан кичикроқ.

— Ҳа, кўриниб турибди, ўйлаган ниятингга эришибсан. Ҳозир қаёққа кетаяпсан?

— "Мурзилка"га шеър олиб келгандим. Болаларга оғирлик қилади, дейишяпти. Шеъримни ёш деҳқонлар журнаliga берсаммикин, деб турибман. Уларга шеър ёқди, фақат қаеридадир деҳқон сўзини ишлатишимни сўрашяпти. Бугун кечқурун уларга мослаб ёзиб, эртага олиб келиб бераман. Расул, шундай яшаш ва ишлаш керак экан. Хотиним менга айтадики: болалар ҳам юришдан олдин эмаклайди, кейинроқ ҳақиқий асар ёзарман.

— Алёша, — деди бизга яқинлашган хотини мулойимлик билан ва буйруқ оҳангида давом этди. — Кетдик, "Тарзан"ни овқатлантирамиз. Кейин "Крокодил" ва "Работнича" журналларига берамиз.

Шу учрашувдан кейин Аҳмад билан узоқ вақт кўришмадик. Бир куни ундан хат олдим. У мендан Балхар кулолларига "Менинг суюкли хотинимга" деган ёзувли кўза буюртма беришимни сўраганди. Мен кулолларга шундай кўза тайёрлаб беришларини айтгач, ўйлаб қолдим: "Чиндан ҳам унга хотинининг ёрдами тегапти". Чунки унинг шеърлари хотинининг таржимасида "Мурзилка", "Пионер", "Крокодил" ва бошқа нашрларда босилиб турарди. Фақат унинг шеърлари Маҳачқалъада, ўзининг она тили бўлган татилида чиқмаётганди. Биз ундан бир неча марта шеърларидан жўнатишини сўрадик ва лекин жавоб бўлмади.

Биринчи учрашувимизга ўн беш йил бўлгандан биз яна Москвада кўришдик. Ўша даврда Москвада Доғистон адабиёти ва санъати декадаси бўлиб ўтаётганди. Доғистондан Москвага қирқтача шоир келганди. Биз Кремль театри, Колонналар зали, маданият саройлари, заводларда бўлган ижодий учрашувларда турли тилларда шеърларимиздан ўқидик.

Декаданинг якунловчи тантанасида саҳна ортида ёнимизга Аҳмад келди.

— Расул, — деди у ўтинч оҳангида. — Мени Москвадан Доғистонга олиб кет. Мен бу жойга одамлар соямга салом берадиган мартабага эришиш учун келгандим, аксинча ўзимни ҳам ҳеч киши назар-писанд қилмай қўйди.

Аҳмад Доғистонга қайтди. Аммо сира созини созлай олмади, созини созласа ўзи излаган пардани топа олмади. У виноси ёригидан оқиб кетган идишга ўхшаб қолганди. Энди бу идишга қанча қуйма, вино ёригидан оқиб кетаверади.

Хуллас, таржимон ўзида йўқ одамга истёдод бера олмайди. Айримлар айтади, Эфенди Капиев Сулаймон Стальскийни танитди. Бошқалар, айтади, Стальский Капиевдай таржимонни кашф қилди. Аслида эса, иккаласи ҳам истёдодли эди. Эфендининг истёдоди Эфендини, Сулаймоннинг истёдоди Сулаймонни элга танитди.

Асрор МЎМИН таржимаси.
/Давоми келгуси сонларда/

ЁНҒОҚ

Абу Али ибн Сино баъзи касалликларни ёнғоқ билан даволаш ҳақида бундай ёзади:

“Япроғининг шираси илиқ ҳолда қулоққа томирилса, қулоқдаги йиринглашга қарши фойда қилади. Қобигининг шираси ва унинг қуюлтирилгани томоқ оғригини қайтаради ва йўталда зарар қилади. Ёнғоқ, айниқса, қовурилгани киндик учига сепилса, ичак оғриқларини босади ва ични тўхтатади. Мураббо билан ейилса, ични юргизади. Ёнғоқ кўричакнинг ўзига фойда қиладиган нарсалардандир”

Ҳа, ёнғоқ тўйимли озиқ бўлиши билан бирга, ҳамма қисмлари кўпгина дардларга малҳам, мағзи киши тани ва аъзоларида енгил ҳазм бўлади. Ёнғоқ мағзида мой, оқсил, карбон сувлари, турли дармондорилар мавжуд. Шу туфайли халқ табобатида жуда кенг қўлланиб келинган.

Мия касалликларини ёнғоқ мағзи билан даволаш яхши наф беради. Чунки ёнғоқ таркибидаги бирикмалар миянинг озиғидир. Эътибор берган бўлсангиз, ёнғоқ мағзи кўринишидан мияни эслатади. Таркибидаги сератонид моддаси марказий асаб системасининг фаолиятини яхшилайти, шамоллашдан сақлайди.

Ёнғоқ мағзи мулойим, ёшлик қувватини оширади. У анжир билан қўшиб ейилса, асабни ва хотирани мустаҳкамлайди. Қанд касалига ҳам даводир. Ҳар куни нонуштада нон ва пишлоқ билан бирга мағзи ейилса, саломатликка фойдаси кўп.

Таркибидаги мис моддаси аёлларнинг ҳомиладорлик пайтида қўл келади, кўз ёригандан кейин ҳам тери бужмайишидан сақлайди.

Ёнғоқ мағзи юрак қисилишига, меъда ярасига малҳам бўлади. У қора майиз билан талқон қилиниб, асалга қориб бўгин оғриқларига суркалса, яхши наф келтиради. Ёнғоқ мағзининг асал билан тайёрланган мураббоси кишини семиртиради.

Узоқ туриб қолиб таъми бузилган ёққа ёнғоқ мағзи доғланса, аччиғи йўқолиб, аслига келади. Суяк синган ёки касалланган тақдирда ёнғоқ мағзидан чой дамлаб ичилади. Тери тушса, тук тўкилса мағзига анор қўшиб истеъмол қилинади.

Киши тез-тез толиқиб, қон босими пасайиб кетса ҳам ёнғоққа анжир ва асал қўшиб тановул қилса бўлади. Касалдан турган беморларга эса ёнғоқ мағзидан ширчой тайёрланиб, ҳар куни наҳорда бир-икки пиёладан

ичиш тавсия этилади. Ёнғоқ пусти талқонига қанақунжут мойи қўшиб тайёрланган малҳам билан кўкрак оғриғи, жигар, ўпка хасталиклари даволанади.

Ёнғоқнинг яшил пўстлоғи оёқ, қўлга оз-оздан бир неча марта сурилса сасиқ терлаш касаллигига барҳам берилади. Ёнғоқ барги эса бод, сил, бош оғриғи, рахит каби касалликларга даво. Қайнатилган янги барги билан милк, оғиз, тил, томоқ чайилса яхши самара беради.

Ёнғоқ кўзни равшанлаштиради. Чунки унинг мағзида А дармондориси бор. Кўзи заиф беморлар ёнғоқни кўпроқ истеъмол қилишлари мумкин. Мабодо ёнғоқ оғирлик қилиб бош оғриси, устидан анор, олма ейиш керак.

Ёнғоқ мойи қон таркибини тозалайди. Баргидан тайёрланган қайнатма бавосилда қон тўхтатувчи омил бўла олади. 1 ош қошиқдан кунига 3 марта таомдан кейин ичиш тавсия этилади. Даволаш муддати 6-12 кундир.

Пишиб етилмаган ёнғоқ меваси қандли диабет ва қон босими ошганда қўлланилади. Пишмаган ёнғоқ 3-4 бўлакка кесилади ва салқин жойда қурилади. Сўнгра сувга солиб, дамланади. Тайёр бўлгач, дамламадан 1 ош қошиқдан кунига 3-4 маҳал ичилади.

Ёнғоқ мевасида 15 фоиз оқсил борлиги учун баъзи кишиларда аллергик кўзғалишлар эҳтимоли бор. Бундай кишилар ёнғоқни емасликлари даркор. Айрим хасталикларга, яъни экзема, псориаз, нейродерматитга чалинган беморларга ёнғоқ истеъмол қилиш маън этилади.

Ёнғоқ дарахтида заминни емирилишдан сақлаш, ер ости сувларини кўпайтириш, об-ҳавони мўътадиллаштириш ва тозалаш хосиятлари бор.

Алломалар “Ёнғоқ — келажакнинг нони”, - деб таърифлашган. Диёримизда ёнғоқзорларни кўпайтиришимиз, борларини асраб-авайлашимиз керак.

НИГИНАБОНУ тайёрлади

— Изланышти-ку, демак,
ниманидир билади!

Сулқайчи

😊 😊 😊

Семестр охири. Имтиҳон. Талаба бир билетни олибди. Қараса, тушига қирмаган савол. Иккинчи билетни олибди — яна бир «бемаза» савол. Учинчи, тўртинчи, бешинчи, олтинчи... энди еттинчисини олаётганда домла тўхтатибди:

— Сизга жавоб, Акромов! Баҳонгиз — уч! Акромов севинчдан кўзлари порлаб хонадан чиқибди. Қолган талабаларнинг қаттиқ ҳайратда қолганини кўриб, домла дебди:

— Изланаяпти-ку, демак, ниманидир билади!

😊 😊 😊

Ота иккита ўғлини чақириб тайинлади.

— Дарров кўнғироқ қилиб, докторни чақиринглар. Касал бўлиб қолдим. Қўлимни кўтара олмаяпман.

Катта ўғил кенжасига:

— Ундай бўлса, деразани синдириб қўйганимизни айта қолайлик, айни фурсати экан.

😊 😊 😊

Тиббиёт конгрессида. Америкалик шикоят қилади:

— Аҳвол чатоқ! Биз беморларни юрак хасталигидан даволасак, улар жигар хасталигидан ўлади.

Француз:

— Биз жигардан даволасак, улар юрак хасталигидан ўлишади.

Рус врачлари гуруҳи билан:

— Биз беморларни нимадан даволасак, ўшандан ўлишади.

😊 😊 😊

Врачнинг уйини тақиллатиб келишибди. Врач эшикни очса, бир скилет турган эмиш. Врач зорланибди:

— Ана шунақа-да... Касални ўтказиб юбориб, охири нуқтага етганда докторга келишади.

😊 😊 😊

Таниши врачдан сўрайди:

— Қизиқ, нима учун сен ҳар бир бемордан нонуштага нима еганини сўрайсан?

— Шунга қараб, унинг ҳамёни бақувватми-йўқми, билиб оламан.

😊 😊 😊

— Иккала тишингиз ҳам яллиғланибди. Олиб ташламаса бўлмайди.

— Хўп, хизмат ҳақи қанча бўлади?

— Бир юз эллик доллар.

— Икки минутлик иш-а?

— Йўқ, десангиз, тишингизни узоқроқ вақт суғураман, майли.

😊 😊 😊

— Сизга нима бўлди, бемор?

— Қизиқ, шунча йил ўқиб, нима бўлганини мендан сўрайсизми?

😊 😊 😊

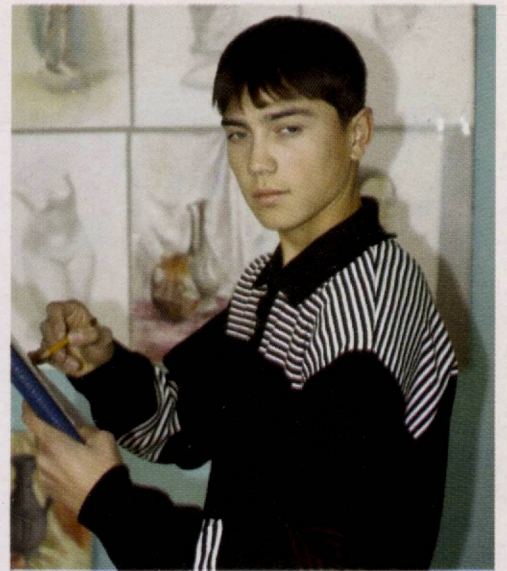
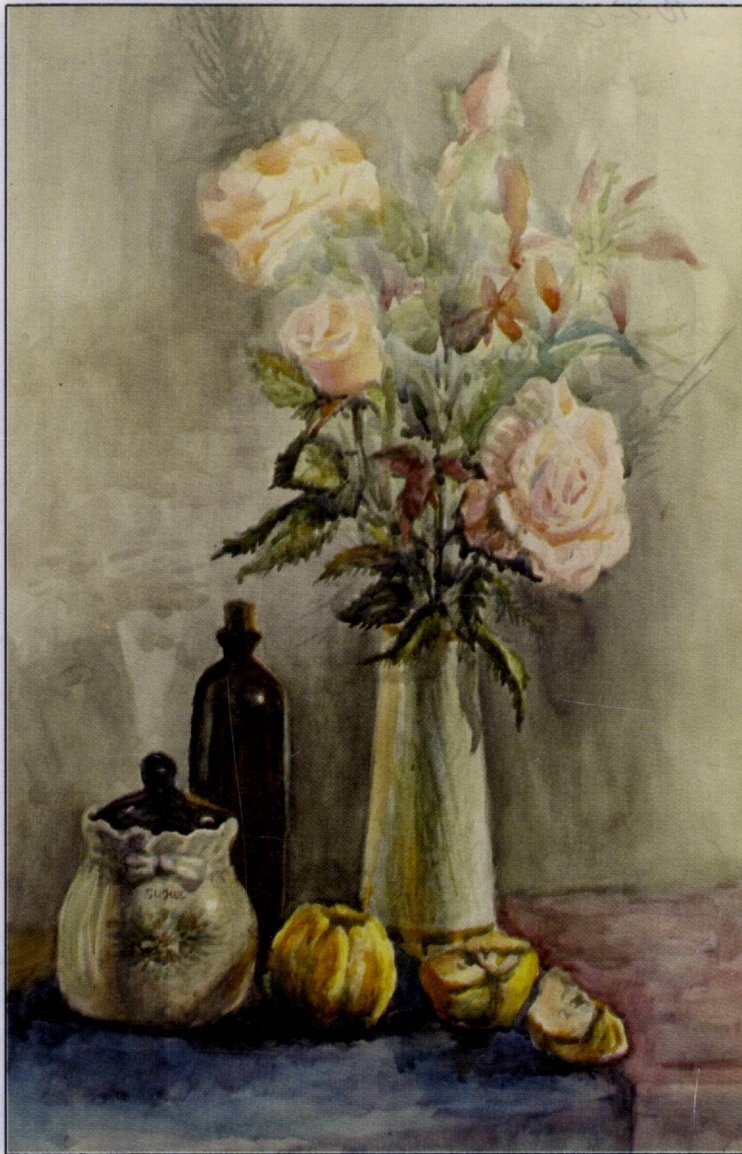
— Сода борми?

— Йўқ. Янаги ҳафтада бўлади.

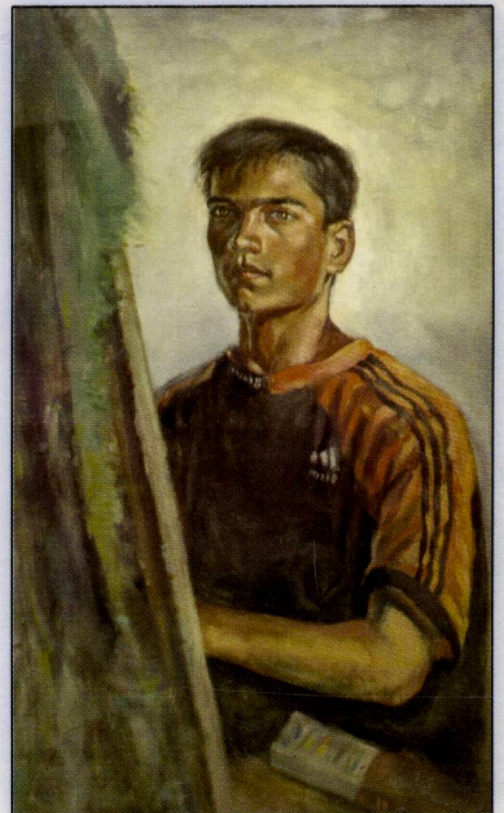
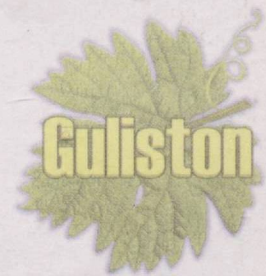
— Ахир, менинг жигилдоним ҳозир қайнапти.

— Жигилдон қайнашини бир ҳафтага чўзадиган доримиз бор. Берайми?

НИГИНА тайёрлади

Ўрғанч санъат
қоллежи талабаеи
Рашид Рўзимов
асарларидан намуналар

O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Ozodbek NAZARBЕКOV

4605c

Du		7	14	21	28
Se	1	8	15	22	29
Chor	2	9	16	23	30
Pay	3	10	17	24	31
Ju	4	11	18	25	
Shan	5	12	19	26	
Yak	6	13	20	27	

	4	11	18	25
	5	12	19	26
	6	13	20	27
	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	
3	10	17	24	

	3	10	17	24	31
	4	11	18	25	
	5	12	19	26	
	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	

	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	
4	11	18	25	
5	12	19	26	
6	13	20	27	

Du		5	12	19	26
Se		6	13	20	27
Chor		7	14	21	28
Pay	1	8	15	22	29
Ju	2	9	16	23	30
Shan	3	10	17	24	31
Yak	4	11	18	25	

	2	9	16	23	30
	3	10	17	24	
	4	11	18	25	
	5	12	19	26	
	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	

	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	31
4	11	18	25	
5	12	19	26	
6	13	20	27	

	4	11	18	25
	5	12	19	26
	6	13	20	27
	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	31

Du	1	8	15	22	29
Se	2	9	16	23	30
Chor	3	10	17	24	
Pay	4	11	18	25	
Ju	5	12	19	26	
Shan	6	13	20	27	
Yak	7	14	21	28	

	6	13	20	27
	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30
3	10	17	24	31
4	11	18	25	
5	12	19	26	

	3	10	17	24
	4	11	18	25
	5	12	19	26
	6	13	20	27
	7	14	21	28
1	8	15	22	29
2	9	16	23	30

	1	8	15	22	29
	2	9	16	23	30
	3	10	17	24	31
	4	11	18	25	
	5	12	19	26	
	6	13	20	27	
	7	14	21	28	

**Indeks: yakka obunachilar uchun — 820
tashkilotlar uchun — 806**

**Bahosi : kelishilgan narxda.
Obuna davom etmoqda.**